

HRVATSKI TJEDNIK

novine za kulturna i društvena pitanja

NAKLADA MATICE HRVATSKE

zagreb,
18. lipnja 1971.
godina I
broj 10
cijena 2 dinara

Dražen Budiša:

NE POSTOJI »OPSTE JUGOSLOVENSKI STUDENTSKI POKRET«

»Pokreti studenata mogu se temeljiti tek na konkretnim problemima vlastite sredine«

»Na jugoslavenskoj razini studentska organizacija može biti samo udruženje Saveza studenata republikâ i pokrajînâ, i to takvo udruženje koje ne može kreirati politiku za sve organizacije.

Mi smo predlagali da Udruženje Savezâ studenata Jugoslavije kao najširi organ (a ne najviši, kao dosad!) ima konferenciju na kojoj se ne stvara općejugoslavska studentska politika, nego se razmjenjuju iskustva i dogovaraju zajedničke akcije. Radno-izvršni organ ovoga tijela ima biti Koordinacijski odbor. I Konferencija i njeno izvršno tijelo trebaju biti sastavljeni po načelu delegiranja, na paritetnoj osnovi, a jedini način rada u tim tijelima bio bi dogovaranje i nenađglasavanje. Tražili smo, također, i dislociranje odbora Konferencije, koji su sada svi u Beogradu. Sve ove zahtjeve razradili smo u našim amandmanima na prijedlog statuta SS Jugoslavije.

Neke delegacije pokušavale su uniformirano jedinstvo braniti tezom o jedinstvenom jugoslavenskom revolucionarnom studentskom pokretu. Mi polazimo od stava da ne postoji »opste jugoslovenski studentski pokret«, nego da se pokreti studenata mogu temeljiti tek na konkretnim problemima vlastite sredine. Pokret hrvatskih sveučilištaraca to je najbolje pokazao. On je nastao kao reakcija sveučilištaraca na probleme hrvatskoga gospodarstva, hrvatske politike i hrvatske kulture. Savez studenata kao samostalna društveno-politička organizacija jest oblik u kojem se pokreti strukturiraju, što još ne znači da se i institucionaliziraju. Ukoliko je ta organizacija temeljena na bitnim načelima na kojima izrasta pokret, tj. na načelima autohtonosti i samostalnosti, ona se kao takva, dakle samostalna, mora postavljati prema svim društvenim strukturama u vlastitoj sredini ili izvan nje.

Nama je u Novom Sadu nametnuta diskusija u kojoj su se državotvorni kriteriji za reorganizaciju studentske organizacije na nivou Jugoslavije – nadavali kao bitni. Ne mislim da je državnost i logika državnosti ono po čemu bi se trebali uređivati odnosi u studentskim organizacijama, što ne znači da je borba za konstituiranje republikâ kao suverenih državâ nešto što je irelevantno za studentsku akciju. Na protiv! Naši prijedlozi za reorganizaciju SS Jugoslavije nošeni su čvrstim uvjerenjem o neophodnosti utemeljenja SS po republikama i pokrajinama kao samostalnim društveno-političkim organizacijama, koje, naravno, nisu suverene u državnom smislu, ali su suverene kao samostalne društveno-političke organizacije.«

Izjava predsjednika SS Zagreba za »Hrvatski tjednik« u vezi s IX. konferencijom SSJ u Novom Sadu
(O dojmovima drugih delegata iz Hrvatske čitajte na str. 6.)

HOĆE LI PRESTATI IZLAZITI BIBLIOTEKA »PET STOLJEĆA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI«?

GOVORE:
RAFO BOGIŠIĆ – IVAN DONČEVIĆ – IVO FRANGEŠ – BRATOLJUB KLAJC – VLATKO PAVLETIĆ – JAKŠA RAVLIĆ – AUGUSTIN STIPČEVIĆ – KRSTO ŠPOLJAR – DRAGUTIN TADIJANOVIĆ – ŠIME VUČETIĆ

Čitajte na stranicama
12, 13 i 14

Čakavski sabor u Žminju

Str. 15

Dubrovački krug kredom

Str. 18

2 pisma čitatelja

Himna

Primjetio sam u novinama da se u vezi s novim republičkim ustavom govor i o mogućnosti da »Lijepa naša« bude proglašena službenom himnom SR Hrvatske. Ne bi li bilo prikladno da se tom zgodom službeni tekst himne u prvom retku druge (odnosno posljednje) kyticice vrati svom izvorniku koji glasi »Teci, Savo hitra, tec!« Nije mi poznato kako je došlo do sadašnjega teksta »Teci, Savo, Dravo, tec!« koji nekako svača pažnju smo na sjeverni dio hrvatske domovine. Vjerojatno je u svoje vrijeme takva promjena bila od posebnog značenja — u vrijeme madžarskih teritorijalnih i političkih presizanja na Hrvatsku. Izvorni tekst misao nadilazi političke okolnosti pojedinih razdoblja pa i pod tim vidikom zaslužuje poštivanje. On u Savi gleda glavnu rijeku Hrvatske, u nekom smislu središnju rijeku Hrvata koja u šumu svog snažnog brzog toka kao da nosi osjeće svih nas, pripadali mi bilo kojem dijelu hrvatske domovine (ne samo sjevernom). Nije li upravo to izvorno značenje više prikladno za hrvatsku himnu?

JOSIP KUKULJAN
Zagreb

»Divlje svinje«

Pridružujući se kritici Zvonimira Goloba i Branimira Donata u HT broj 8 od 4. lipnja 1971. godine o seriji »Kuda idu divlje svinje«, Kao borca vredujem me scene iz epizode u epizodu i pitam se: Sto će reći radnici borci i komunisti iz revolucionarnih predgrađa Zagreba kada im se javno preko TV priliže etiketa kriminalaca, beskičmenjaka, nezainteresiranih ljudi za sudbinu svoga naroda u vrijeme tudinske okupacije, masakriranja zajedno sa omrznutim domaćim oštem ustasima i četnicima? I mi, nezagrepčani dobro znamo da su radnički borci i komunisti prvenstveno izznikli iz zagrebačkih radničkih četvrti Trešnjevke, Dubrave, Vrapča i Podsuseda, a ne iz feudalnih ostataka i kapitalističkih magnata hrvatske buržauzije. Sto se ovom serijom skrnavi. Zato se pitam: gdje su preživjeli radnički borci, komunisti, njihovi sinovi i unuci da već nijesu podigli svoj glas protiv ovakve lakrdije. Tom serijom se pobijaju sve istine o zagrebačkom partijskom centru, borbi ilegalnog Zagreba, sve ono što je rečeno na svečanoj sjednici povodom pedesetogodišnjice KPH i partijske organizacije Zagreba na kojoj je prisutstvovan i drug Tito, sve ono što je rečeno u ranije prikazanoj seriji o borbi zagrebačkih ilegalaca u udarnim grupama. Jednom riječju, zasjenjuje se sve ono što je dao poznati revolucionarni Zagreb za sve naše narode u granicama Hrvatske. Kao učesnik NOR-a sjećam se nekih Zagrepčana koji su slučajem okolnosti uspijeli pobjeći iz zatvora UNT-a, redarstva NDH ili Gestapoa, ali s kožom svom opaljenom žigovima željeza užarenog u vatri, i pri svemu tome ostajali su ljudi, a ne kao Stivićev »Kinez« ni njemu slični.

LJUBOMIR ĐURIĆ
Zagreb

»HT« u Lici

U Gospicu, i ostalim ličkim mjesima koliko mi je poznato, ne može se lako doći do »Hrvatskog tjednika« dok se istovremeno u svim novinskim kioscima dlijem ekle Like prodaju sve najrazličitije naše novine i časopisi iz svih naših krajeva od Gevgelije i Bitole do Subotice. Novog Sada,

Maribora, Ljubljane i drugih naših krajnjih, međašnjih gradova. Ne znam od kuda i čemu ta diskriminacija ozbiljnom listu, dok se istovremeno u nas dozvoljava rasprodaja kudikamo manje vrijednih novina i čitava jedna za ozbiljnog čitaoca plejada napisanih bezveznosti i gluparija! Zar »Hrvatski tjednik« ne zaslužuje punu slobodu prodaje i slobodu da bude ravnopravno i slobodno zastupljeno sa svim našim drugim listovima u pojedinim novinskim kioscima i drugim prodajnim mestima novina? Ili bi to nekome smetalo, ali onda tko je taj netko i zašto se javno i s punim imenom ne javi danas kad kod nas svatko može slobodno i bez uviđanja iznijeti svoje mišljenje?

NIKOLO BICANIC
Gospic

Vojne škole

Druže uredniči! Obzirom da su raspisani konkursi za prijem u vojne škole i akademije, u kojima je naglašen princip ravnopravne zastupljenosti naroda i narodnosti, bilo bi korisno našoj omladinici dati potpunija objašnjenja o tom pitanju, jer i to može pomoći da se prevlada slabija zastupljenost starješinskog kadra JNA iz redova hrvatske nacionalnosti. Ako bi se produžilo dosadašnje stanje u svezi s prijemom, gdje je bilo dosta propustâ, nebrige i deformacija, posebno u nekim vojnim odsjetima, problem bi se zastupljenosti još više zaštitio, posebno odlaskom ratnoga kadra u penziju. Tko je odgovoran za to što ima ne malo opcina u SRH, iz kojih, i po više godina za redom, ni jedan omladinač hrvatske nacionalnosti nije primljen u vojne akademije, ako ne organi kojima je bila dužnost da na tomu radi? Poznate aferе s karakteristikama reguta dovoljno govor o tomu što je tek bilo s karakteristikama onih koji su se usudili konkurirati za akademije.

Moglo bi se navesti dosta primjera koji u potpunosti opovrgavaju teorije da je omladina SRH »rival« sto se, tobože, rjeđe javlja na natječe, a drugi se javljaju, jer su u pitanju tradicija, nerazvijenost i slično, pa, po istima, ispadaju su borbe tradicije hrvatskoga naroda slabe, a nerazvijenost isključena. Mislim da bi naša omladina jedino trebalo osloboditi nekih oblika predrasuda i straha, a kojima su postigli razni »piscis karakteristika i ovakvi »teoretičari«. Bilo bi korisno da se u većoj mjeri organiziraju razgovori, posebno mladih oficira, sa školskom omladinom, jer jedino tako omladinci mogu dobiti uvid u pravo stanje, kao i informacije o svim pitanjima koja ih i te kako zanjamaju. Ilustracije radi navodim da je u mojoj klasi bilo primljeno oko 15 omladincu iz STS Osijek, zahvaljujući prethodnom razgovoru, posebno mladih oficira, a i s istim, a gdje toga nije bilo, i odziv je bio slabiji, da ne kažem i onemogućen, za što, na žalost, ima dosta primjera.

Promjenama u našem društvenopolitičkom sustavu, pravilnim rješavanjem mnogih pitanja vezanih za život i rad pripadnika JNA, kao i reformom vojnoga školstva, stvorene su najšire mogućnosti za odziv i prijem omladine u vojne škole i akademije. Status istih u potpunosti je reguliran time što su podoficirske škole u rangu srednje škole, a akademije u rangu fakulteta. Programi istih na najvišem su znanstvenom nivou, a nastavni kader jest najbolji koji se mogao odabrat između starješinskog kadra, kao i s građanskih škola i fakulteta. Iste daju široku lepezu znanja i znanja. Tako, npr. studenti koji svrše Visoku tehničku školu KOV, stečaju zvanje dinomiranih inženjera raznih struka, a po svršetku Opće Vojne Akademije postoje najšire mogućnosti za napredovanje i daljnje školovanje na Višoj Vojnoj Akademiji itd. U JNA je rad, zalaganje i stručnost osnovni kriterij za vrednovanje ličnosti. Posebna se briga vodi o svakom pripadniku i izlazi se ususret svim objektivnim željama, gdje je god to moguće. Vjerujem da će naši

omladinci znati dobro iskoristiti pružene šanse, koje, u današnjem uvjetima, doista bolje ne mogu biti, i da će svojim odzivom do kraja demantirati »teorije« kojekakvih »pisacisa«, iza čega se, u biti, kreće nacionalizam, odnosno birokratski pristup i način rada nekih organa odgovornih za prijem.

Kapetan I. klase.
DUKOVAC inž. NIKOLA
Zagreb

tako rješenje bilo još najbolje i zanimala bi me mišljenja drugih u tom prijedlogu.

DRAGUTIN ŠIPEK
Rijeka

Kratko i jasno: bana Jelačića treba postaviti na njegovo mjesto! Kako uopće nekome pada na pamet da mu traži neku drugu lokaciju? Zatkorulandiči nije jasno da njegova defetistička ideja o postavljanju spomenika ispred moje bivše gimnazije znači političku degradaciju Jelačićeve osebe i njegovog djela? Da se to kojom nesrećom ostvari, bilo bi to jednako takav heroskički čin kao što je bilo i njegovo rušenje. To bi značilo da Jelačiću dodjele drugu lokaciju i u hrvatskoj povijesti, a za Kulundiči bez obzira na svoje historiografske sposobnosti — ipak nije ovlašten!

A što se, pak, »prometnih« problema tiče, imam reći ovo: veoma cu rado svakoga dana nositi svoj auto oko spomenika, samo da Jelačić bana tamo vidim. Nisam ga, naime, nikad viđao, jer sam mlad!

STJEPAN KUSEVIC
Zagreb

Već je bilo vrijeme da se potakne pitanje, zašto je uopće spomenik Banu Jelačiću bio ukinjen, kada je on predstavljao jednu historijsku ličnost, koja je mnogo učinila za Hrvatski narod. Bio sam u inozemstvu i video gradove sa mnogo lijepih i starih spomenika, kao Budimpeštu, Beč, Prag, Rim itd. Kako bijedno izgleda nas Zagreb, prema tim gradovima, a koji ima isto bogatu kulturnu prošlost. Spomenike u Zagrebu možemo nabrojiti na prste. Na Zrinjevcu pokraj poprsja Domjanice, moglo bi se postaviti biste piscima Nazoru i Tin Ujeviću. Trebalo bi postaviti spomenike Matiji Gubcu (na Markovom trgu), Petru Zrinskemu i Krstiju Frankopanu. Onda bi svaki stranac kada dove u naš grad imao stiži i upoznati nasu kulturnu baštinu.

Osim toga u Pošti Zagreb 2 našli se bista narodnom heroju Vilimom Galjeru, a u dvorištu u Trnjancima c. 1 bista narodnog heroja Janka Gredeža. Bilo bi mnogo lijepi i pristupačnije, da se te biste premjesti i postavite na grobniči Narodnih heroja na Mirogoju u Zagrebu i možda takove biste postavite i drugim narodnim herojima pokopanima u tu grobniču.

E. LEDINSKI
Zagreb

ma čovjeka. Njihova »ideološka različitost ne može biti pomirena nikakvom politikom; ona može biti pomirena samo DOBROVOLJNIM priklanjanjem jedno drugog. Po mom sudu, pripadnici ateističke organizacije može biti onaj vjernik koji to, u trenutku pristupanja, više nije. Mislim da »pravi vjernike ni neće pristupiti takvoj organizaciji upravo zbog svoje »pravovjernosti«, ili će, pak, to učiniti iz oportunističkih ili drugih razloga. Međutim, ne primajući vjernike u svoje redove ne smatra religiozne članove ovoga društva »gradanima drugoga reda«. On ih prihvata kao ravnopravne sudionike našega društvenog preobražaja.

MIROSLAV KANTAR,
Posavski Podgajci

Kud plovi ovaj brod

U »Hrvatskom tjedniku« br. 5 na drugoj strani pročitah članak druge Zanetića iz brodogradilišta »3. MAJ« u Rijeci, pod naslovom »Kuda plovi ovaj brod?« Već u samom početku drugi Zanetić pomalo vrijeda riječima: »Siguran sam da Vam neće goditi što Vas nazivam drugovima i dragi«, a on to »ne shvata sasvim ozbiljno. Zašto ne kaže jasnije što misli, tko tamo radi? Dalje spominje »smjer oštice«, pa kaže »onaj Vaš pravi smjer, ne deklarativni iza amandmana.« I ovdje se nije izjasnio kuda cilja, jer se ovo može tumačiti i na jedan neugodan način.

Redovno čitam »Tjednik« i nisam uočio da se nekoga izaziva ili hvali, kako to Zanetić navodi. No, da je druga Zanetić toliko uzbudilo da to je jedan student, da bi prodao što više primjeraka, pronašao za sebe neku parolu koja nije uvredljiva, ni izazovna, nego ponekad čak i smješna, to je druga stvar.

Sto biste onda, druze Zanetiću, rekli na one parole, napisite i drugo u »ježu«, beogradskom »Studentu«, »Vecernjim novostima«.

Sto se tiče napačnosti hrvatskoga naroda i potlačenosti (ono »po Vama«), neka druga Zanetić pročita povijest hrvatskoga naroda, pa će vidjeti i, vjerujem, lakše zbrojiti godine slobode toga naroda (mislim: slobode u pravom smislu te riječi, kao i nepotlačenosti).

Zaista ne znam kuda plovi brod druga Zanetić, ali mi se čini da je zalučao, ili barem malo skrenuo u mutne i tude vode, pa bi trebao skrenuti ga na pravi put kako se ne bi nasukao. A što se pak tiče njegove oštice, mislim da je i ona okrenuta u pogrešnom smjeru. Ja sam isto za to da se nacionalnost, sloboda, hrvatstvo (ali ne i velikohrvatstvo!) više ističu na djelu i u učvršćenju bratstva i jedinstva, a manje sa suvišnim parolama i kojekavkim (opet suvišnim), kako reče Igor Mandić u VUS-u, kičevima i raznim šarama.

NIKOLA BORAS,
Zagreb

Vjernici i SK

U trenutku smo kada političko vodstvo ove zemlje imao gotovo plebiscitarnu podršku. Vjerojatno je, kao posljedica takve situacije, niknula i misao da se svim pojedincima koji to žele, bez obzira na njihovu religioznost, dopusti učlanjenje u organizaciju koja je pokreća, usmjerivač i garant takve jedne, od svih prihvaćene, politike. Svoja politička stajališta danas temelje na programu SK i mnogi te isti i mnogi ateisti, koji nisu aktivisti, pa otuda i zaključak nekih protagonisti žive političke aktivnosti, da nema zapreke za učlanjenje svakoga pojedinca, koji pripadnost ovom političkom programu i formalno želi iskazati.

Međutim, dubljom analizom problematicke nailazimo na poteskoće za koje mislimo da nije moguće prevladati. Oduševljenje za jednu politiku ne nosi u sebi i ideološku i filozofska komponentu iz kojih prolazili komunistički program i ponudjeni nazor na svijet, život i čovjeka. Marksizam na kojem se temelji komunistička organizacija, temeljito se izjasnio o pitanju religije, dajući svoju svestranu dijalektiku analizu religioznog fenomena i uz ostalo, s čime se dr. Sagin-Bunić neće složiti, on oslobađanje čovjeka od religiozne dogme pretpostavlja oslobađanje čovjeka uopće.

Ukratko: teizam i ateizam dva su dijametralno suprotna stajališta, kad se radi o temeljnim pitanjima

Na kraju pisma ing. Drage Tomšića »Znanost i nauka« u HT br. 8, str. 2 potkrala se tiskarska pogreška koja je izmjenila smisao teksta. Ispravni tekst glasi:

»Kandidat koji je položio doktorski ispit, tiskao odobrenu doktorsku disertaciju i predao rektoratu 159 primjeraka tiskane disertacije, svečano je promoviran na doktora ekonomsko-komerčijalnih znanosti(!) (Član 215-218).« Prema tome kada EKVŠ prozvana Fakultetom ekonomskih nauka nije time podignuta na vištu stupanj, jer je upravo taj stupanj, tj. fakultetski već imala i prije!

Stranke se primaju svakog dana od 10 do 12 sati osim subote. Rukooči se ne vraćaju. Novine izlože svakog petka. Tiskat: »Vjesnik«, novinsko-izdavačko i štamarsko poduzeće, Zagreb, Li. Gerovac 1. Pretplatna: Godišnja 104,00 d; polugodišnja 52,00 d. Za inozemstvo dvostruko. Dinarske dozvane uplatiti u korist računa: Kređitna banka Zagreb 301-8-2185, Zagreb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK). Devizne dozvane uplatiti u korist računa: Kređitna banka Zagreb 301-620/1001-32800-523, Zagreb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK). Cijena oglasa: cijela stranica 5000 d., polovina stranice 2500 d., četvrtina 1250 d. 1 cm 25 d. Poštarno plaćeno u gotovu.

HRVATSKI TJEDNIK

Novine za kulturno i društvena pilonja
Naklada: Matica hrvatska, Zagreb, Matica hrvatska 2, tel. 39-393

Urednici: Stepan Bobić, Zvonimir Berković, Dubravko Horvat, Jozo Ivičević, Tomislav Ladan, Štefka Lipovčan, Zvonimir Lisički, Zlatko Posavac, Petar Selem, Ivanku Sercar, Ivo Skrbabio, Hrvoje Sošić, Franjo Šudman, Igor Židić.

Glavni urednik: Igor Židić.

Odgovorni urednik: Jozo Ivičević

Tajnik uredništva: Franjo Marinković

Likovni urednik: Sanja Ivetković

Fotografija: Ranko Čvrljak

Meter: Drago Cvrljak

Uredničko vijeće: Zdravko Ašperger, Zvonimir Bartolić (Cakovec), Nikola Bošić, Vlaho Benčević (Dubrovnik), Tihomil Berlić, Stjepan Cuić, Žarko Domljan, Branimir Donat, Šime Dodon, Nedjeljko Fabrić (Rijeka), Vid Fijan (Varaždin), Ljubica Filipić-Lvežić (Pula), Vladimir Filipović, Cvito Fisković (Split), Miljenko Foretić (Dubrovnik), Ivo Frangeš, Ivica Gaži, Vlado Gotovac, Drago Ivanović (Split), Hrvoje Ivetković, Dubrovnik

Jelčić, Ljudevit Jonke, Radislav Katičić, Igo

K

O jednoj protuhrvatskoj karikaturi

SUDSKI PRAVORIJEK I SUD JAVNOSTI

O privremenoj zabrani raspačavanja zagrebačkog izdanja beogradskog lista »Večernje novosti« naš se tjednik dosad nije izjašnjavao, jer staro pravilo ispravnog ponašanja u novinstvu ne preporučuje nikakve javne sugestije dok se spor nalazi »sub judice«. Sad je, međutim, poznata već i pravomoćna presuda Vrhovnog suda Hrvatske, koji je u vijeću izuzetno jakog sastava (predsedavajući mu je sam predsjednik Vrhovnog suda dr Dražen Sesardić, a članovi su bili dr Žarko Vimpulšek i dr Bogumil Imenšek) našao da nema mjesa zabrani inkriminiranog broja tog lista zbog objavljuvanja karikature »Kavanski stol« Ranka Gužine.

Takov pravorihek najvišeg hrvatskog sudišta svakako je pozitivan: pravno prihvatljen, politički mudar i bez dvojbe koristan za demokratski duh javnoga života, do čega nam je svima i te kako stalo. No istodobno — da ovo stajalište ne bi izazvalo preveliko čudjenje naših čitatelja — odmah želim jasno naglasiti da samu karikaturu koja je bila povod sudskome postupku doživljavam kao neprikriveno protuhrvatski žalac jednoga lista koji je nebrojeno puta posvjedočio svoju temeljnju orientaciju punu zle volje prema najnaprednjim stavovima i njihovim promicateljima u ovom prepoznom trenutku u životu Hrvatske.

Ovo prividno protuslovje traži malo bliže pojasnjenje.

Da se podsjetimo samog crteža: kavanski stol prekriven kockastim stolnjakom (tako da su na prednjoj strani kvadrati naizmjenično zacrnjeni), na stolu mikrofon i pripremljena voda za govornika, pokraj stola prazan stolac. Teško je izigravati naivca pa ne vidjeti u ovoj karikaturalnoj sintezi kavanskog stola i javne političke govornice sugestiju identifikacije javne i kavanske politike, a naglašena šahovska ornamentika stolnjaka — bez obzira što tobože samo slijedi najtipičnije stvarne rezultate — poslužila je ovde radi nedvosmislenog ukazivanja da je do takvog poistovjećivanja došlo upravo u Hrvatskoj.

Budući da je upravo tih dana i s najautoritativnijeg mesta izrečena kritika kavanskog politiziranja (kojega uvijek ima osobito tamo gdje je kavanski život najviše razvijen), a budući da je već dugo jasno kako državno i partijsko vodstvo SRH uživa masovnu podršku naroda za svoje najnaprednije političke stavove, htjelo se podršku naroda prikazati kao podršku kavane. Stoga je ovaj crtački manevr bio uperen i protiv vodstva i protiv naroda: zapravo protiv njihova jedinstva! Vrlo razumljivo potpisat onih kojima takvo jedinstvo smeta! Istodobno je razumljivo i ogorčenje koje je u ovoj sredini takav pokušaj diskvalifikacije morao izazvati, to prije što se, ne birajući sredstva za svoju zlonamjernu svrhu, crtač i njegova redakcija nisu libili niske aluzije na hrvatski narodni i povijesni grb. Zagrebački je javni tužilac Slobodan Budak samo imao sluha za opravданo ogorčenje hrvatskog naroda kad je zatražio zabranu ove slabo prikrijevene provokacije.

Unatoč svemu tome, dobro je da je Vrhovni sud odbio prijedlog za zabranu lista, premda se teško složiti s njegovim obrazloženjem u kojemu se ne uočava jasni protuhrvatski smisao inkriminirane karikature. Oporba svakoj sudskoj zapljeni novina ne proistječe samo iz profesionalne novinarske solidarnosti, kao što nije nadahnuta ni isključivo mudrim oprezom da se ne pruži podrška metodi koja drugom prigodom može biti primijenjena i protiv onih listova koji bi joj sad pljeskali. Veće su stvari u pitanju! Današnji povijesni trenutak novog ustrojstva SFRJ, koji znači preporodno vrijeme za Hrvatsku, povijestan je upravo po tome što potvrđuje i ustavnopravno utvrđuje čvrsto isprepletanje suverenosti, slobode i ravnopravnosti naroda s produbljenjem bitnih načela samoupravljanja i njihovim stvarnim uvođenjem u svakodnevni život svakoga radnog čovjeka. Obje su te temeljne političke svrhe nezamislive i neostvarive bez demokratskih metoda u svim područjima javnoga života i djelovanja! Demokracija — u ovom slučaju sloboda štampe — pravilo je igre bez koje nema pobjede, premda u toku igre protivnici mogu odstupiti i odstupaju od fair postupaka i ne biraju samo dopuštena sredstva. Stoga je u ovome slučaju važnije potvrditi slobodu štampe (čak i kad je zlorabljen) nego je okrnjiti zbog jedne plitke i neduhovite insinuacije. To prije što za to u nas, srećom, postoje zakonski temelji, jer je sudska zabrana škotina i predviđena samo kao sasvim iznimna mjeru — pa takva neka i ostane.

A što se »Večernjih novosti« tiče, ova nam nova provokacija doista ništa novoga nije otkrila, jer taj je list u svojim recima i između redaka toliko puta pokazao svoje pravo lice. U tom je pogledu on svakodnevno izložen mnogo oštijem sudištu od Vrhovnoga suda SRH: sudu javnosti. Kakav je pravorihek toga suda jasno svjedoči njegova — za jedan bulevarski list nezamislivo niska — naklada u Zagrebu i Hrvatskoj. Naklada koja nakon takvih provokacija može samo i dalje padati.

Ivo Skrabalo

NEKULTURAN ČIN

Zašto šuti Uprava HNK?

Ne, nije ovoga puta riječ o estetičkim dvoumljenjima ili razmimoilaženjima: riječ je o krajnje nekulturnom ponašanju onih koji, predstavljajući pred strancima Hrvatsko narodno kazalište, vjerojatno »ne znaju« da predstavljaju istovremeno ne samo Zagreb nego i Hrvatsku.

U tijeku zagrebačkog Muzičkog biennala, naime, ekipa iz Austrijske televizije snimala je polsatni film u boji, no iako s preporukom Republičkoga sekretarijata za informacije, učinila je manje od predviđenoga; među ostalima, u Hrvatskom narodnom kazalištu, gdje su namjeravali nekoliko minuta posvetiti i njegovu baletu, dočekana je s naročitom »ljubaznošću«, kad je tehnički direktor te kuće u nekoliko navrata pitao — dakako, indignirano što ga u njegovu miru smetaju: »A kakva je to televizija?« (i, naravno, što hoće, iako je već sve unaprijed bilo uglavljen, čak i posredovanjem bivšeg indendantu a sadašnjeg predsjednika Kulturno-prosvjetnoga vijeća Sabora, Mirka Božića). Te je »zgode i nezgode« podulje opisao u svome članku »Kako se sramotimo i zašto« (u »Večernjem listu« od 26. svibnja) Slobodan Šembera, mladi dramski pisac koji je svemu tom neugodnom zbivanju bio nazoran kao prevodilac. Po mnogim detaljima, vrlo neugodnim, pomislili bismo možda da je u opravdanu gnjevu što se tako sramotimo autor članka i pretjerao, i željno smo čekali ispravak ili objašnjenje HNK-a.

Do danas — nakon petnaestak dana — uprava se nije ni oglasila. Vjerujemo: da je i samo jedan zarez u članku bio netočan ili preuveličan, slijedio bi demanti. No — demantija nema.

Zaključiti nam je: sve što je o toj krajnje neugodnoj »avanturi« austrijske televizijske ekipi zabilježio S. Šembera, doista se tako i zabilježio. Od tehničkog direktora do direktora baleta i koreografa — od Poncija do Pilata — antišambrirali su naši gosti da bi (samo to?) milijunima austrijskih televizijskih gledalaca rekli nešto i o Zagrebu, konkretno o baletu njegove prve kazališne kuće.

Ne mislimo nipošto da je to skandal »koji se tiče samo Hrvatskog narodnog kazališta — iako HNK, očito, smatra da ga se to uopće ne tiče. Držimo da u ovom slučaju HNK — i njegovi predstavnici, dakako — predstavljaju bar minimalnu razinu kulturne ophodnje. Zar ne, da se to slučajno nama dogodilo u Beču, ne bismo li se skandalizirali da se spram nas odnosili kao spram »Balkanaca? Zasigurno bismo tako rekli. No, u ime koje kulture i pristojnoga ophodnja doživljavaju to stranci u prvoj našoj nacionalnoj kazališnoj kući? Nadalje, u ime koje korektnosti ta kuća nije našla shodnim da bar iznese svoje mišljenje o tom dogadaju? Zacijselo, u ime »hrvatske kulture?«

Moramo napomenuti, i to ne usput, da takvo ponašanje ne možemo držati drukčijim no — nedoličnim, protuhrvatskim činom. U nekoj kulturnoj zemlji to se ili nikako ne bi moglo dogoditi, ili bi se oni koji su tako postupili već drugoga jutra rukovali s portirom — na IZLA-ZU iz kazališta.

Preostaje nam upitati upravu HNK: što misli o onome što se zabilježilo; kad misli to objelodaniti javnosti; što u svezi s time misli poduzeti, i je li našla za shodno uputiti TV-ekipi pismenu ispriku? To je, doista, minimalno što kulturna javnost u Hrvatskoj smije i može tražiti od svoje prve nacionalne kazališne kuće.

Srećko Lipovčan

NEĆISTA SAVJEST UHODI PJESME

Slatko je gledati doušničko uho kad je malo nakrivljeno i tobož zabrinuto. Prvo je moralno douškivati ispotaje, a danas kao blagdanska trublja samo sluša sav Trg Republike. Nakon pobjede »Hajduka« i »Dinama« mladost pjeva pjesme. Razvija klupske barjak s grbom u liku šahovske ploče. Izviše se od radosti što su »Hajduk« i »Dinamo« na vrhu tablice. A moj vrli prijatelj nakrivio glavu kano kokoš koja je čula daleko kocanje, i potamnjela lica od zabrinuća sluša što se to u pjesmicama pjeva. Grozi se on, jerbo je jedna kritica o »Dinamu«, druga o Zrinskom i Frankopanu, treća o Jelačiću banu... a četvrta grana nedopjevana. Tefteri sve to u svoju bilježnicu, a onda se instance čudom čudi kako se nađoše skupa sportski i domoljubni sadržaji. A ja ču im razoputiti.

Moj vrli i glupi prijatelju, da si ti s radnicima putovao u zoru, slušao bi krasne pjesmice o svakomu dogadaju na svijetu, ismijali bi oni u svojim gangama sve što se tu noć zabilježilo, i tvoje usnulo uho zgrozilo bi se grozno. Sve si ove kitice mogao slušati u vedrim noćima; čudio bi se otkud pjevačima snaga »da pismom trnu sviću«. A sad je iz zaturenih zakutaka svoju improvizaciju donio u gradić. Stoga se ne boj, sve ono što čuješ u pjesmicama, samo je plod tvoje nečiste savjesti.

Ali gle, na drugoj strani stojim ja, zamišljen sam i ne pjevam. Kad tvoje magareće uho moglo čuti kako nas odgajaju; satjerali nas u skučenost, obrezivali (obrazovali) svaki oblik življjenja. Malo sam se zanio, ti nemaš ništa sa školom — i u tomu si čist! — jerbo si na vrijeme vratio iz nje. Ti si od onih nedoučenih, od one vojske nedoučenih koji su umakli stezi znanja, koje škole nisu odgojile u nezadovoljnike — što znadu a ne mogu — i postao si petljač okolo Televizije, podešavaš one slike, miksiraš i fiksiraš. Tvoja su se subraća ujagmila u ine masovne medije (ovo je naličje luh-man mas medija), a mi smo doučili književnost, filozofiju, biologiju, čaroliju — i danas se pripravljamo u neku drugu zemlju. Sveti ti ironije, nedoučeni se mogu prekvalificirati. Sad su neki stali hrvatovati, busati se i kusati, a ini (među kojima si i ti) stadoše slušati pjesmice... S česa si — tako nedoučen, budalo Božja — dolazio u Zagreb, kako si to dobio mjesto na TV, a ja sa svojom diplomom i s nešto soli u glavi, evo i danas dobivam pridjevak.

Velim ti, pusti mladost nek pjeva pjesmice. Ja sam na drugo brdo tkan, stoga ne znam veselju dati oduška (ili u meni veselja nema), a ti, mala podmuklice, nemoj unovčivati vlastitu šutnju. Hvališ se kako si »mudro zaštitio nakon Briona« — još onih Brijuna! To je tvoje mučenje nekim čudom obrnuto raznijero sa šutnjom puka. Ne plaši se ljudi koji znakove nose. Oni se očituju pjesmicom, vole prišti grb na rukav. Pa neka. Nek se iznose, nek se istetoviraju, jerbo je više zla donijelo zabranjivanje ljudske raznolikosti. Velim ti, na ovomu tlu ostavi nama živjeti onako kako hoćemo! Nemoj tu kokošju glavu tako kriviti, neka ti lice ne tamni od zabrinutosti, pjesmice i znaci manje su opaki od tvoje šutnje. Oni tebe ne vide, a ti njih čuješ. Mikseru Božji, uho ti se pretvara u ekrančić!

Jozo Vrkić

4 politika i društvo

Može li Bog biti mjerilo progrusa?

Progresivnost i konzervativnost nisu izravne funkcije ni teističke niti ateističke pozicije!

Objavljujemo tekst savjetnika pri Komisiji za vjerska pitanja Izvršnog vijeća Sabora, kao prilog raspravi na temu »SK i vjernici«

U Centralnom komitetu Saveza komunista Hrvatske pokrenuto je pitanje mogu li i religiozni gradani biti njegovi članovi, a profesor dr Tomislav Šagić-Bunić, redoviti profesor i dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, u Glasu Konceila br. 11 od 30. svibnja 1971. poziva na dijalog. Najnovija pak situacija u nas potvrđuje da se nalazimo na povijesnoj prekretnici razvitku samoupravnih socijalističkih odnosa, što zahtijeva da ponovno stavimo upitnik na sva ona mjerila, sve one kriterije koji su postojali a još i danas se uzimaju kao valjani prilikom ocjenjivanja nečije progresivnosti ili konzervativizma. Ako se to ne učini, može se dogoditi da iz ostvarivanja povijesne zadaće radničke klase i Saveza komunista kao avangarde budu isključeni svi oni gradani, posebice mladi, koji svojim idejama i svojim djelom stječu pravo i žele biti avanguardni.

Prisutna dilema

Činjenica je da vjerovanje ili nevjerovanje — teizam ili ateizam — u teoriji, a ponegdje i u praksi, ima vrlo veliko značenje prilikom ocjenjivanja nečije progresivnosti ili konzervativizma; prilikom odlučivanja može li vjernik jednako kao i nevjernik biti u prvim redovima ostvarivanja samoupravnih socijalističkih odnosa. Iako je ta dilema još i danas prisutna, jasno je da socijalizam, zasnovan na samoupravnim odnosima, predstavlja ideju vodilju i željeni cilj većine naših gradana, neovisno o njihovom religioznom uvjerenju. Samoupravni socijalizam prihvati su kako ateisti tako i pravoslavni, katolici, protestanti, islamski vjernici i drugi religiozni gradani. To ne znači da među vjernicima i unutar vjerskih zajednica nema snaga koje, koristeći se svim raspoloživim sredstvima, želete zaokočiti i onemogućiti razvitak naše socijalističke zajednice. Takvih, međutim, ima i među ateistima, što dolazi do izražaja i u aktivnosti jednog dijela unitarističko-centralistički i šovinistički orijentiranih snaga u Savezu komunista i izvan njega, koje nastoje sprječiti daljnju demokratizaciju našeg društva i razvoj klasne i nacionalne svijesti u nas.

Razlikovati religiju kao stanje svijesti i instituciju

Do sada nema nikakvih valjanih pokazatelja po kojima bismo mogli tvrditi da su vjernici po svojoj primarno religioznoj orijentaciji konzervativniji od nevjernika, tj. da orientacija u odnosu na Boga može biti mjerilo čovjekove orijentacije u odnosu na društvo i čovjeka. Da bi se to moglo u potpunosti shvatiti, nužno je RAZLIKOVATI RELIGIJU KAO STANJE ČOVJEKOVE SVIJESTI I INSTITUCIONALIZIRANU RELIGIJU — CRKVU. Poznato je da su se religiozna učenja tokom povijesti mijenjala zavisno o društvenim uvjetima u kojima su se ostvarivala, te da su socijalna učenja Crkve bila uvjetovana odnosima koji su u danoj povijesnoj etapi bila vladajuća. Danas sve veći broj religioznih građana nastoji onemogućiti crkvenu hijerarhiju da njima manipulira, da ih uči kako će se ponašati u političkom životu zajednice u kojoj žive i rade. Oni sve manje prihvataju gotove formule koje im se nude za njihovu aktivnost na političkom planu i sve češće pružaju otpor korištenju vjerskih institucija u političke svrhe. I u svijesti vjernika kao i u svijesti ateista sve je prisutnija misao o potrebi potpune depolitizacije Crkve, prema kojoj ona treba da se bavi primarno religioznim poslovima.

Dogadalo se da se aktivnost pojedinih vjerskih zajednica i odredena njihova naučavanja, što su u određenom razdoblju bila inkorporirana u ta naučavanja, bila generalizirana na religiju kao stanje čovjekove svijesti: na sve religiozne građane. To je s druge strane izazvalo sumnjičavost teista prema ateistima, ne samo zato što ateisti ne vjeruju u Boga, već zato što je i među ateistima bilo i još uvijek ima nosilaca najreakcionarnijih ideja.

Suvršno prebrojavanje

Jasno je da ni ateizam ni teizam ne mogu biti mjerilo po kojemu će se ocjenjivati je li netko progresivan ili ne. Međutim, danas se ponovno ističe zahtjev za »izjednačavanjem vjernika sa ateistima«. Čini se da je takav zahtjev u biti krivo postavljen, i da se zapravo radi, bez obzira tko takav zahtjev postavlja, o vrlo staroj ideji po kojoj se Crkva javlja kao nosilac političkih stremljenja svojih vjernika: kao posrednik između čovjeka koji Crkvu pripada — ne po kriteriju političkoga, nego po kriteriju vjere — i njegove političke zajednice.

Vjernici u partiji — da ili ne?

Komunističke partije, svjesni i avangardni odredi radničke klase i proletarijata (radničku klasu kod nas ne smatram proletarijatom), imaju za svoju teorijsku osnovu nauku marksizma — lenjinizma. Baš zbog toga što je marksizam nauka, što naučni socijalizam nije samo učenje, već naučna teorija ili kako se to uobičajeno kaže »rukovodstvo za akciju«, teško je prihvatiti mogućnost da se vrata komunističkih partija otvore vjernicima (bez obzira kojoj konfesionalnoj grupi pripadaju).

Religija kao odnos PREMA TRANSCEDENCIJI, kao privid transcedentnog, kao pretpostavka o egzistenciji vrhunaravnog umnog bića koje je svijet stvorilo i njime upravlja, inkludira JEDAN BITNO DRUGAČIJI PRISTUP I ODNOS vjernika prema svijetu negoli je odnos komunista, marksista prema stvarnosti. Iz različitosti, bitnih različitosti pristupa slijede i različite metodologije i taktike u realizaciji socijalističkog odnosa komunističkog idealu (ukoliko se može govoriti uopće o konačnoj realizaciji idealu).

Religija je okrenuta »onostvarnosti« (»Zenseits«), ona ignorira stvarni svijet, tretira ga kao »prolaznu stanicu i »dolinu jada i suza« u korist jednog fiktivnog, vječnog, budućeg svijeta i života u onostranstvu. Marksistička ideologija ne tumači samo svijet, ona ga stvaralački mijenja i prisvaja u korist ČOVJEKA svjesnom akcijom progresivnih snaga. Ona je usmjerenja isključivo na ovaj svijet koji treba osvojiti za čovjeka i vratiti mu otudenu čovječnost.

Heinrich Heine, njemački romantičar, nije bio komunist. Ali, nakon poznanstva s Marxom u Parizu, on je pjeva u svojoj poznatoj poemi »Njemačka, jedna zimska bajka«:

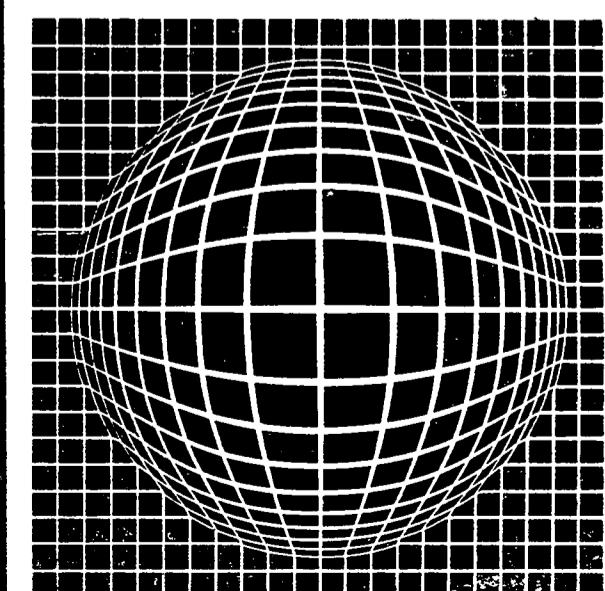
»Slatkoga graška za svakoga
dok ljska se nadima,
a nebo prepustimo mi
vrapcima i andelima.«

Izmisleni »građani drugog reda«

Ovaj kraći odlomak izražava donekle bit historijskih zahtjeva radničke klase koji se u osnovi svode na ostvarivanje konkretnih ovozemaljskih ciljeva. Revolucionarna teorija i taktika komunizma suprotna je religijskoj kršćanskoj univerzalnoj ljubavi, samaranstvu, neprotivljenju zlu i sl. Antidogmatičnost i revolucionarna izvornost SKJ-e ne bi bila i u tome, kako misli prof. dr Tomislav SAGI-BUNIĆ, da se u SKJ slobodno primaju i vjernici. Obrazloženje koje se daje polazi od toga da su vjernici za koje je prijem u Partiju onemogućen, na taj način svedeni na »gradane drugog reda«. Odmah se može postaviti pitanje što je sa 18 ili više milijuna gradana koji nisu članovi SKJ-e, jesu li oni gradani drugog reda, JER ČLANSTVO U SKJ NIJE I NE PREDSTAVLJA NIKAKVU PREDNOST U POGLEDU NAPREDOVANJA U STRUCI, POLOŽAJU, AFIRMACIJE U DRUŠTVU I SL. Da se ne bi pomislio da ne živim u našem društvu, ja sam potpuno svjestan činjenice da se u znatnom broju slučajeva na terenu procesi odvijaju i na drugi način. Ne može se nikako prihvatiti zaključak da je gradanin koji nije član SKJ ili to ne može biti ipso facto i gradanin drugog reda. (Pogledati: USTAV SFRJ, USTAV SRH, Statut SKJ).

Relativnost kriterija

Pored rečenog, morali bismo se zapitati: što bi bio predmet, sadržaj djelatnosti jednog vjernika u Savezu komunista? Odgovor se svodi na slijedećih nekoliko problema i mogućih rješenja:

Vitomir Unković

Prilog raspravi o odnosima SK sram vjernika

1. Ako vjernik, član SKJ-e djeluje na liniji Saveza komunista, onda on ne djeluje na liniji RELIGIJE kojoj pripada, pa su njegove odluke ili predviđenja za konkretna rješenja u sebi protivrječna.

2. Duplicitet bića ovdje je evidentno nazočan. Zar u Savezu komunista imati ljude, imati ih sve više. kojih će se DRUŠTVENI »JA« razlikovati od PRI-VATNOG BIĆA, INDIVIDUALNOSTI?

3. Duplicitet bića nazočan je i u slučajevima kada se netko DEKLARIROA KAO ATEIST I MARKSIST i postane član Radničke partije (što nije sasvim rijedak slučaj), iako je u osnovi teist ili šta više antimarksist ili amarksist. Ali, zar igdje u svijetu postoje tako sigurna mjerila i filtri po kojima bismo tako sigurno znali DA LI IZA NEČIJIH VERBALNIH DEKLARACIJA I IZJAVA ISTINSKI I ISKRENO STOJI IZJAVLJENO. Problem boga i religije vrlo je kompleksan i dubok problem. Primitivni i pučki ateizam, kakav je npr. interpretirao Vasa PELAGIĆ u svom malom radu »Umovanje zdravog razuma« jednako na DANAS I OVDJE ne može zadovoljiti kao ni ateizam francuskih racionalista i prosvjetitelja. Ako je netko postao ateist samo na osnovi Pelagićeva spisa ili Bursaćeva uvjerenja (»od danas majko, nema boga. skidaj ikone...«) »Kako, Nidžo, sine moj... kako...?« »Eto, tako, rekao drug komesar, B. Copic teško je govoriti i o ateizmu, a još više o markizmu. Ali, taj bi nas problem odveo tako daleko da se zapitamo tko je uopće komunist ili maksist. Ipak, vratimo se, poslije ove digresije, na predmet: samo deklariranje pojedinca, čak i kada nije iskreno, govori na određeni način ili o karijerističkim i drugim ambicijama pojedinca ili o infiltraciji ili pak, što je najčešći slučaj, o nastojanjima pojedinca da u sebi izmiri kršćanski i socijalistički humanizam. (Sjetimo se da se u puku vrlo često govori kako je Krist bio prvi komunist i sl.) To je ipak nešto drugo nego javna konfesionalnost.

Nužnost jedinstvene ideološke osnove u SK

Nakon članka J. I. u »Hrvatskom tjedniku« proveo sam malu »blic anketu« među poznanicima i drugovima koji sa mnom rade (njih oko 20). Evo odgovora, na pitanje: »Što mislite o vjernicima u SKJ?« a. protiv sam, da ih se prima u SKJ — 4

b. zato sam da ih se prima, jer ih je i sada jako mnogo u SKJ — 11

c. ne izjašnjavam se — 5

Medu anketiranim svi su intelektualci sa višom i visokom spremom. Od njih 20, 11 ih je članova SKJ-e.

4. Samim toleriranjem ili čak slobodnim dopuštanjem da se u Savez komunista primaju vjernici, kojih je brojčano daleko više u odnosu na broj ateista, mogla bi se stvoriti vrlo brzo takva situacija da SK u velikoj većini sačinjavaju vjernici. Kako se linija Partije ne ostvaruje u vrhovima, već dolje, na terenu, u praksi, u mnogim organizacijama, problemi, kompleksno sagledani, mogu dobiti drugačije usmjerenje. Savez komunista, fundiran na principima demokratskog centralizma, mora imati JEDINSTVENE IDEOLOŠKE OSNOVE, zasnovane na nauci marksizma, koja isključuje religioznu orientaciju. Savez komunista je u prvom redu ORGANIZACIJA KOMUNISTA, a ne kršćanskih socijalista ili sličnih socijalističkih pokreta koji nastoje izmiriti marksizam i religiju.

5. U postupnosti podržavam stav da je SSRN dovoljno prostrana društveno-politička organizacija za okupljanje svih građana (komunista, nekomunista, ateista, nemarksista, politički neopredviđenih i sl.)

Nisam htio ovdje citirati poznate stavove klasičnog marksizma o fenomenu religije, jer ih smatram općinsku poznatima. Na kraju, htio bih reći da ateizam sam po sebi nije marksizam, da isto tako ateizam u okvirima dogmatskog i mrtvog marksizma takođe ne predstavlja nikakav progres ALI ISTO TAKO DA NEMA I NE MOŽE BITI MARKSIZMA BEZ ATEIZMA, to je van svake dvojbe za svakog tko marksistički misli i djeluje.

Primjer talijanskih komunista i KPI (nije mi poznato da li u KPI slobodno stupaju i vjernici) ne mora biti nikakav uzor za buduću praksu, jer jugoslavenski samoupravni socijalizam toliko je izvoran, oblikovno i sadržajno bogat da ne bi trebao tražiti u svojoj samosvojnosti uzore u drugim komunističkim partijama, pogotovo ne u onima koje se još bore za vlast.

Drago Miletić

Branimir Donat

OBAVIJEŠTENOST — ZALOG SLOBODE

Može li Hrvatska stići u moderan socijalizam, ostaniti u cijelosti ideju samoupravljanja, nacionalnu i socijalnu ravnopravnost ukoliko je na tom putu vodena samo poputbinom apstraktnih dobrih želja, kurtoaznih ohrabrenja i teretom neriješenih pitanja svoje duhovne i gospodarske homogenizacije?

Trenutak odgovornosti

Stara poslovica da je i put u pakao popločen dobrim namjerama dovoljno je ilustrativna i za ovu zgodu. Svakom zdravom društvu akcija je najpouzdanija provjera savjesti. Cistu savjest Poncija Pilata ne priznajemo jer je to lažna savjest, to je savjest koja izmiče pred teretom odgovornosti. A upravo je ovo trenutak ljudske odgovornosti jer pojedinac stoji pred dosljedanstvom naroda, njegove povijesti, njegove budućnosti. Pojedinac, ta jedinka bez koje je narod nezamisliv želi konačno spoznati težinu svoje odgovornosti i vrijednost odluke do koje je došla meditacijom i akcijom svog cjelokupnog bića. Mislim da je ovo vrijeme kada se kao u ona biblijska vremena može reći da u početku bijaše riječ. Pjesma Miroslava Krleže Riječ mati čina još je jedna potvrda ove vječne pjesničke i ljudske istine koju trenutak naše sadašnjosti iskušava. Taj pojedinac kojemu su željeli oteti riječ odjednom preko te ugrožene riječi osjetio je neku čudesnu moć zajedništva, jer taj je jezik govorio zajedničke težnje i povezivao je i seljaka, i radnika, i intelektualca vezom za koju su neki superjorno tvrdili da ne postoji, da je povijesno »prevazideno«, neaktualna i u biti lažna. Ta čarobna ljudska riječ otkrila je vela iz kojih su se krile stvari i ona nas je ponovo nagnala da je slobodno upotrebljavamo, da ptici rekнемo ptica i da ona poleti, da stablu rečemo stablo i da ono prolita, da izustimo riječ Hrvatska i da ona doista bude.

Između komunalnog i univerzalnog — uglavnom »bosik«

Rascjepkana kroz povijest, reducirana sve do nedavno na komune, prepuštena komunalcima da brinu svoje komunalne brige. Hrvatska u smislu moderno oblikovane državne zajednice jedva je i postojala.

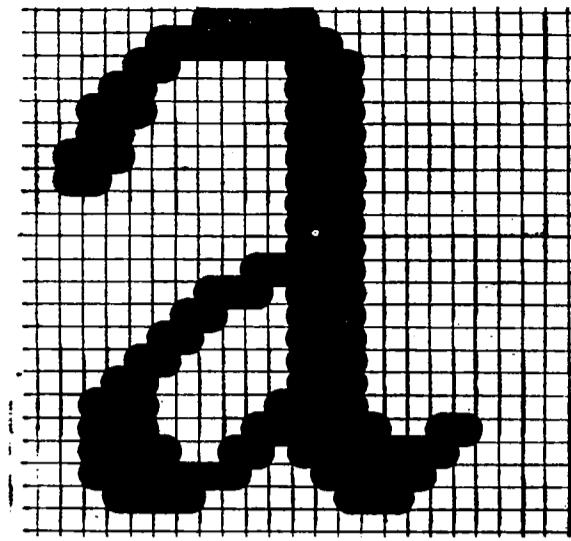
Razjedena ideologijama lažnih univerzalizama koji prodavaju nepotrebni pretraci i posrednici u povijesnom sudjelovanju u presudnim zbivanjima modernog svijeta, svijest o zajedništvu razjedana je izmišljotinama o nadnacionalnosti i praksom subnacionalnosti. Na putu iz opanaka rodne općine uvjerali su nas da je najprirodnije, a i najprobativnije odmah uskočiti u one čarobne bjelosvjetske čizme koje u jednom koraku sedam milja prelaze. U naporu da to postigne naš je čovjek ostajao uglavnom bos — dakle i bez svojih opanaka i bez obećanih čizama i tako je tuda laž postala njegova zbilja.

Očigledno ta je ideologija izigrala povjerenje čovjeka koji želi biti kovač svoje sudsbine, ali i stari ideolozi čija je jedina ideologija bila pragmatika vlasti nisu isčepli. Oni su se trenutno samo povukli i zakukuljili iza stotinu kranki i obrazina.

Mijenjaju se metode, ali ne i svrhe

Od unosnih insinuacija oko hrvatskih nacionalnih amblema, preko trgovackih racketa, kupnje i prekupnje zemljišta za turističku izgradnju, korupcije kao metode obrane stare prakse od koje se svi riječima ogradiju a ne činom, mijenjaju se metode ali ne i njihova svrha. Još uvijek ima pojedinaca koji se ne žele pomiriti sa činjenicom da hrvatski čovjek želi živjeti svoj život i koristiti plodove svog rada, oni u tome vide atak na socijalizam. Onaj njihov socijalizam temeljen na otuđenju viška rada radničke klase Hrvatske.

Međutim, dok neki pojedinци sve to rade svjesno iz vrlo određenih političkih pobuda ima mnogo takvih čiji je politički, nacionalni i klasni kompas posve zahrdan. Navikli da ih vode drugi, naučeni da govore ono što drugi žele, ti instrumentalizirani i deklasirani pojedinici na vjetru narodnog buđenja, prepušteni okrutnoj slobodi vlastitog izbora jauču za starim vremenima i svojim starim vodičima kojima su prije povjeravali ne samo svoju savjest nego i interes naroda i zajednice kojoj pripadaju. Utuđeni od života naroda, uvjereni da je smisao socijalizma sadržan u lukrativnosti stečenih i uzurpiranih položaja, dezorientirani poletom slobodarskog puka, prestrašeni opasnošću da možda može doista postojati nekakav socijalizam i bez njih, oni i sami šire na svakom koraku dezinformacije o opasnosti koja se nadvila nad Jugoslaviju, u kojoj ih je do sada barem neki žandarski kruh čekao a sada je

sve puka neizvjesnost. Njihove prozirne parole koje su se u životnoj praksi zapravo glasile: socijalizam to sam ja, danas radikalno odbacujemo kao lažio. Sve to izgleda retorički zgodno, no u praksi je bezopasno tvrde optimisti i pozivaju se na promjene koje nam predstoje. Ta vjera daje i nama snagu ali isto tako vjerujemo da se sloboda ne dobiva, ona se stvara, uzima, grabi. Do te slobode vode različiti putovi, no do cilja se stiže samo onda ukoliko smo spremni da se za nju borimo.

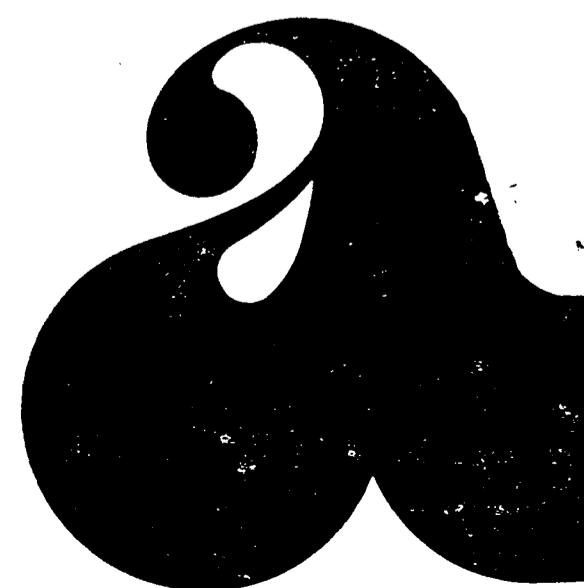
Čarobni štapić informacije

Brojni su problemi na tom sazrijevanju. Čini mi se da se nalazimo tek na prvoj etapi, ali ako je izdržimo, rječnikom športskih novinara rečeno, put do finala je osiguran. U toj borbi hrvatskom čovjeku potrebitno je bodreњe, ne pljesak, ne parole, ne romantična egzaltagcija, njemu trebaju činjenice. Riječ je o obaviještenosti. Čarobni štapić informacije uklanja tabue, on demistificira lažne mitove. Preporod Hrvatske zavisi o našoj mogućnosti da joj svakog treba kada to uzreba opipamo bilo i izmjerimo temperaturu. Te temeljne informacije treba dnevno provjeravati i uspoređivati sa jučeršnjim stanjem. Novinstvo treba svojom angažiranostu za činjenicu vratiti dostojanstvo vijesti. Jedino obavijest čovjek može razvijati svijest, odnos prema životu. Međutim, listajući naš tisak danas možemo naći više nego ikada ranije odličan komentar neke pojave ili zbivanja, ali kada se malo bolje zagleđamo u tekst vidimo da je do nas dogodaj stigao transformiran, naime u prvoj rundi činjenice su bile dostupne samo profesionalcima, tj. posvećenima. Umjesto govedine za juhu nude vam govedu u paketiću. Nije teško uočiti da rječnik našeg novinskog tiska još uvijek mnogo robuje onim politički jalovim i demoralizatorskim eufemizmima lakirovke. Još uvijek prevladava mjenje da između nekog događaja i javnosti mora postojati pouzdani posrednik — komentator. Ne dvoumim: komentar daje smisao novinarskog posla ali njega opravdava jedino dobra obaviještenost javnosti. Posljedica je na pretek. Za to umjesto činjenica koje autentičnije mobiliziraju javnost od bilo čega mi smo još uvijek spremniji našoj nedjeljatnosti valja upravo tu tražiti.

Koordinate iz sata u sat

Zivimo u vrijeme komunikacija. Saobraćaj medu ljudima dosegao je zenit, informacije se prenose iz zemlje u zemlju, s kontinenta na kontinent, sa Zemlje u Svetmir. Vjести nas povezuju nekom čudnom i gotovo neraskidivom vezom s vremenom u kojem živimo. Međutim, kada je riječ o našoj politici skloni smo češće pozivati se na mitove nego li na trivijalne činjenice i upravo mnoge razloge našoj nedjeljatnosti valja upravo tu tražiti.

Pitanje moderne totalne integracije Hrvatske pitanje je naše sudsbine i ljudskog dostojanstva, ono je istodobno moralno patetično i tehnotrakti jednostavno, no ono će biti ostvareno u potpunosti tek onda kada cijelovitost te povezanosti doživimo kroz uzbudljivi ritam informacija koje iz časa u čas daju podatke o našem položaju u vremenu i prostoru. Koordinate treba provjeravati iz sata u sat.

6 pokreti

NOVI SAD

Ovoga puta bez našega potpisa

Poslije IX. konferencije Saveza studenata Jugoslavije

Dva su dogadaja skrenula pozornost javnosti na zbijanja u Savezu studenata Jugoslavije: na IX. konferenciji SSJ, što je održana u Novome Sadu od 5. do 7. lipnja, nije postignuta suglasnost o novome statutu i programu, pa ni o nazivu studentske organizacije. Prije toga, delegacija Saveza studenata Hrvatske bila je odbila potpisati zaključke s Tematske konferencije SSJ, što je u Ljubljani, 13. i 14. svibnja, raspravljala o ustavnim promjenama. Zamolili smo VELJKU BOŽIKOVU, člana Predsjedništva SS Zagreba, i KREŠIMIRA MARTINCA, člana Predsjedništva SS Hrvatske, da opisu tijek IX. konferencije i zbijanja što su Konferencijski prethodila.

Nekoliko dana prije IX. konferencije Saveza studenata Jugoslavije sastalo se Predsjedništvo SSJ u Novome Sadu. Raspravljalo se o nedavnoj Tematskoj konferenciji u Ljubljani, kadrovske politici u SSJ i Poslovniku za IX. konferenciju.

U povodu ljubljanskih dogadaja Predsjedništvo je, nakon duga pregovaranja, zaključilo da u dalnjem radu SSJ valja primjenjivati načelo dogovora, nenadglasavanja i uskladivanja stavova. Osvuđen je incident na zajedničkoj večeri u Ljubljani, kada su neki studenti pjevali pjesmu o Rankoviću, što je potaklo delegacije Hrvatske i Kosova da ustanu i odu. O stavu hrvatske delegacije na toj konferenciji zaključeno je, nakon nekoliko sati burnih rasprava, da Hrvati nisu ultimativno postupali, kako se to željelo pokazati u dijelu dnevnog tiska. Nadalje, prihvaćen je, nakon nekih izmjena, prijedlog Poslovnika za IX. konferenciju i dogovoren je da se odmah ne predlaže kandidati za sva mesta u budućem Predsjedništvu, nego da se to može učiniti i na samoj konferenciji.

Prije tog sastanka Predsjedništvo bilo je dogovoren da domaćin IX. konferencije bude Dubrovnik. U Novom smo Sadu, međutim, odjednom saznali da je izbor pao na Novi Sad — jer da je Dubrovnik daleko, da bi troškovi bili veći, da postoji opasnost da se u Dubrovniku delegacije više kupaju a manje zasedaju...

Hrvatski su delegati zahtijevali da se poštuje dogovor i odbijali su, u načelu, da se njima, a time i sredini koju zastupaju, nešto »dokazuje« na ovakav način. Pristali smo na Novi Sad tek kada je izensen prihvatljiv razlog, a to je X. obljetnica Univerziteta u Novom Sadu. Dogovoren je, također, da se Predsjedništvo SS Jugoslavije prije konferencije još jednom sastane, u Zagrebu, te da se Predsjedništvo SS Hrvatske odmah posluži materijali za IX. konferenciju, jer to nije bilo učinjeno. Ali umjesto materijala dobili smo brzjav da se 3. lipnja saziva sjednica PSS Jugoslavije — u Beogradu; na sjednici, međutim, raspravljalo bi se i o kadrovske politici. Ta nas je vijest iznenadila jer — već smo naveli — u Novom Sadu bilo je dogovoren da će se Predsjedništvo sastati u Zagrebu. Stoga na sastanak u Beograd nije upućena delegacija Saveza studenata Hrvatske, već samo promatrači koji su pročitali saopćenje Predsjedništva SS Hrvatske kako nije očekivan saziv sjednice mimo dogovora u Novome Sadu. Ti promatrači nisu predlagali kandidate za Predsjedništvo SS Jugoslavije, niti su se izjasnili o kandidaturi članova koje su predlagale ostale delegacije. Zadržali su, međutim, pravo da to učine na IX. konferenciji.

IX. konferencija SSJ u Novom Sadu počela je burno. Pošto je konferencija službeno otvorena i pošto su podijeljene diplome, na prijedlog delegacije hrvatskih studenata izmijenjen je dnevni red i Poslovnik, iz kojega je potpuno isključeno odlučivanje majorizacijom. Stjepan Sučić, delegat Hrvatske prosvjedovao je zatim što nije predvideno prevođenje na hrvatski jezik.

Konferencija je nastavila rad u tri komisije: za statut, za programska načela i za visoko školstvo. Diskusije su, u punoj dvorani, trajale do kasno u noć. Najburnije je bilo u dvorani gdje se raspravljalo o statutu. Hrvatska je delegacija podnijela prijedlog statuta Udrženja Savez studenata Jugoslavije, što se bitno razlikuje od prijedloga Predsjedništva SS Jugoslavije.

Prema prijedlogu statuta što ga je predložilo Predsjedništvo SSJ, Savez studenata Jugoslavije samostalna je organizacija u koju se udružuju republičke studentske organizacije, ali i studenti izravno,

a ne tek preko svoje republičke organizacije. Na-protiv, prema prijedlogu SS Hrvatske, savezi studenata Republike i Pokrajina samostalne su društveno-političke organizacije; stoga republički i pokrajinski Savezi predstavljaju studente i studentske organizacije na svome području, u Jugoslaviji i inozemstvu; dosljedno, republički se i pokrajinski Savezi udružuju na jugoslavenskoj razini tako da njihova samostalnost ne bude okrnjena: zajedničko jugoslavensko udruženje, prema hrvatskom prijedlogu, jest mjesto gdje se uskladjuje djelatnost republičkih i pokrajinskih Saveza, pa bi odluka Udrženja obvezivala republički ili pokrajinski Savez tek ako se s tom odlukom suglasio.

U Komisiji za statut, koja je završila radom kasnije od ostalih, suglasnost o statutu nije postignuta. Rasprava je stoga nastavljena na plenarnoj sjednici, gdje su se nesuglasice ponovile: otpočelo je dugotrajanje i iscrpljuće »dokazivanje« kako bi hrvatsku delegaciju uvjerili u »važnost« i »prednost« tzv. zvaničnog (službenog) prijedloga. Pri tome je svaki čas neka od delegacija tražila prekid sjednice radi dogovora. U hodnicima, pak, čuli smo da je hrvatska delegacija tvrdoglavla i da uopće nije važno na koji će način biti uredena studentska organizacija na jugoslavenskoj razini, »jer će svatko ionako raditi što hoće«: no upornost kojom se nastojala iz Statuta isključiti odredba o potpunoj autonomiji republičkih i pokrajinskih Saveza uvjera vas nas je o suprotnom.

Naš dojam o aktualnoj situaciji u SSJ izrazio je Ante Paradžik, predsjednik SSH, ovim riječima:

»U dosadašnjem organizacionom razvitu, što je manje ili više bio u vezi s političko-organizacionim razvitetom ostalih naših društveno-političkih organizacija, studentska je organizacija pokazala i rezultate i slabosti. Osobito se to dobro vidi posljednjih nekoliko godina, kada se pokazuje nesposobnost da se funkcionalno organizira na samoupravnim načelima bolujući od privjesaka etatizma, birokratizma i politički štetnog profesionalizma.«

Istakavši da je na IX. konferenciji zamjećeno i nastojanje da se SSJ konstituira što funkcionalnije, kako bi se mogla izraziti ono interesno zajedništvo studenata Jugoslavije što neosporno postoji, Ante Paradžik je zaključio:

»Ne mogu prešutjeti neka iskazana mišljenja i čudjenje da su neki delegati stjecajem okolnosti objektivno na strani onih koji se zalažu za zastarjele oblike centralističkog, birokratskog sistema organiziranja...«

Iz svih tih razloga ustrajali smo u svom prijedlogu Statuta i u tomu su — to valja istaći — bili jedinstveni predstavnici svih sveučilišnih središta u Hrvatskoj: od Osijeka, Zagreba i Rijeke, do Zadra, Splita i Dubrovnika.

Na kraju, sve su delegacije osim hrvatske prihvatile sva tri dokumenta. Delegacija Hrvatske prihvatala je samo Rezoluciju o visokom školstvu, dječjim Programska načela (osim onoga sto se tiče statuta), a Prijedlog statuta SSJ nije prihvatala. Prema Poslovniku, koji isključuje majorizaciju — a prihvaćen je na prijedlog naše delegacije — to je značilo da je IX. konferencija usvojila samo jedan dokument. Nakon toga, već poslije ponoci, prišlo se izboru Predsjedništva. U tome tijelu svaki republički studentski savez ima četiri mesta, a pokrajinski tri. Hrvatska delegacija nije odredila zastupnike svog Saveza, već će to biti učinjeno na skorošnjem sastanku Predsjedništva Saveza studenata Hrvatske. U zaključku, preostaje nam da konstatiramo kako je i IX. konferencija potvrdila kako ne postoji suglasnost o budućem ustrojstvu studentske organizacije na jugoslavenskoj razini. Bilo bi stoga zanimljivo otvoreno porazgovaratati o razlozima nesuglasja. Poglavitno o tome zašto nekim delegacijama toliko smeta samostalnost svakog Saveza u odnosu na njihovo udruženje.

Da u dijelu SSJ ima ostatak onog poimanja po kojem su studentski organizacija imala biti centralistička i, po metodama rada, zatvorena organizacija, moglo se zamjetiti i po ovome detalju: nekim je delegatima čak i to smetalo što je naše delegacije snimala tijek rasprava na magnetofon, pa je u jednom trenutku snimanje bilo zabranjeno. Tek na inzistiranje naše delegacije registriranje rasprave ponovno je omogućeno.

NAGRADA

»Goranova nagrada« Tomislavu Ladanu

U Lukovdolu, rodnom mjestu Ivana Gorana Kovacića, 5. lipnja o. g. svečano je uručena »Goranova nagrada« Tomislavu Ladanu za knjigu »Ta kritika« koju je u 1970. godini izdala Matica hrvatska. »Goranova nagrada« koju svake godine dodjeljuje list »Vjesnik« za najbolju knjigu godine, najuglednija je od književnih nagrada u Hrvatskoj. Ovogodišnji žiri za dodjelu nagrade u sastavu: Gustav Krklec, predsjednik, Milovan Baletić, Tomislav Butorac, Adolf Dragičević, Slavko Mihalić, Vlatko Pavletić i Vanja Sutlić, odao je tako priznanje Ladanu obuhvatnom znanstveno-stvaralačkom radu koji je adekvatan i osoben izričaj našao u knjizi »Ta kritika«. Posebno raduje činjenica da »Vjesnik« izbor i ove godine nije podlegao napastima kurtozije, pa je izabran baš Ladanu knjigu. U ovom slučaju to znači afirmaciju temeljitog prisutstva književnosti, kojem je nepoznata improvizacija, površnost, isključivost i uskogrudnost. U Obrazloženju žiri je upravo to i istakao, rekvazi da se Ladan »nije vezao ni za kakve koterije«, da »svoju sugestivnu rječitost nije upregao u određeni ekskluzivni estetski program, niti je pristao da o suvremenicima piše obazrivije nego o prethodnicima«. Reklam bismo, ističe se dalje u Obrazloženju žirija, »da Ladan potiču na stvaranje dvije ambicije: znanstvenička, u fazi priprema i skupljanja grande, te umjetnička, koja izbija u prvi plan u tijeku stvaranja, i na kraju, u procesu dotjerivanja i definitične stilske obrade«. Takve odlike Ladanova znanstveno-stvaralačkog postupka očituju se u svem njegovom dosadašnjem radu, a u knjizi »Ta kritika« one postaju neprijeponi kvalifikativ cijele njegove osobnosti. Čini nam se da je sam Ladan, u ogledu »Magični trigram AGM« najbolje odredio svoj stvaralački imperativ, napisavši: »I mi da mašni ljudi (koliko god bili modernistični i ekstremni ili nas tek smatrali takvima — što u očima javnosti bude počesto isto) — što sve nismo što nikako ne ide zajedno!« Neprestano jesmo i nismo. Ovdje smo i na tko-zna — kojem kraju svijeta. Zajubljeni u najbliži okoliš i zacopani u svemirske letove. Poklonici znanstvene točnosti i neodoljivo privučeni tajnom velike vjere i mistične poruke. Istraživači prošlosti i navjestitelji budućnosti. Točkići potrošačkog društva i branitelji preostalih zakutaka osobnosti. Zabrinuti za zavičajni idiom i tražitelji svesvjetskog jezika sporazumijevanja i razumijevanja.«

F. M.

»SLAVONIJA 71.«

Nagrada »Hrvatskog tjednika« Peri Gotovcu

Na već tradicionalnom muzičkom festivalu slavonskog melosa koji se održava u Slavonskoj Požegi, ove se godine — uz druge debitante — pojavio i »Hrvatski tjednik«. Dakako, u ulozi darovatelja jedne od festivalskih nagrada. Riječ je o drugoj nagradi publike za koncertnu pjesmu koja iznosi 300.000 st. dinara.

Prebrojavanjem glasova publike, nakon prvog dijela finalnog koncerta »Slavonija 71.«, ustvrdilo se da je ta nagrada pripala pjesmi »Stari momci«. Nju je skladao poznati i uspješni hrvatski skladatelj vedrih nota Pero Gotovac, dok je autor teksta također poznati hrvatski pjesnik Miroslav Slavko Mađer. Koristimo priliku da im i ovom prigodom najdražnije čestitamo.

Z. L.

Naobrazba ekonomskih kadrova mora se prilagoditi potrebama samoupravnog društveno-gospodarskog uredenja

U Zadru je 12. i 13. veljače 1971. godine održan znanstveni skup na temu »Sustav obrazovanja ekonomskih kadrova u SR Hrvatskoj«. Skup je organizirao Koordinacioni odbor za suradnju u ekonomskom studiju SR Hrvatske koji sačinjavaju predstavnici visokih i viših obrazovnih ustanova za ekonomski kadrove u SR Hrvatskoj. Podršku organizaciji skupa dali su Sekretarijat za prosvjetu i kulturu SR Hrvatske, Privredna komora SR Hrvatske i Republičko sindikalno vijeće SR Hrvatske.

Osim predstavnika svih visokih i viših obrazovnih institucija za ekonomski kadrove SR Hrvatske i suorganizatora, skupu su prisustvovali i predstavnici nekih srednjih ekonomskih škola, Zavoda za unapređivanje stručnog obrazovanja SR Hrvatske, Zajednice za financiranje usmjerenog obrazovanja SR Hrvatske, rukovodiovi službi za kadrove nekih većih radnih organizacija i predstavnici nekih ustanova za naobrazbu ekonomskih kadrova izvan SR Hrvatske. Rasprava je vođena na podlozi posebno pripremljenoga materijala. Svrha znanstvene rasprave bila je u tome da se na temelju analize postojećeg sustava naobrazbe ekonomskih kadrova utvrdi mjera nezine neprimjerenosti društveno-gospodarskom uredenju naše zemlje i pokrene javna rasprava o izgradnji novog sustava ekonomski naobrazbe. Elementi novog sustava naobrazbe ekonomskih kadrova izloženi su u predlošku posebno pripremljenog modela.

Model novog obrazovnog sustava

Model je utemeljen na rezultatima posebnog istraživanja, a njegova je značajka da u prvoj fazi svoje primjene obuhvaća samo višu i visoku naobrazbu. Model predviđa udruživanje svih obrazovnih ustanova u Zajednicu za naobrazbu ekonomskih kadrova u SR Hrvatskoj koja bi vodila politiku naobrazbe u pogledu profila i broja kadrova, te obrazovnih jedinica. Posebno se ističe težnja za racionalnošću studija, i to u svim oblicima njena izvođenja. Naglašava se težnja za što dosljednijim stupnjevanjem i profiliranjem studija. Kriterij za stupnjevanje studija ogleda se u tome da se svakome omogući dostupna mu razina naobrazbe, obrazovna piramida. Zato se u okviru cijelovitog studija predviđa završni dio, prvi stupanj, za one studente kojih sposobnosti ili neki drugi razlozi ne obećavaju da će uspjeti i u drugom stupnju studija. Prvi bi se stupanj studija u pravilu, obavljao »s radnog mesta«. Slična težnja istaknuta je i kod drugog stupnja studija. U svakom slučaju, velika pažnja pridaje se profiliranju studija, u prvom redu prema interesu radnih

organizacija s kojima je sklopljen ugovor o izobrazbi kadrova. Iako su se ponegdje naglašavale slabosti studija »s radnog mesta«, ipak su prednosti takva studija i brojnije i veće. Pogotovo u uvjetima suvremenе organizacije nastave. Štoviše, obrazovne bi ustanove trebale izraditi program neprekidne naobrazbe kadrova u privredi.

Predložak nudi takav sustav nastave da se studij odvija u četiri oblika: samostalni, konzultativni, seminarски i praktični. Značajka je tog sustava nastojanje da se omogući prirodni proces spoznaje činjenica, njihovo samostalno verificiranje u praksi, pismeno oblikovanje svojih misli i njihovo jezgrobito izlaganje. Sustav provjere znanja treba biti racionalan, objektivan i psihički podoban. Svim tim zahtjevima najvećim se dijelom udovoljava u onim okolnostima gdje se »snimka« može učiniti u obliku testa. Priroda je ekonomskog studija upravo u tome da mu metoda testa potpuno odgovara. Drugi oblik provjere znanja mora se sastojati u rješavanju slučajeva iz privrednog života u obliku pismenog rada. Taj oblik provjere postaje potpuno djelotvoran ako se studentu omogući korištenje svih raspoloživih pomagala.

Financiranje naobrazbe po novom modelu

O financiranju naobrazbe rečeno je da bi se ono moralno utemeljiti na čvršćim odnosima privrede, Zajednice za financiranje i Zajednice za obrazovanje. Za utvrđene poslove obrazovne jedinice primaju finansijska sredstva preko Zajednica, a ostala djelatnost organiziraju na temelju posebnih samostalnih aranžmana. Treći stupanj i više akademске stupnjeve valjalo bi financirati neposredno. U slučajevima kada se takav odnos ne uspostavlja, neposredno pitanje treba rješiti s obrazovnom ustanovom, pomoću udružene privrede, ili na neki sličan način.

Predloženo je da nastavnike u pojedinu zvanja bira najviši organ Zajednice, a na prijedlog tijela koje sačinjavaju svi nastavnici područja iz kojeg se vrši izbor. Inače, izbor za pojedinu radnu mjestu provodi samostalno svaka pojedina obrazovna jedinica. Svi nastavnici članovi su instituta Zajednice za znanstveno-istraživački rad. Taj bi institut trebao odigrati značajnu ulogu u unapređenju organizacije gospodarske znanosti u našoj Republici.

Široka i javna rasprava o predlošku

Skup u Zadru prihvatio je konceptualni model kao podlogu za daljnje akcije oko izgradnje novog sustava naobrazbe ekonomskih kadrova. U raspravi je posebno istaknuto da su otpori — bilo zbog »narušavanja mira«, bilo zbog svih mogućih oblika pobuda karakterističnih za današnji burni stadij našeg društvenog razvoja — neizbjegni, i pored toga što je model postavljen na solidnim znanstvenim i društveno-gospodarskim temeljima. Očekuje se široka javna rasprava o konceptu predloženog sustava naobrazbe. Stoga je model dopunjjen primjedbama i sugestijama iznesenima na zadarskom skupu odaslan svim zainteresiranim ustanovama i društvenim službama s pozivom da ga podrže i time poduprju prijedlog pred najvišim društvenim organima.

Ivan Vitez

HRVATSKI GOSPODARSKI GLASNIK BR. 2

Hrvatski gospodarski glasnik održao je riječ. Na svojoj prvoj stranici efektno nam predstavlja jednog od najpoznatijih hrvatskih gospodarstvenika — Antu Todorića. Iz njegova portreta saznajemo kako ga jedni vide kao direktora Kreditne banke Zagreb, drugi kao budućeg direktora Hrvatske banke, a treći kao republičkog sekretara za privrednu. Takve kombinacije ispunjuju nadu da će najvitalniji punktovi grada i Republike doći u prave ruke, ako se ostvare kombinacije s Todorićem i ljudima takvih osobina.

Todorić je počeo u »Agrokombinatu« s oko dvije milijarde ukupnog prihoda u 1960., s očekivanjem da će se 1971. ostvariti promet od 150 milijardi. Po hrabrosti da smjelo ulazi u poslovnu i finansijsku kombinatoriku u najtežim uvjetima kada reeksporterne nose krvavo zarađeni kruh radničkoj klasi. Todorić je dokazao da bi bio kadar izvesti hrvatsko gospodarstvo na pravi put. Portret Ante Todorića, kao i portret »Agrokombinata« Zagreb, napisao je Ante Glibota.

U uvodnom, pod glavnim naslovom »Pokret kao garancija« i podnaslovom »HGG« — dio narodnog socijalističkog pokreta Hrvatske, govori se »da je federalna Hrvatska ostvarila takvu simbiozu svoga državnog i političkog rukovodstva s narodom, kakva se gotovo i ne pamti u modernoj političkoj povijesti«, te da »Savez komunista usječno perpetuirala svoje vodeće mjesto među snagama koje hrvatsko društvo vuče naprijed«.

Najveći interes svakako privlači »Prava istina o rasprodaji obale« Mladena Staničića. Staničić se i ovim svojim radom potvrdio kao jedan od najvrsnijih hrvatskih novinara za područje gospodarstva. No, u ovom slučaju hrvatsku je javnost posebno zadužio time što je na svjetlo dana izvukao tajne »Zelene knjige«.

»Istinom o rasprodaji obale« dokazala se ujedno u potpunosti i potreba za hrvatskom gospodarskom revijom, kao uvjetom da hrvatska javnost i gospodarstvenici budu u potpunosti informirani o stvarnim problemima hrvatskog gospodarstva.

Staničić se u svom članku bavi »Zelenom knjigom«, kako se popularno naziva »Analiza uvjeta kreditiranja ugostiteljsko-turističkih organizacija na primorskom području SR Hrvatske«, koju je izradila Služba društvenog knjigovodstva (o tajnama i krijućim putovima Zelene knjige Hrvatski je tjednik već pisao u dva navrata). Njegov članak ispunjava 5 stranica HGG-a s podnaslovima: 1) Dvije vrste uvjeta, 2) Kriv je sistem, 3) Trgovina tudim devizama, 4) »Poljobanka« naročito aktivna, 5) Diktat bogatih, 6) Klekovaču nitko ne kupuje i 7) Potpuna pokornost bogatima.

Staničić pojedinačno navodi eksplotatore i eksplotirane. Piše o »Jelsi« iz Hvara, »Brodomerku« iz Rijeke, »Budućnosti« iz Trogira, »Inexu«, »Dušilovo«, »Cavatu« iz Cavata, »Primoštenu« iz Primoštena i mnogim drugim turističko-ugostiteljskim poduzećima.

Posebno se bavi »Generalexportom« ili »Genexom«, navodeći niz primjera koji jasno pokazuju ne samo na koji se sve način eksplotiraju njegovi partneri na Jadranu već i iznosi na svjetlo dana ugovorne obvezu »Genexovih« žrtava na osnovi kojih se uzpiraju njihova osnovna samoupravljačka prava, a u nadležnost »Genexa« prelaze odluke, počevši od davanja suglasnosti za izbor direktora do određivanja sredstava za osobne dohotke radnika.

Pravi domet »Genexovih« makinacija vidi se iz primjera njegova odnosa s poduzećem »Jelsa« iz Hvara, u koje je uložio dio sredstava kao zajednički ulog, a taj »Genexov« ulog je bio fiktivan jer su oročavanjem praktično »Genexu« vraćena sredstva.

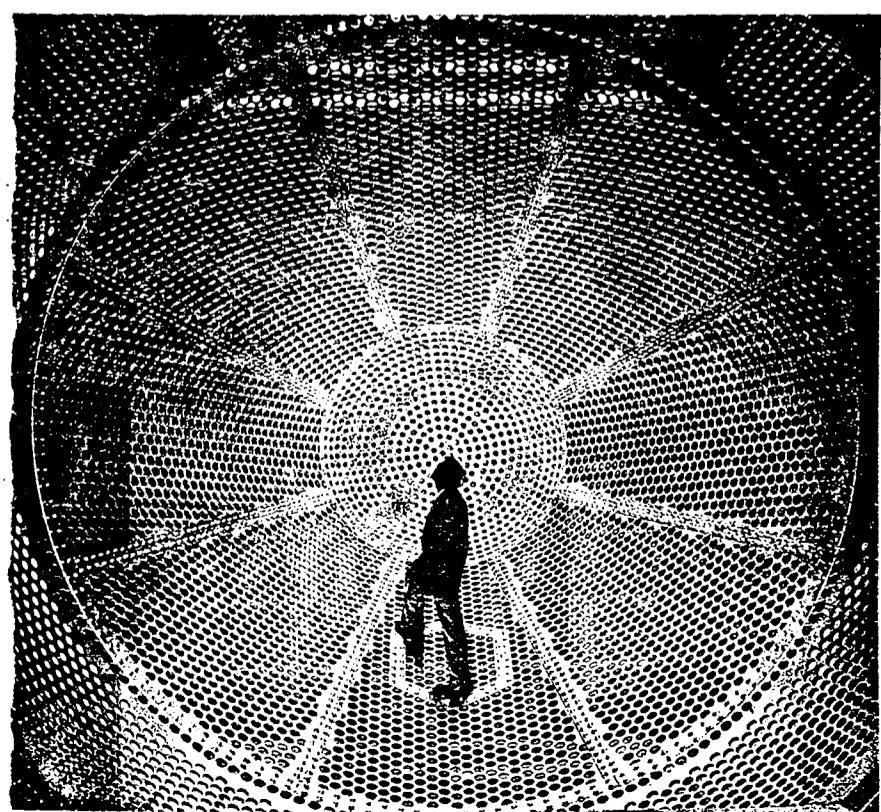
Kakav je bio stvarni domet haračenja saveznih banaka i reeksportera na Jadranu, dokazuje Staničić primjerom izjave predstavnika Poljobanke iz Beograda Pavla Peška na sjednici jednog saborskog odbora. »Peško je naime rekao, da je u istom razdoblju, dok je banka uložila u turizam 35,3 milijuna dolara, od njega dobila 32,7 milijuna dolara. Dakle, u razdoblju ulaganja kreditor je odmah vratio glavnicu. A tada, do 1980., a ponekad i dalje, počinje njegova debela zarada.« Posebno je zanimljiv i prilog Ive Lajtmanna »Treba nam 'zeleni program«, koji počinje citatom iz knjige Blaža Lorkovića »Razgovori o narodnom gospodarstvu«, što ju je Matica hrvatska nagradila još 1879. Lajtmann se zalaže za izradu programa o preobražaju agrara u Hrvatskoj u smjeru postizavanja suvremene strukture proizvodnje, u što bi, dakako, bili uklonjeni i elementi socijalne i demografske politike.

U ovom se broju ističu i članci Marka Veselice: »Rastakanje hrvatskog nacionalnog bića«, zatim ponovno M. Staničića: »Za novi efikasniji parlament«, Zvonimira Bauera: »Što nose hrvatske rijeke« te Dalibora Kovačevića: »Nova devizna taktika«.

»HGG« u drugom broju donosi još »Zagreb o amandmanima« Drage Božića, »Štampanje novca bježi iz centra« Bogumila Mejovšeka, »Za klasni i nacionalni sindikat« Ive Burića, »Ekonomski značaj izgradnje tunela kroz Učku« Gorazda Nikića, »Kompenzacije i privredni razvoj« Zorana Jasića, »Hrvatsku računicu« Josipa Brajkovića, te još nekoliko komentara i prikaza.

Ovaj bismo put »Val kompjuterizacije stiže i do nas« Vjekoslava Tomašića naveli kao primjer ponavljanja poznatih stvari, uz istodobno propuštanje da se na relativno velikom prostoru nešto više kaže o stvarnim problemima kompjuterizacije u Hrvatskoj, ali ne samo upozoravanjima na zbrku u terminologiji, već analizom konkretnih slučajeva, kojih, na žalost, ima dosta.

Hrvoje Šošić

PETI »ŠIMIĆEVI SUSRETIK«

U Drinovcima, rodom mjestu Antuna Branka i Stanislava Šimića, održani su 30. svibnja peti po redu, tradicionalni »Šimićevi susreti« — značajna i vrijedna pjesnička manifestacija posvećena dvojici velikih hrvatskih književnika. Pred prepunom dvorana u Grudama, a posebice pred impozantnim skupom od nekoliko tisuća ljudi u Drinovcima, pjesnici su svojim stihovima pozdravljali i proslavljeni ne samo ime i uspomenu na dvojicu hrvatskih književnika nego i narod, nebo i onaj prekrasni živi jezik hercegovačkog kraja iz kojega su osim braće Šimić potekli i drugi koji zadužile našu književnost vrsnim djelima.

Onima koji su tamo bili pozvani, koji su došli i sudjelovali, dugo će ostati u sjećanju prizor viden s tribine: tisuće ljudi strpljivo je stajalo na raskvašenoj ledini i kisnulo slušajući program u kojem su sudjelovali pjesnici i izvrsni djevojački pjevački zbor iz Mostara. Umjesto suvišnog objašnjavanja tog prizora, koji već kao suha informacija svakom čitaocu otvara mnogobrojne mogućnosti razmišljanja, osjećaj se dužnom reći još ponešto o organizaciji Susreta, o tome kakvi bi mogli biti.

Spomenut će sam tvrdokornu sklonost organizatora da takve priredbe još uvek izvodi u stilu takozvanih akademija, ne usudujući se razbiti taj prestrogi okvir jer bi to tražilo ne samo više invencije i »organizatorskog umjeća nego i svojevrsonog rizika u odnosu na publiku. Drinovački kraj na razmedu Hercegovine i Dalmacije prepun je prirodnih scena (sav je zapravo jedna velika gola kamenica scena), pa tribina u njemu strši nepotrebna i nezgrapna.

»Šimićeve susrete«, osim toga, trebalo bi vezati uz neki časopis, i to na taj način da se iz godišnje kritičke produkcije tog časopisa na Susretima nagrađuju zanimljivi, svježi i vrijedni doprinosi naših književnih kritičara. Koliko su već postojeće nagrade vezane uz ime A. B. Šimića, toliko bi to ova druga, još neustanovljena bila vezana uz ime i djelo Stankovo.

Ove su primjede i prijedlozi prije svega izraz autoričine izuzetne naklonosti drinovačkim »Susretima« i uza sve već rečeno potrebno je dodati riječi zahvale i pohvale na topnom gospodarstvu i doista velikom trudu što ga je tamošnja šaćica entuzijasta učinila u to da stvari, održi i produži ovu lijepu i nadasve potrebnu kulturnu priredbu. Osobito ističemo mladog pjesnika iz Drinovaca Vladu Pandžiću, koji je, bez sumnje, s najviše srca sudjelovaо u svim poslovima oko održavanja i vodenja programa.

»Susretima« je, na žalost, prisustvovao pre malo značajnijih pjesnika. Osim Maka Dizdara, Vitorima Lukića, Veselka Koromana, Dare Sekulić i Stojana Vučićevića nastupili su manje ili više poznati ili čak nepoznati mlađi pjesnici. Iz Srbije i Slovenije pozivu se nije odazvao ni jedan od pozvanih književnika. Autorica je ovog napisa bila zamoljena od predsjednika Matice hrvatske, prof. dr. Ljudevita Jonke, da u njegovo ime prenese skupu pozdrav Matici hrvatske i Društva književnika Hrvatske. Pozdrav je bio lijepo primljen od prisutnih.

Pripomena za kraj: nadajmo se da će se slijedeće godine hrvatski pisci odazvati pozivu »Šimićevih susreta« u značajnijem broju, a to mogu i tako da se i sami preko Društva književnika Hrvatske više zainteresiraju za njih ili barem toliko koliko je ljudima onoga kraja stalo da ih vide i čuju.

Marija Peakić-Žaja

PITANJA O »ORIOVCU«

Kamo sreće kad bi se većina hrvatskih gradova i mesta mogla pohvaliti suvremeno koncipiranom, ozbiljnom monografijom o kulturnom, gospodarskom i političkom životu u prošlosti i sadašnjici? Ta bilo bi to temeljem slike o sveukupnosti povjesnice hrvatskoga društva!

Upravo stoga moramo biti oprezni prema svemu onome što iznevjerava navedena načela i pričinja se takvim. Eto jedne knjige koja upozorava kako se neuobičajeno pristupa takvu zadatu i onda kad postoji ne samo dobra volja već i velike materijalne mogućnosti.

APEL — »zavod za ekonomsku propagandu i publicitet iz Zagreba (o kojem je nakladniku kom je hrvatska povjesnica na srcu ne čušmo do sada ništa) — izdavač je knjige od tri stotine stranica o ORIOVČU (komuni u općini Slavonski Brod), knjige koja je u pobjlije označena: »Prilozi za povijest mesta«. Oriovac bi možda običnoma čitaču bio nepoznat da u njem ne djeluje ugledni proizvođač tapeciranoga namještaja — ORIOLIK.

ORIOVAC

»Oriolik« je, kako čitamo, ne samo potakao takvu ideju — na čemu valja samo čestitati — već je i novčanim sredstvima omogućio da se izdanje pojavi; u načelu, eto primjera za koji bismo voljeli da ga slijedi više naših radnih organizacija.

No, na žalost, mnogo je toga čudnog u tom nadasve luksuznom izdanju, tvarno uvezanom i na najboljem papiru tiskanom, izdanju koje, po današnjim normativima, mora da je vrlo mnogo stajalo.

Podrobnu i sustavnu analizu cijele knjige prikazat ćemo čitaocima tek kad nam na neka pitanja odgovore: izdavač i glavni i odgovorni urednik, Zdravko Krnić.

A pitanja bi glasila:

1) u koji se dobar običaj ugledao odgovornik ove knjige, kad je jedan običan zbornik različitih tekstova »uredio« tako te je on luksuznom tehničkom opremom ravan Spomenicom kraljevstva, a takav, zacijelo, stoji mnogo milijuna? Koliko desetaka?

2) gdje je i na kom mjestu propisano da se u knjizi u kojoj sudjeluje više autorâ — nigdje ne naznači iz čijeg je pera koje poglavljje? Zar je to, možda, uvjetovao značaj izdanja, za koji urednik u predgovoru kaže da »nema isključivo naučni karakter« jer je (knjiga) »namijenjena širokoj čitalačkoj publici«, no uz to »može poslužiti i naučnim radnicima«? Čitatelj i može zaključiti, eventualno, koju su problematiku obradili etnografi (Z. Lehner i dr. V. Konstantinović-Čulinović), no posve mu je nejasno koja poglavlja može zahvaliti »radnicima Muzeja Brodskog Posavljaju« (K. Petrović i M. Nedeljković), što pak suradnicima Historijskog instituta Slavonije (D. Joviću i M. Konjoviću), što prof. M. Ćizmeku, a što samom uredniku, koji je — sam kaže — »napisao veći dio teksta«.

Što, napokon, pripada Erpačiću, »nastavniku hrvatskosrpskog jezika i povijesti« koji je na prijedlog poduzeća ORIOLIK pripremio (prvobitni) rukopis? Naime, iz Predgovora saznajemo kako (očito) s tim Erpačićevim rukopisom naručilac nije bio zadovoljan, jer je, zeleći »da knjiga sadržajem i opremom odgovara značaju Oriovca i ORIOLIKA«, dao uredniku ZDRAVKU KRNIĆU da Erpačićev tekst pročita i na njega

stavi primjedbe, dotjera ga, ili napiše novi.

Urednik je — slijedimo Predgovor — »napisao veći dio teksta« (znači li to više od polovice, polovicu ili nešto drugo?) i za »obradu pojedinih tema angažirao suradnike koje spomenimo. Svaki je od njih, obavještava nas Z., »napisao odgovarajući dio teksta«; osim toga, knjiga »sadrži i dio rada Josipa Erpačića«. Na kraju, urednik reče da je nastao novi tekst »koji se znatno razlikuje od prvobitnog« (tj. Erpačićevog). Kako, po čemu?

3) I površan pogled na stranice knjige odaje visok stupanj nehaja spram hrvatskog jezičnog sustava: pogotovo leksikom. A knjiga je lektorirana, jer urednik zahvaljuje i lektoru, no u kojem jezičnom sustavu i — zašto nigdje ne pročitamo lektoriovo ime?

4) Urednik, očito, »iako knjiga nema isključivo naučni karakter«, ne razlikuje dva elementarna pojma iz struke: dok u podnaslovu, kako je rečeno, stoji »prilozi za povijest mesta«, na hrptu knjige jasno ćemo pročitati: »GRADA za povijest mesta«. Druže uredniče, smatrate li da je ono što ste priložili orišvačkoj povjesnici — grada? Ili je grada — priložena?

5) U svezi sa svatom koju je trebalo isplatiti tiskari za ovo »kunstdruck-izdanje« na 300 stranica, urednik kaže da su »karakter i namjena knjige odredili njenu opremu. (Molim podrobno objasnjenje.) Zahvaljuje on u to ime ak. slikaru Nikoli Mucavcu koji je skupocjeno izdane opremio daleko ispod onih normi koje su, kao iole suvremen pogled na opremu knjige, općeprihvaćeni početkom šestoga desetljeća ovoga stoljeća. Kako to?

6) Od UVODA do SAŽETKA: slabo bismo mogli zaključiti da je Oriovac (osim na kugli zemaljskoj, Europi i SFRJ) — i u Hrvatskoj. Tek u »Sažetku« (pridodani je i SUMMARY i ZUSAMMENFASSUNG) spominje se da je mjesto dalo nekoliko značajnih imena »hrvatskoj i jugoslavenskoj kulturi«. Što je to, druže uredniče, »jugoslavenska kultura«? I, pitanje sedmo nećemo postaviti. Zaključujem, dok nas izdavač, urednik i finansijer ne uvjere u suprotno: luksuzno izdanje o ORIOVČU tako je puno »rupa« da je posve opravданo pitati: ZA ŠTO su utrošeni novci?

Srećko Lipovčan

Podići spomenik, ali — uređiti i grob Jelačića!

U svemu i u potpunosti se slažem s izlaganjem Zvonimira Kulundžića (HT br. 8, str. 10, od 4. o.mj.) da ponovno treba podići spomenik slavnog hrvatskog bana Josipa Jelačića. Moje je skromno mišljenje bilo da bi novo mjesto spomenika moglo biti na sadašnjem trgu Gupčeva Zvijezda, ali sada mislim da je prijedlog Z. K. o postavljanju spomenika na Rooseveltovu trgu mnogo bolji i da je sasvim odgovarajući. Toliko još o spomeniku. Međutim, za rehabilitaciju bana Jelačića trebalo bi obaviti još jednu veoma važnu obvezu prema njemu, a i prema cijelom hrvatskom narodu. Ta se dužnost sastoji u tome da se što prije dovede u red njegovu posljednje počivalište u Novim Dvorima (oko 3 km sjeverozapadno od željezničke postaje Zaprešić), a koje je ne samo potpuno zapušteno nego je, dapače, i besramno, upravo divljački demolirano (kao i ona njegovih najbližih).

Još za života ban je Jelačić odlučio da u Novim Dvorima dade sagraditi obiteljsku grobnicu. Na žalost, Jelačić nije došao graditi grobnicu jer ga je u tome sprječila teška bolest i konačno smrt, koja ga pokosi 20. svibnja 1859. god., pa je po vlastitoj želji, sahranjen u dvorskoj kapelici. Tu je grobnicu banov brat, Đuro Jelačić, tek 1884. god. dao sagraditi, po načrtu i pod nadzorom graditelja Hermanna Bollea, tadašnjeg ravnatelja zagrebačke Obrtne škole. Grobnica je sagradena u dvorskem parku-šumi, oko 500 m sjeverozapadno od dvorca, a istočno od ceste za selo Pojatno. To je bila lijepa gradevina u gotskom slogu (sada je sasvim ruševna). Ban i njegova kekerka, uz koju je privremeno pokopan, ostali su u grobnici u dvorskoj kapelici, jer nije ostvarena namjera da se i njihovi posmrtni

ostaci prenesu u zajedničku obiteljsku grobnicu. Grobniču je 16. studenog 1884. god. svečano posvetio zagrebački kanonik i opat dr Franjo Rački, koji je tada bio i prvi predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

KAKO PAK SADA IZGLEDA DVORSKA KAPELICA I OBTELJSKA GROBница JELAČIĆEVIH U NOVIM DVORIMA?

Prilikom mojih posjeta ovim velikim hrvatskim narodnim svetinjama na dan 4. i 8. listopada 1965. te 16. studenog 1969. god., našao sam ih u stanju koje ču opisati. Kapelica je potpuno demolirana i obešaćena. Prozori na gradevini više ne postoje, a ne postoji više ništa ni od inventara kapelice, tj. nema oltara, ni klecalu, itd. Sve je razgrabljeno, a dijelom i uništeno. Zidovi su išarani besramnim crtežima i natpisima, a na njima se vide i tragovi dima, vjerojatno od spaljivanja drvenarije. Oko kapelice posadeno je i izraslo neko visoko i gusto pruge, tako da se kapelica u njemu čak i iz neposredne blizine jedva može primjetiti. Obiteljska grobniča u parku-šumi potpuno je ruševna, vjerojatno od zuba vremena, a i zbog nebrige da se povremeno bar donekle, najnužnije obnavlja. U grobniču su nekoliko puta pravljivali razni zločinački tipovi, te su tamo otvarali ljesove i pljačkali nakit s mrtvaca. Zato su pred nekim 6 godina potpuno zazidani vrata i prozori grobničice. Oko vanjskih strana zidova nalaze se brojne izmetine. Jedan dio parka-šume između dvorca i obiteljske grobničice nakon 1965. godine iskrčen je, a zemljište je pretvoreno u kukuruzovište — s očitim ciljem da se onemogući izravna veza između dvorca i grobničice. Sâm dvorac — koji je osrednje velika jednokatna zgrada s nekim pomoćnim prostorijama u potkroviju — prilično je dobro uščuvan, jer se kako-tako održava. 1965. god. zatekao sam u njemu smještene hotel i restoran, pa je do tada u Nove Dvore dolazio dosta izletnikâ. Nakon toga dvorac je zauzet za potrebe neke političke škole (tečaja), pa u njemu izletnici više ne mogu noćiti, a restauracija je preseljena nedaleko, južozapadno od dvorca, u neke omanje paviljončići od metalne armature i staklenih stijena. Kad sam tamo došao 1969. god., restauracija više nije bilo, a paviljončići su iskoristeni kao sklađišta raznog materijala: dijelova za gradevinsko-sanitarne uredaje i sl.

Dakle, po svemu iznesenom čini se da se baš namjerice išlo za tim da se sasvim zatre spomena na bana i ostale Jelačiće, te da se izletnici po mogućnosti što više odbiju od posjećivanja Novih Dvora. Ovu veliku nepravdu i nezahvalnost prema banu Jelačiću i njegovima, ovu strašnu kulturnu sramotu pred očima cijelog civiliziranog svijeta — hrvatski narod, uz pomoć svojih uglednih pravka i znanstvenih radnika, te uz nastojanje sadašnjih socijalističkih i patriotskih rukovodilaca, treba nužno što prije i temeljito ispraviti.

Madari, koje je ban Jelačić s hrvatskom vojskom dobrano našao i time im dao izvrsnu lekciju iz zemljopisâ (da se prisjetite gdje je Hrvatska!)

— nisu nam ipak zatirali spomenu na Jelačića. Ni oni, kao ni mnogi drugi njima slični upravljači nad Hrvatskom, nisu poduzimali da se ukloni spomenik bana Jelačića, a još manje im je padalo na pamet da obešaste i unište njegovo posljednje počivalište? Zašto da nam se to događa sada, kada smo postali slobodni, u socijalizmu i samoupravljanju?

Dubravko Ključec-

-Petrovaradinac

Kapitalno djelo iz hrvatske umjetničke baštine

GRGO GAMULIN

BOGORODICA S DJETETOM U STAROJ HRVATSKOJ UMJETNOSTI XVII-XVIII STOLJEĆA

(Madonna and child
in old art of Croatia)

Luksuzno izdanie velikog kvart-formata (24x31 cm), oko 150 str.; tvrde korice, najfinije platno, višebojni plastificirani ovitak. Knjiga je tiškana dijelom na najfinijem papiru za umjetnički tisk, a dijelom na finom bezdrvnom papiru.

Prvi put će javnost imati priliku na jednom mjestu vidjeti antologisku ljepotu likovnog oblikovanja velike teme kršćanstva »Bogorodice s djetetom« u staroj hrvatskoj umjetnosti. U kamenitim crkvama hrvatske obale, u Boki Kotorskoj i na otocima Jadrana visjele su ove slike naslikane na drvenim pločama kao žarišta i simboli kulta Marije Djevice Bogorodice. Bijahu to uzvišene slike najviše ljepote koju su umjetnici tada mogli izmaštati. Na njima su umjetnici prikazali ne samo biće iskršlo iz njihove vjere nego i iz njihova ljudskog iskustva i dubine emocionalne vezanosti za lik majke i djeteta, za najprirodniju i najdublju ljudsku ljubav majke prema djetu i djeteta prema majci. Ikonografska tema Bogorodice s djetetom bila je, kao drugi pol duboke pobožnosti puka, najjednostavniji prikaz Marijina kulta sveden na bitne oznake Svetе Djevice koja je rodila Boga, ali za moreplovce s

naših obala bila je to Zvijezda morska, *Maris stella*, koju su zazivali u brodolomima, i kojoj su se, za oluja, u dugim danima neizvjesnosti i čekanja, utjecale žene ostavljene u gradovima i selima.

Autor djela jest prof. dr Grgo Gamulin, koji

je svoj antologijski izbor dopunio značački pišanom studijom, svim potrebnim popratnim bilješkama i iscrpnom bibliografijom. Monografija sadrži 124 slike priloga, od toga 64 višebojne reprodukcije velikog formata.

Autori fotografija u boji poznati su stručnjaci: Krešo Tadić i Nenad Gattin, a likovna i grafička oprema povjerena je Alfredu Palu, slikaru iz Zagreba.

Knjiga izlazi na hrvatskom, engleskom, talijanskom, francuskom i njemačkom jeziku, a tiska se u Grafičkom zavodu Hrvatske u Zagrebu. Izdavači su Matica hrvatska i Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

Hrvatsko i englesko izdanie izlazi 1. VIII 1971. Cijena u pletplati iznosi 210.- d (plativo i u tri rate po 70.- d), a za inozemstvo \$ 15, plativo odjedanput.

Nakon izlaska iz tiska cijena knjige bit će znatno veća.

Knjiga se dostavlja odmah nakon izlaska iz tiska svima koji su uplatili cijelu pretplatu. Talijansko, francusko i njemačko izdanje izići će, kako se predviđa, do studenog 1971.

NARUDŽBENICA

Ovime se kod Kršćanske sadašnjosti (41000 Zagreb pp. 02-748, Marulićev trg 14) neopozivo preplaćujem na primjeraka BOGORODICA S DJETETOM. Preplatu ću poslati na žiro-račun broj 301-620/1001-1-7153-22897/098 (Kreditna banka Zagreb, naziv računa: Kršćanska sadašnjost) u tri uzastopne mjesecne rate od 70 D svaka, počevši s prvom najkasnije do 1971.

MOJA ADRESA:

U , dne

1971.

Moj potpis:

Iz inozemstva preplata u visini od 15 USA dolara poslati na devizni račun 301-620/1001-3200-527 (Kreditna banka Zagreb).

10 filozofija

Kao i mnoge druge istaknute osobe javnog života u Hrvatskoj, tako je i Gjuro Arnold još za života dobio brojne pohvale i priznanja, istodobno doživjevši pokude i omalovažavanja, pa i potpuno negiranje, da bi ubrzo nakon smrti bio, gotovo bismo rekli — gurnut u zaborav. Međutim, njegove zasluge na mnogim područjima javnog i kulturnog života potkraj 19. i početkom 20. stoljeća ostaju za Hrvatsku neprolazne.

Ovdje nije riječ o prikazu i ocjeni Arnolda pjesnika i književnika, nego prije svega o ozivljavanju sjećanja na tog vrijednog hrvatskog intelektualca, mislioca i javnog djelatnika, prvenstveno — filozofa. Napomenuti je pri tome, makar usput, kako je Gjuro Arnold jedan od onih koji je uz mnoge svoje aktivnosti uporno poticao nekoliko puta započinjeni, a na žalost nikada dovršeni potvat stvaranja hrvatske enciklopedije, namjenjujući tu zadaću Matici hrvatskoj, kojoj bijaše više godina predsjednikom.

Sveukupni prikaz Arnolova rada napisao je svojedobno, pod naslovom »Stvaralački lik Gjure Arnolda«, njegov učenik i ugledni hrvatski filozof Pavao Vuk-Pavlović. Nedavno je biblioteka »Kolo« objavila suvremeno pisano monografiju iz pera Branka Despota, pod naslovom »Filozofija Gjure Arnolda«, o čemu smo naše čitatelje izvjestili u 6. broju našega lista. Povodom 30. obljetnice Arnolove smrti, priloge za ovaj broj »Hrvatskog tjednika« uredništvo je pripremilo u izboru i suradnji s autorom navedene monografije, Brankom Despotom, čiji su prilozi o filozofskim nazorima, životopisu i bibliografiji Gjure Arnolda.

Dostojanstvo mišljenja

O filozofskim nazorima Gjure Arnolda

Gjuro Arnold, filozof, pjesnik i pedagog djelovao je u doba kada tzv. nova ili historistički kazano ovojekovna filozofija još nije na razini pravih svojih mogućnosti prodri u naš duhovni život. Dok su suvremenici njegovi, u skladu s raznorodnim potrebama osamostaljenih elemenata životne cjeline, s jedne strane, prevodili neosklastiku na narodni jezik (A. Bauer, J. Stadler i drugi), a nefilozofi svih mogućih struka i političkih orientacija, s druge strane, zagovarali popularne surrogate tzv. novije filozofije u likovima materijalizma, pozitivizma, sociologizma, biologizma, naturalizma, itd. (npr. Lj. Vukotinović, B. Šulek, J. Torbar, S. Brusina, F. Folnegović), dotele je sam Arnold, nadovezujući na napore svog učitelja i zaštitnika Franje pl. Markovića, nastojao oko prenošenja velike tradicije pravog filozofiranja. Čuvajući dostojanstvo mišljenja, što se ne ponižava do puke razumljivosti za sve i svakoga, nego iziskuje istinski odgoj i obrazovanje kao pretpostavku ulaska u svijet misli, Arnold je život svoj posvetio izgradnji i izvedbi takve metafizike koja bi imala zadovoljiti potrebe razuma i um. pedagoškom oživotvorenu njezinu u uzgoju čitavih naraštaja nastavnika, profesora, znanstvenika i drugih, naposljetku, popularizaciji njenog za potrebe predodžbe i čutljnosti izvedenoj u formi poezije.

Metafizičko svoje stanovište iznasio je Arnold razmatranjem mislenog duha XIX. stoljeća. U rasponu između metafizike kao apsolutne znanosti i prirodoznanstvenog i duhovnoznanstvenog pozitivizma kojemu metafizika uopće nije znanost, odlučio se on za »posredno stanovište« metafizike kao »više umske znanosti (o posljednjim uzrocima i svrhama bitka) zasnovane na iskustvu. Spekulativna pak filozofija i antimetafizički pozitivizam slažu se u tome što zastupaju monizam, to jest: oni iz jednog počela, bilo ono apsolutni duh, čist um, Bog, priroda, materija ili štograd drugo, hoće izvesti sve što jest. Neosklastika zastupa dualizam, po kojem jednako opstaje i materija i duh. Prihvatajući samo pojmovi (fenomenalni) dualizam, a zabacujući monizam, Arnold se odlučio za mnoštvo počela, koja su sva na neki način duhovne naravi, i tako je došao do »spiritualističkog pluralizma«. No ako je sve što jest u svojoj biti eduhovljeno, onda je i čovjek duševno biće. Otuda je prava znanost o čovjeku »filozofska psihologija«, u razlici spram empirijske »psihologije bez duše«. Ali, kao slobodno duševno biće, čovjek nije ograničen samo na pojmovni svijet onoga što jest, nego je svojim mišljenjem, čuvstvovanjem i djelovanjem upućen i na ono što »ima biti«, na idealni svijet istine, ljepote i dobrote. Na znanost o čovjeku ima se nadovezati filozofija umjetnosti, koja određuje bit, podrijetlo i svrhu umjetnosti, te praktička filozofija, koja određuje uvjete odistačudorenog djelovanja.

Metafizika, kao neka vrsta umske-iskustvene znanosti, spoznavajući najbliže nepojavne uzroke svega što jest, osvještuje tako prema Arnoldu i čovjeku u njegovoj samospoznatljivoj biti, određujući mu putove istinskog mišljenja, djelovanja i stvaranja. Ali, nemoćna pred najvišim uzrokom bitka, ona na granici spoznatljivosti naznačuje ujedno mjesto nespoznatljivoga te upućuje na ono znanje-iskustvo koje više ne može priskrbiti nikakva znanost, već ga u izvornom doživljaju »zagonetke života« podarjuje vjera. Arnold u filozofiji završava stoga s onim što — iako i samo otkriveno mišljenjem — nadilazi po njegovu uverenju svaku metafiziku, usidrujući sav teorijski, poetički i praktički život u ikonskoj idealnosti svetog bća.

Svojim djelom i djelovanjem Arnold je potvrdio da se filozofija ne može i ne smije ravnati ni prema kakvim vanfilozofiskim potrebama i zahtjevima:

NEPROLAZNE ZASLUGE U POVODU TRIDESETE OBLJETNICE SMRTI GJURE ARNOLDA

isto tako, da ona u svojoj istinitosti nije podložna nikakvim izvanjskim utjecajima, uvjetima, okolnostima i tome slično, nego je, ne zapadajući stoga u beživotnu »čistoću«, vezana uza samu bit svega što jest. Uz tridesetogodišnjicu Arnolove smrti prisjećamo se gotovo iščeznog pathosa istinskog filozofiranja, koji se uz ostalo sastoje i u izviđanju vidokruga smislenog života zajednice — radilo se o zajedničarstvu u znanosti, umjetnosti ili praktičkom djelovanju, o udruži, društvu, narodu ili državi, o zajedništvu duhovnih izabranika — koja ne predodređuje, nego je sama predodredena »nazorom na svijet«.

Pjesnik pjeva i kao čovjek i kao pripadnik stanovita naroda

Ulomak iz govora održanog u svojstvu predsjednika Matice hrvatske 1904. godine

... kad se o umjetničkim tvorevinama radi, onda se i kritika imade kloniti sporedna gledišta; jer nisu umjetnička, nego su tendenciozna. Umjetnik nema druge zadaće nego prikazati ili stvoriti nešto lijepo; sve drugo — kao što su zabava, pouka i popravak ljudi — za nj je sporedno. Zato umjetnik ne stvara ni etičkom efektu za volju, jer je sebi svestan, da i to može polučiti samo umjetničkim sredstvima. Otud i potječe, da se od umjetnika u obće, a napose pak od pjesnika u svakom pogledu mnogo traži. On mora da bude ličnost široka pogleda i čudoredne snage, jak individualitet i zreo čovjek.

No ako spomenuta sporedna gledišta nisu umjetnička, je li u zbilji umjetničko i gledište narodno, što ga na prvom mjestu istakoh kao zahtjev narodne liepe knjige? Svakako; jer kao što nema drveta o sebi nego imade samo izvjestno drveće: tako nema ni poezije o sebi, nego imade samo izvjestna poezija. Zato pjeva li tkogod to on ne pjeva samo kao čovjek, nego pjeva baš kao član izvjestna naroda. Ja sam — kaže jedan veliki Francez — vido Franceze Talijane i Ruse a znam od Montesquieu da može netko biti Perzijanac; ali što se čovjeka o sebi tiče, to očitujem, da ga nigdje našao nisam. Tako i ja velim da hrvatski pjesnik mora pjevati kao sin hrvatskoga naroda, ako neće da bude ne samo etički nego i psihološki nonsens. Imade li po Danteu poezije u obće, da radi

oko spasenja čitavoga ljudstva, onda narodna imade da radi oko spasenja svoga naroda. U tom pak stoji ono po paoziju doista sporedno, ali zato uzgoj naroda glavno gledište. Istina je, da je pedagogija već u osamnaestom stoljeću postavila načelo obće ljudskog uzgoja; ali se ovo nema tako shvatiti, kao da pedagogija ide za uzgojem absolutnih ljudi, kaki samo pojmovno postoje, nego tako, da ona ide za uzgojem obće idealne jezgre, koja bez obzira na narodnost mora da u svakoga pojedinoga čovjeka počiva. S takim obćim ljudskim uzgojem nije pravi narodni uzgoj nipošto u protivurječju: jer i ovaj imade isti zadatak, samo što ga promatra s gledišta stroga narodnih osebina.

Ali je narodan uzgoj još i s drugoga razloga opravdan. Kolikogod bismo naime radi, da borbu za obstanak ograničimo samo na bezumnu prirodu, ona se ipak ne da zatajiti ni među posvjetljenim narodima.

Navlastito su maleni narodi trajno u pogibli, da najedared budu sprječeni u razvoju i uzgoju svojih bogodanih osebina. Hoće li taki narodi da se dušanskim — da ne kažem zločinačkim — namjerama većih naroda odrvaju, treba im očito posebne snage, kojom će zakrljivati kulturu baštunu preda i osebno biće svoje. Takva se snaga stjeće doista u prvom redu obćom naobrazbom, koja ide tako za duševnim kao i materijalnim blagostanjem naroda; ali kolikogod ona bila, neprijateljskim će pohotama biti doraslja samo uz uvjet: bude li ujedinjena i složna. To pak drugim rječima znači, da narodi u obće stjeću svoju odpornu snagu time. Što u svim dijelovima svojim užgajaju čuvstvo zajedinstva i bude svijest o potrebi jedinstvenoga mišljenja, čuvstvovanja i rada.

Napomena: Jezik i pravopis ulomka ostao je spram izvorniku neizmijenjen.

Curriculum vitae ili kratki životopis Gjure Arnolda

Gjuro Arnold rođen je 1853. godine u Ivancu kraj Varaždina, vjerojatno 24. ožujka, kao sin Ivana Arnolda i Sofije Vukanić. Nakon djetinjstva u Krapini, školovao se u Varaždinu i Zagrebu, gdje se i upisao kao jedan od prvih studenata na novootvoreno Sveučilište. Studirao je filozofiju, povijest i zemljopis. Svoje službovanje započeo je 1879. kao profesor zagrebačke gimnazije. Sedamnaestog srpnja 1880. PROMOVIRAN JE ZA PRVOG DOKTORA FILOZOFOVIJE Sveučilišta u Zagrebu. Nastavljala studije na sveučilištu Göttingena, Berlina i Pariza. U Zagrebu od 1882. nastavlja službu na Velikoj gimnaziji, 1887. premješten je na Mušku učiteljsku školu, 1889. postaje ravnateljem Muške učiteljske škole. Godine 1890. imenovan je predsjednikom »ispitnoga povjerenstva za učiteljsku službu na višim pučkim školama«.

Dvadeset i prvi kolovoza 1894. imenovan je Arnold, na prijedlog profesorskog zabora, a po želji Franje pl. Markovića, u 41. godini života, izvanrednim, a 1896. kraljevskim javnim redovitim profesorom »pedagogike i teoretičke i praktičke filozofije«. Na Sveučilištu je Arnold proveo 29 godina. Umirovljen je na vlastitu molbu 1923. godine.

Predavao je Arnold ponajviše opću i specijalnu pedagogiju i uz to vodio pedagogijski seminar, koji je njegovim zalaganjem uopće i osnovan. Iz filozofije je predavao psihologiju, psihologiju spoznaje, psihologiju čuvstva i volje, »uvod u filozofiju«, osnovne probleme metafizike, itd. Školskih godina 1898./99. i 1913./14. bio je dekan, a 1899./1900. rektor Sveučilišta. Godine 1898. u povodu 25. obljetnice i 1913. u povodu 40. obljetnice književnog rada predala mu je akademiska omladina spomenice s potpisima. Godine 1900. dobio je kao rektor također spomenicu s potpisima. Godine 1900. dobio je kao rektor također spomenicu sa slijedećim natpisom: »Hrvatski sveučilišni građani dru Duri Arnoldi, svomu dičnomu rektoru, čelik Hrvatu, pjesniku i učenjaku u znak ljubavi, štovanja i odanosti 19. listopada 1900.«.

Godine 1891. Arnold postaje dopisni a 1899. pravim članom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Hrvatski pedagoški književni zbor imenovan je 1892. začasnim članom. Od 1902. do 1909. bio je predsjednik Matice hrvatske. Povodom 70. obljetnice života postao je začasnim članom »Braće hrvatskog zmaja« (kao »zmaj krapinski«). Godine 1913. osnovak je i začasni predsjednik Kola hrvatskih književnika. Arnold je umro 22. veljače 1941. godine u Zagrebu od upale pluća. Pokopan je na Mirogoju.

BIBLIOGRAFIJA GJURE ARNOLDA

Etika i povijest, 1879; Zadnja bića (metafizička rasprava), 1888; Logika za srednja učilišta, prvo izdanje 1888., peto 1923.; Psihologija za srednja učilišta, prvo izdanje 1893., sedmo 1923.; Filozofija, prirodne nauke i sociologija, 1899.; Prvi predsjednički govor u MH, 1902.; Narodna književnost i kritika, 1902/3.; Književnik i narod, 1904.; Umjetnost prema znanosti, 1906.; Može li umjetnost zamijeniti vjeru, 1908.; O psihologiji bez duše, 1909.; Monizam i kršćanstvo, 1909.; Jedinstvena hrvatska narodna kultura, 1909.

(Ovdje su navedeni samo tekstovi, rasprave i članci zanimljivi sa stanovišta filozofiskog. Potpuniji bibliografski podaci za navedene naslove nalaze se u knjizi: Branko Despot, Filozofija Gjure Arnolda, biblioteka »Kolo«, Zagreb 1970.)

SNIMIO: ANTE BRKAN

Stojan Vučićević

Šibanica (ulomci)

Desetoj sjednici CK SKH

III

Nekad mi je dosta suhi list kadulje
Ili mahovinom ponijen

Zid

Da okrenut jugu pružim smrti ruke
I u dvoru tvome objedujem
Živ

Ipak ne bi dala (to se pamti dugo)
Da na stolu barem ugašena

Stoji

Krale bi nas travke raznosili mrazi
Dok kraljevstvo tvoje mjesto svijeće
Gori

Izadi iz sebe tko si da si

Takva

Kakva jesi naopaka sliko

Izvan mene sjenka sjenu je

Istakla

Čeka tvoje lice, sretna Šibanico

IV

Jesi li znala kad si toliko rasla
Iz sjene kojoj su stijene manje

Teške

Kroz čadu netaknutu kroz sjeme i vrijeme
Slijepo te sunce slijedilo
Pješke

I gle prema tebi odasvud blista

Pruža zrcala sa svih strana

Pod nebom bez zvijezda samo ono vidi

I da si svjetiljka i da si

Tama

XXI

Cini mi se da smo mnogo bliži
Češer neki kada se

Otkida

I vuče ove dane i vuče ove noći
U donje slojeve

Vida

I dublje još dublje gdje si tako

Visoka

Na svoje žrtveno lice navukla ljudsku masku
No smrti ipak nema: i s obo moja

Oka

Vidiš dno povratka: čavle i Hrvatsku

XXVI

U šumi

Ponad drugih sjenâ neizbjegnih
Leptir se prosto stopio sa svjetлом

Nas dvoje

Zbog te slike koju odbacuješ
I što će prva s vjetrom i ljetom

U noći

Stojimo zdvojni visoko nad Neretvom
Pred crnom sjenom ko pred bijelim svijetom

KNJIGE I ČASOPISI

»KRITIKA« 17

S dominantnom temom posljednjeg, 17. broja »Kritike«: »Kome zvono zvoni — na jezičnom satu«, a koju su svojim prilozima razradili istaknuti stručnjaci suvremene jezične znanosti, još jednom smo dobili nadasve značajan prilog proučavanju i vrednovanju jezika. Tomislav Ladan javlja se na ovom mjestu sustavnim prilogom »Hrvatska književna koinè«, temeljenim na tvrdnji o tisućuljetnom postojanju hrvatske književnosti, da kje i hrvatskog jezika samoga, koji je pisan »različitim pismima« i »ostvarivan u različitim narječjima«. Ladan afirmira stav da hrvatsku književnu koinè predstavlja štokavština hrvatskog tipa koja se pojavljivala u književnim djelima i prije Preporoda, što se počesto prešućuje, a više ističe romantična zabluda djedova o unitarizaciji (pa čak!) slavenskih jezika. Dalibor Brozović, pišući pod naslovom »O sadašnjem času na kružnici jezičnog sata«, osvrće se na slobodne i tendenciozne interpretacije i polemike oko jezika što su se prošle godine pojavljivale u tisku očito unitaristički raspoloženih urednika i njihovih suradnika, koji nastoje ponuditi unitarizaciju jezika kao spasonosni recept u višenacionalnoj jezičnoj zajednici. Zahvaljujući Ivanu Pederinu dosta se ambiciozno skida veo neobjasnjava zaborava s djelovanja bogoslovca Stipana Margitića Jajačinina i njegova značajna književna rada, koji danas, s motrišta povijesti jezika, nije irelevantno. Koristan — tek kao inicijativa — jest i prilog Mate Šimundića »O kulturi jezika i govora na zagrebačkom radiju i televiziji«, kojim autor opravdano alarmira na jedno stanje kulture govora hrvatskoga jezika u ovom dijelu javnog informiranja Vojislav Nikčević s rasprrom »Još jednom o nekim neistorijskim tumačenjima narodnog jezika u crnogorskoj književnosti prednjegošvskog doba« argumentirano osporava A. Mladenoviću njegov neznanstveni pristup toj problematici.

U »Ogledima i rasprama« dominira duhoviti ogled (ulomak) R. Marinkovića »Dramaturgija riječi«, Katičićevi »Slavonski pabirci« i »Varijacije o smislu književnosti« V. Gotovca. U istoj se rubrici pojavljuju Š. Đodan, H. Šošić, F. Tuđman, i T. Macan vrijednim prilozima. V. Loknar u »Prosudbama i raščlambama« govorí o temeljitim nedostacima u »Rječniku hrvatskosrpskoga književnog jezika« u dijelu medicine i njoj srodnih znanosti. »Raspri« donose tekstove S. Rendićeve, Š. Đodana, M. Šimundića i kraći ali zanimljiv prilog H. Sablića: »Osakačeni jezik pravde« — o pravnoj terminologiji u Hrvata. U ostalim rubrikama pišu A. Sekulić, Z. Markus, B. Donat, J. Vrkić, S. Babić, I. Frangeš i Z. Kulundžić.

F. M.

Napomena

U »Hrvatskom tjedniku« br. 8 na str. 17 ispod članka Vlatka Pavletića »Glas pjesnika koji odjekuje u javnosti« izostalo je »Ulomci iz istoimenog eseja koji će izaći u Kritici br. 18«.

Zlatko Markus

HOĆE LI PRESTATI IZLAZITI HRVATSKE KNJIZEVNOSTI?

O značenju
o prilikama u kojima
govore

KRSTO ŠPOLJAR
tajnik uredništva
biblioteke
Apel hrvatskoj javnosti

Nakladni zavod Matice hrvatske i Izdavačko poduzeće »Zora« osnovali su 1961. godine Urednički odbor biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, koji je u toku godine sastavio načrt ove edicije. Naredne godine izdavači su objavili prvo kolo od 12 knjiga ove reprezentativne kolekcije.

Zamisao Uredničkog odbora usmjerena je da u 120 svezaka predstavi značajna i značajnija djela i njihove autore s područja hrvatske književnosti od njezinih početaka pa sve do naših dana. Da bi se naglasila kompaktnost, cjelovitost i nedjeljivost procesa, svako je kolo od dvanaest knjiga izbor iz djela stare, starije i novije hrvatske književnosti.

Kontinuitet i zajedništvo hrvatskog književnog stvaralaštva

S predgovorima, bibliografijama i uredničkim napomenama iz pera najeminentijih hrvatskih kritičara, književnih povjesnika i književnika, ova biblioteka donosi u širokom izboru odabrana djela naše usmene i pismene književne baštine kao i značajna djela suvremenog stvaralaštva, te važnije tekstove naše književne historiografije. Ističući u prvoj redu neraskidiv kontinuitet hrvatske književne riječi kroz stoljeća bez obzira jesu li umjetnička djela u kojima se ona izražava nastala na čakavskom, kajkavskom ili štokavskom jezičnom području, ova biblioteka, zasnivajući izbor pisaca i njihova izabrana djela upravo na takvoj različitosti i lingvističkih oblika, potvrđuje zajednički stvaralački medij hrvatske književnosti uza svu različitost krajeva i razdoblja koju su obilježili njihov književni izraz. U tom smislu, odražavaju opće stanje stvari u životu u kulturi Hrvata, u ovu su kolekciju uvrštena i djela onih pisaca koji su stvarali na latinском jeziku, a izražavali su duhovna kretanja Hrvatske svog vremena.

Nastojalo se da svaki pojedini pisac bude prikazan najznačajnijim djelima u onim književnim radovima gdje je to dopuštao estetski i književni kvalitet: ponkad su stanovita ograničenja uvjetovana skušenim prostorom i predviđenim opsegom biblioteke. Posebna je pažnja usmjerena na izvornike, originale, prva izdanja ili ona redigirana od samih autora, pa je ova biblioteka ispravila niz ustaljenih pogrešaka što su se prenosile iz jednog izdanja u slijedeća; također, pojedini suvremeni pisci za ovo su izdanje definitivno redigirali i priredili ona djela što su uvrštena u našu biblioteku.

Do sada: 96 knjiga, 38.876 stranica i preko 12 milijuna riječi

Biblioteka obuhvaća djela i autore od početaka hrvatske književnosti, dakle započinje prilozima iz vremena iz kojeg nam nisu poznata imena pojedinih autora i prema tome nekoliko stoljeća prije nego što pokazuje naslov ove kolekcije, a završava piscima rođenim 1905. godine. Urednički odbor i izdavači u okviru finansijskih mogućnosti predviđaju i nastavak kolekcije i nakon izlaska planiranih 120 knjiga, te će se u tom slučaju nastojati da se u narednim izborima (u dva ili više kola) ne mimoidu i značajniji autori i književne pojave najnovijeg stvaralaštva.

Uključujući VIII kolo, koje izlazi iz tiska polovicom ove godine, do sada je objavljeno 96 knjiga na 38876 stranica s oko 12.712.450 riječi, i to u sveukupnoj tiraži od 1.080.000 primjeraka. U okviru ovog impozantnog opsega kakav još do sada kroz svu svoju nakladničku povijest nije obilježila hrvatska izdavačka djelatnost, obradeno je 263 književnika u širem antolijskom izboru, objavljeno 139 djela (ili njihovim fragmenata) iz starije hrvatske anonimne književnosti i 738 tekstova iz Hrvatske usmene narodne književnosti. Na priredovanju tekstova i proučavanju književno-estetske vrijednosti pojedinih pisaca i njihovih ostvarenja sudjelo-

vali su kao urednici, priredivači, komentatori i lektori 56 književnika, književnih povjesnika i znanstvenih radnika, te 33 slikara i ilustratora koji su za ovu ediciju načrtali 960 vinjeta i ilustracija. Sami predgovori iznose oko 120 autorskih araka, što bi, kad bi se skupili na jednom mjestu, predstavljalo impozantnu povijest hrvatske književnosti u cjelini, od njezinih početaka do danas. Ništa manje ne bi obuhvaćao ni rječnik — tumač pojedinih izraza i fraza što su se kroz stoljeća utkale u živo izražajno tkivo hrvatske književnosti i hrvatskog književnog jezika.

Izdanja biblioteke »Pet stoljeća hrvatskih književnosti« ujedno su i najjeftinije knjige na cijelom jugoslavenskom izdavačkom tržištu. Prodajna cijena knjiga prvih pet kola (u svakom po 12 knjiga, s prosječnim opsegom od 30 tiskanih araka po svesku, u luksuznoj opremi s uvezom u punom platnu i zlatotiskom, te ovitkom u dvije boje) samo je 20 dinara po pojedinom primjerku, a pojedini svezak VII. kola stoji čitaoca 33 dinara i 30 para.

Pred obustavom tiskanja

No ovaj golemi izdavački pothvat ima i svoje naličje, koje danas prijeti da ovaj izdavački pothvat hrvatske nakladničke djelatnosti ostane vječnim torzom. Pomanjkanje dugoročnih kredita i vrlo oskudno sudjelovanje onih društvenih faktora koji bi na sreu i umutrebali imati probitke hrvatske kulture — ta učestala naša nebriga, da nas izdavače i članove Uredničkog odbora stavljaju pred neumitnu činjenicu obustavljanja daljnog tiskanja biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«.

O finansijskoj sudbini ove biblioteke navodimo za ilustraciju podatke za VII. kolo. Cijena pojedinog primjerka iznosi 33 dinara i 30 para. Od toga za akvizite i provizije knjižarama otpada 8 dinara i 30 para, a tu je svotu nakladnik dužan isplati odmah po dostavi zaključnice, dok još nije pristigla ni jedna rata otplate (činjenica je da se 80% izdavačke djelatnosti plasira kreditiranjem čitaoca na najmanji rok od 12 mjeseci); troškovi tiskare iznose 10 dinara po primjerku, 2 dinara otpada na autorske honorare, 7 dinara troškovi su u redništva i pripremnih radova, 1 dinar i 40 para poštarna i distribucija — što sve iznosi, kao neposredni troškovi proizvodnje, 28,70 dinara. Za podmirenje kratkoročnih kredita, upravno-prodjana rezervu, stanarinu, administraciju, reklamu, te obavezne i ne male doprinose društву ostaje 4,60 dinara po primjerku. Kod prethodnih kola ove biblioteke, gdje je prodajna cijena niža za 40%, 6 dinara od 20 mogućih pripada akviziterima i knjižarama. Društvena pomoć u obliku dotacije za pripreme radove za VIII. kolo iznosi 2 dinara, a u prijašnjim kolima ta se pomoć kreće u skromnom rasponu od jedan dinar do dinar i dvadeset para.

Apel hrvatskoj javnosti

Ne smatramo da izlaz iz ove situacije potražimo u znatnom povećanju prodajne cijene, što bi po logici komercijalnih odnosa nedovjedno rezultiralo smanjenjem naklade, a u neizbjegnoj zavisnosti tog zatvorenog kruga prodajne cijene i količine slijedilo bi ponovno drastično povećanje prodajne cijene. Nastavak opstojanja i konačno realiziranje plana biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti« nesumnjivo je i u potrebi da se obnove rasprodana izdanja prva tri kola (36 knjiga), što je izdavačima nemoguće bez dugoročnog kreditiranja s najmanjom mogućom svotom od 2.000.000 novih dinara.

U tom smislu ovaj apel hrvatskoj javnosti, društvu i njegovim predstavnim tijelima neće biti, nadajmo se, podudaran pozatoj elegiji Pavla Štoosa nad grobom pisca i nakladnika Tome Mikloušića, objavljenoj točno prije 140 godina pod značajnim naslovom »Glas kričećega vu puščini horvatskoga slovstva«.

RAFO BOGIŠIĆ

— ugrožena i suvremena nastava i studij

Osobita i nadašve važna jest uloga i funkcija koju biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti« vrši u nastavi hrvatske književne prošlosti na sveučilištu. Danas se studij starije hrvatske književnosti na filozofskim fakultetima i visokim školama ne može zamisliti bez ove biblioteke.

Drugi niz desetljeća, već čitavo stoljeće, studenti književnosti zapravo nisu imali mogućnosti da se upoznaju sa značajnim i prijeko potrebnim tekstovima svoje književne baštine. Izdanja JAZU i ona »Ilirska« izdajana rijetko su i predstavljena su tek u nekoliko knjižnica ili možda samo u Sveučilišnoj knjižnici. Prirodno je da na taj način nisu ni mogla biti studentima pri ruci. Novija, pak, obična, pojedinačna izdanja i antologije (ove posebno rijetke i oskudne) kretale su se u krugu već dobro poznatih i uobičajenih imena (Držić, Gundulić, Marulić), pa nisu ni približno zadovoljavala potrebe. Mnogi i mnogi vrijedni i značajni autori, mnoga djela koja su zapravo u samim temeljima pojedinih književnih tokova i vrsta nisu bila pristupačna studentima. Biblioteka »Pet stoljeća...« mijenja situaciju.

Ne misli se pri tome samo na epohalne knjige o hrvatskom srednjem vijeku, zatim o latinistima, kajkavcima. U ovoj biblioteci, nakon ozbiljnog studija, upozorili smo na vrednote koje bi pri komercijaliziranoj i tužnoj »prosvjetnoj« politici teško bile narodu i studentima predočene. A kakva se vrijednost krije i kakvo značenje za hrvatsku književnost i kulturu imaju npr. Ranjinin zbornik iz 1507, Nikola Nalješković, Mavro Vranović, Petar Zoranić, Martin Benetović, Antun Gledović, Vid Došen, Mateša Kuhačević, Fran Krsto Frankopan, Vlaho Stulli, Tituš Brezovacki, anonimne komedije i mnogi drugi književnici i književne pojave — može uočiti samo onaj kojemu je jasno da tisućugodišnje trajanje jedne književnosti nije i ne može biti shvaćeno ni objašnjeno samo pomoću Držića, Marulića i Gundulića, kao što se duh, jezik, književna motivacija, etika i moral, stil i stih Mažuranića i Šenoe ne mogu shvatiti ni objasniti bez onih koji su im prethodili.

Suvremena i jedino ispravna nastava i studij književnosti ne mogu se zamisliti bez trajnog i stalnog uvida u književne tekstove. Osim najnužnijih tekstova ova biblioteka donosi uvodne informacije, najnužnije bibliografske podatke i rječnik. Studenti starije hrvatske književnosti svoj posao danas mogu uspješno obaviti jedino pomoću biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«.

IVAN ĐURČEK

— književnost

Izdanački pothvat »Pet stoljeća hrvatske književnosti« (Zora i Nakladni zavod Matice hrvatske) ide, po skromnom mome mišljenju, u red najznačajnijih izdavačkih pothvata u Hrvatskoj poslije rata. U prvom redu zato što je hrvatska lijepa književnost u tom izdanju sabrana PRVI PUT u antolijskom izboru od Bašćanske ploče do naših dana. Nadalje zato što je, također prvi put, hrvatska književnost u tom izdanju tretirana kao jedinstvena i nedjeljiva kulturno-nacionalna pojava (bez obzira na regionalne i dijalektalne razlike koje su naše katedre i naši školski programi tako dugo i tako tvrdoglavno podržavali...). I još zato što se u tom izdanju zorno očituje kako ovaj narod, unatoč najstrašnijim nesrećama što su ga u njegovoj povijesti pogadale, ni jednog jedinog časa nije prestao kulturno i umjetnički stvarati, i prema tome živjeti, i prema tome krčiti put u bolje svoje dane. Osim toga, objavljena su, i tako istrgnuta iz zaborava (za širi krug čitatelja), mnoga imena i mnogi tekstovi koji po svoj književnoj, kulturno-povijesnoj i etičkoj vrijednosti ne zaostaju za najvišim dometima koji su u to vrijeme u Evropi postizali. Prema tome, za

BIBLIOTEKA »PET STOLJEĆA« IJUŽEVNOSTI?

I biblioteke i
kojima se našla
urednici

BRATOLJUB KLAIC

— potvrditi se i na
području umjetnosti

U istoj sam situaciji i kao LEKTOR i kao REKTOR. Jer i tamo u Akademiji kazališne i filmske umjetnosti, koju vodim — eto — godina će skoro, neprestano moljakači Zajednicu za umjereno obrazovanje (ovo UMJERENO pišem namjerno, umjesto USMJERENO!) da nam povisi dotaciju, jer što se tiče kazališnog rada ide nam kako-tako, ali s filmom (dakle i s televizijom!) šepamo na sve četiri. Niti možemo angažirati potrebne ljude, jer ih nemamo čime platiti, niti se možemo kretati kako bi bilo potrebitno u onom skućenom prostoru koji nam se nije ništa povećao, iako smo od uvodenja filma na Akademiju i u pogledu nastavnika i u pogledu studenata porasli za tri puta (da ne govorim o »tehničkom« prostoru!). A u pothvatu PET STOLJEĆA nisam doduše rukovodilac, ali se također osjećam skućen i bez perspektive. A ta perspektiva bila je zaista divna! Preuzeo sam rad u spomenutom pothvatu kao lektor, no ubrzo sam postao i komentator, tj. pisac najvećeg broja tumačenja nepoznatih riječi i pojmoveva (na kraju svake knjige). Tim radom mojim i nekih suradnika bio je urednički odbor toliko zadovoljan da je donesena odluka o posljednjoj knjizi edicije, u kojoj bi na jednom mjestu bio okupljen sav onaj golemi jezični i kulturnopovijesni materijal sadržan u komentarima. Što bi to značilo za sve nas, osobito za profesore, dake, studente, za čitaocu uopće, pa i za prevođioce, ne treba ni govoriti, a — da je mesta — moglo bi se ilustrirati stotinama i tisućama primjera. I sada, kako čujem, ima sve to prestati, a da stvar bude tragičnija, upravo u času kad mi je u rad došao — Krleža.

Danas kad stojimo pred promjenom političkog položaja, mislim da se nova Hrvatska mora potvrditi i na području umjetnosti i znanosti. Ako ne, bit ćemo krivi sami sebi, već prema onoj staroj: »Perditio tua ex te...«

DNČEVIĆ na riznica

današnji naš kulturni život u usponu, za edukaciju, za nacionalnu samosvijest, književna riznica sabrana u »Pet stoljeća hrvatske književnosti« neosporna je činjenica koju bi valjalo istaći mnogo više no što je do danas istaknuta. Ali, kao što se to redovito kod nas dogada, daljnje izlaženje (poslije 96 svezaka od ukupno 120 — minimalni program, ili od 144 — maksimalni program) najedanput je dovedeno u pitanje. Izdavačka poduzeća Naklanički zavod Matice hrvatske i Zora po svom, tako reći prirodnom položaju u našoj stvarnosti mala su i siromašna poduzeća, koja su uz najveće napore i dosad jedva nekako vezala kraj s krajem. Kako pak gospodarski tokovi u našoj zemlji iz mjeseca u mjesec postaju sve nepovoljniji, to knjiga-roba pada u sve bezizgledniji položaj, jer se nalazi na posljednjem mjestu tzv. ljestvice potrošnih roba. Situacija je očito takva da bez intervencije društvene zajednice nastavak izdanja »Pet stoljeća« ne bi mogao biti doveden do kraja (čak ni minimalni program), jer sredstva koja su za to potrebna spomenuti izdavači nemaju niti objektivno mogu imati. Žalosno, ali tako je.

IVO FRANGES

— na grebenu
neuvjerljivih finan-
cijskih teškoća

Nimalo neobično, rekli bi pesimisti: jedan se značajan i nadasve koristan pothvat, kolekcija Pet stoljeća hrvatske književnosti, našao u krizi. Krizi ne izdavačkoj, jer su izdavači — Matica hrvatska i Zora — i te kako voljni nastaviti započeti posao; krizi ne uredničkoj, jer urednici i dalje ispunjavaju preuzete obveze; krizi ne suradničkoj, jer suradnici unatoč ponekad simboličnim honorarima i dalje dovršavaju knjigu po knjigu. Krizi ne tržišnoj, jer publika kupuje ta bogata i obilna kola (od kojih su posljednja već i prilično skupa), i nema znakova da će njezino zanimanje prestati. Našao se u krizi novčanoj.

Ponovimo stoga još jednom činjenice izrečene više puta. Po zamašnosti programa, po bogatim predradnjama, po izvanredno korisnim rezultatima, ona je krupan dogadjaj u povijesti hrvatske kulture. Potreba da se najznačajnija djela višestoljetne hrvatske književnosti okupe u jednom korpusu, želja da se svi vrijedni i zasluzni književni radnici, oni bez kojih se povijest hrvatske književnosti ne može prikazati u potpunosti, objave u stručnom izboru i organskoj povezanosti osjeća se već više desetljeća. Posebno je to važno u naše dane kad još uvijek ima pokušaja i nastojanja da se čitava razdoblja starije hrvatske književnosti učine dijelom procesa s kojim nemaju nikakve veze.

Zbog svega toga, upozorili smo već prije deset godina, kad je kolekcija pokrenuta, Pet stoljeća hrvatske književnosti predstavljaju pothvat koji prelazi izdavačke granice. Opsežne predradnje Uredničkog odbora pokazale su da je bilo potrebno još jednom, ovog puta u funkciji jasno odredene kulturne, historijske i estetske problematike, postaviti delikatno i višestrano pitanje kriterija. Povijest hrvatske književnosti proces je koji se nije razvijao samo u okviru općih zakona koji vrijede za druge sredine i druge književnosti. Djelovanje drugih čimbenika, toliko naših i u isto vrijeme toliko odlučnih po značaju i smjeru hrvatske književne povijesti, jedan je od krupnih problema hrvatske književne znanosti. U uvjetima kad se ta neophodna sinteza upravo počinje pripravljati, u kojima sve zakonitosti toga procesa još nisu ni istražene ni ustavljene, Pet stoljeća hrvatske književnosti pretvaraju se u svojevrsnu povijest hrvatske književnosti. Stovište, i sâm se naziv pokazao neadekvatnim. Jer koliko je god ispravno Marka Marulića smatrati ocem hrvatske umjetničke književnosti, toliko je upravo ova kolekcija, već svojom prvom knjigom, pokazala da se počeci književne umjetnosti u Hrvata moraju pomaknuti dublje u prošlost.

I što sad? Zar da se ponovo, po našem starom običaju, ugasi jedna tako značajna edicija? Zar da se hrvatskom općinstvu kaže da nemamo ni snage ni volje financirati izbor najvrednijega što je hrvatska književnost stvorila tijekom stoljeća? Zar da po našim privatnim i javnim knjižnicama ostane osakaćena ona bijela kolekcija na koju smo, svaki put kad smo uzimali po koju knjigu iz nje, s ponosom ukazivali i govorili: to je književnost mojega naroda! I tko će onda smoći hrabrosti da se još jednom, poslije nas, obrati tom istom narodu, tom istom željnom čitateljstvu? Daci, studenti, profesori, znanstveni radnici različitih strukâ, stranci i domaći, ukratko svi oni koji svojom estetskom vrijednošću hrvatska književnost povezuje u jednu obitelj, ne žele vjerovati da bi se ova značajna akcija mogla razbiti na grebenu finansijskih teškoća kojima je pravo ime nebriga i nerazumijevanje.

VLATKO PAVLETIC

- sabiralište hrvatske
samosvijesti i duha

Veliki kulturni pothvati mogući su pod uvjetom da budu poduprti s dva faktora: materijalnim sredstvima i subjektivnim stvaralačkim snagama. U njih treba mnogo i dugo ulagati prije nego se pokažu rezultati. Jedan od takvih pothvata bez sumnje je i izdavanje »Pet stoljeća hrvatske književnosti«. Zahvaljujući toj kolekciji hrvatski narod će prvi put imati prilike da postane potpuno svjestan dugog kontinuiteta svoje književnosti, pojedini dijelovi koje dosad ili nisu bili ocijenjeni i cijenjeni kako treba ili su čak ostali nepoznati. Zahvaljujući takvim kompletima kod kojih ništa ne smije ostati izvan pozornosti kritičara, historičara i čitalaca, djeluju kao otkrića i poznate stvari, jer dobivaju novo značenje u kontekstu cjeline, ali isto tako i poneka posve neočekivana otkrića znadu doći kao nešto što je bilo izvan svake sumnje, što je jednostavno moralno doći. Kao da se radi o nekim još nedovoljno poznatim ili potpuno nepoznatim elementima, kojih se svojstva unaprijed mogu predvidjeti. Zbog svega toga »Pet stoljeća hrvatske književnosti« nije samo antologija nego i historijski prikaz, ali i više od toga: sabiralište hrvatske samosvijesti i duha koji traje kroz stoljeća.

Kao i obično kod nas, preduvjet materijalnog faktora nije bio u onoj mjeri zadovoljen koliko bi to bilo normalno, čak ni na samom početku, kada su učvršćeni temelji ove kapitalne edicije. Ona je pokrenuta i s uspjehom je ostvarena u prvom svom dijelu zahvaljujući u velikoj mjeri subjektivnom faktoru, tj. entuzijazmu stručnjaka, povjesničara književnosti ili književnih kritičara, koji su bili pripravljeni na svaku moguću žrtvu. Rad na sastavljanju pojedinih svezaka bio je nerijetko pionirski posao; sastavljači su moralni iznova utvrđivati gotovo sve elemente, tražeći i otkrivajući ne samo podatke o piscima i djelima nego također verificirajući autentični tekst u mnoštvu nepouzdanih izdanja s mnogo pogrešaka. Od početka je bilo jasno svima koji su pristajali da rade za »Pet stoljeća« da mogu računati jedino na kakvu-takov moralnu satisfakciju koju će im dati jednog dana spoznaja da je pothvat u cjelini uspio zahvaljujući i njihovu udjelu. Problem honorara nije se zapravo nikada ni postavljao u prvom planu. No, takav ozbiljan posao nije moguće obavljati bez ulaganja, a kako se može točno utvrditi da je u posljednjih deset godina objektivna vrijednost honorara za takve i slične radove neprestano padala, danas smo se našli u situaciji da se veći dio honorara što ga sastavljači prima mora utrošiti za prikupljanje grade, prijepisa i ostalo. Ako je na početku pothvata bilo potrebno mnogo entuzijazma za koji su sastavljači dobili veoma skromnu nagradu, danas možemo govoriti o tome da raditi na nekom zadatku u sklopu programa »Pet stoljeća« znači biti najslabije plaćeni radnik u Jugoslaviji. Nekoliko aproksimativnih promatrača za određena djela pokazalo je da radni sat nije plaćen više od 5 dinara, ako se odbiju svi troškovi pripreme rukopisa.

Mislim da je krajnje vrijeme da se kaže kako za nastavak rada na ovom pothvatu više zaista nema dovoljno objektivnih poticaja, bez obzira na pripravnost pojedinaca da to shvate kao svoj kulturni zadatak. Morat će se nešto hitno poduzeti i osigurati sredstva za dovršenje ovog velikog pothvata, ali ne samo sredstva za pokriće tiskarskih troškova nego isto tako odgovarajuća sredstva za dostojnu materijalnu naknadu svim suradnicima u tom nezahvalnom poslu.

14 književnost

Hoće li prestati izlaziti biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti«?

O značenju biblioteke i o prilikama u kojima se našla govore urednici

JAKŠA RAVLIĆ — opća zabrinutost

Bilo bi umjesno pohvaliti se na pokrećanju Pet stoljeća hrvatske književnosti, jer, na žalost, prije toga nije nitko pokrenuo tu kolekciju. Nakladni zavod Matice hrvatske i Izdavačko poduzeće «Zora» osnovali su 1961. Urednički odbor te biblioteke, koji je odmah počeo i raditi. Mnogi su se vjerojatno i dosad upitali, zašto nismo dali drukčiji naslov biblioteći; međutim, naša je skromnost diktirala da je tako nazovemo, iako je znatno dulji period naše književne baštine. Osim toga bili smo svjesni da vršimo važan posao, prvi put u povijesti hrvatske književnosti. Prve su knjige izasle, njih 12, iduće godine, pa otad izlaze redovito, možda tek s malim zakašnjenjima.

možda tek s malim zakasnjenjima.
Ostvariti tu zamisao, tj. da u kolekciji bude zastupano
sve što je vrednije, nije bilo lako, jer nakon svakog
kola osjećamo nedostatke u broju pisaca, u opsegu koji
je pojedincima dodijeljen, u biografskim i bibliografskim
podacima, itd. Tek što se neko kolo pojavi,
javljaju se s njime i pitanja koja jače ili prikrivenije
strše, pa zbog toga nitko od nas ne gleda samozadovo-
voljno na to djelo, koje je prvo i vrlo značajno, ali i
odgovorno.

Pri tome je Urednički odbor mislio ne samo na korisnost da hrvatska književnost, recimo, u 120 knjiga uđe u socijalizmu u narod, da bismo je upoznali, nego da bi našla kupca, jer po mišljenju Uredničkog odbora, i svakog našeg kulturnog čovjeka, ne bi smjelo biti kuće, obitelji, knjižnice, pa čak ni pojedinačkoj kojoj ne bi posjedovao barem ovaj dio naše književne baštine da je razgleda, pročita, a djeca da prvi put dodu do te lektire kojom se — iskreno govoreći — moramo ponositi. Sve je bilo predvideno da dovoljno knjiga bude tiskano, da one budu što jeftinije, kako bi se postigao glavni cilj.

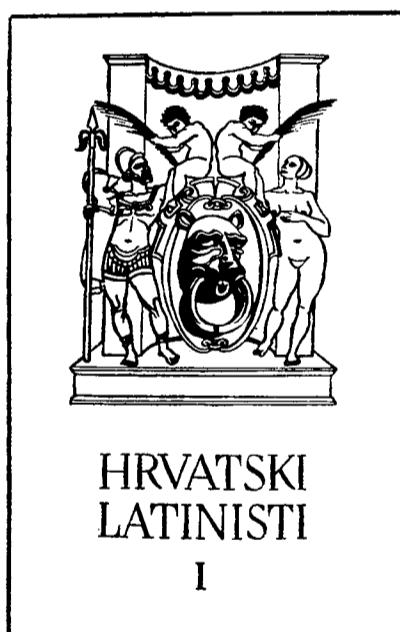
Ali, osim prvih dana entuzijazma i koliko-toliko pristojne prode, zbog novosti i niske cijene, počele su se isprečavati teškoće u svezi s prodajom, a s njima i naša opća zabrinutost, jer dotacije su minimalne a proda relativno slaba, pa smo svi u velikoj brizi.

AUGUSTIN STIPČEVIĆ — *zatajila sredstva informiranja*

Čini mi se da u kompleksu »Pet stoljeća hrvatske književnosti« nije od manjeg značenja pitanje kako se prema tome kulturnom dogadaju odnosi kritika u najširem smislu, od obične informacije do znanstvenog pristupa jednoj vrednoti kao što je hrvatska književna baština. Na žalost, činjenica je da postoji redovan prigovor, najčešće točan, da mnoge naše kulturne vrijednosti leže mrtve u prašini arhiva i biblioteka, da nije obraden i kritički osvijetljen pojedini period hrvatske književnosti ili opus pojedinog pisca, da nije skupljena i objavljena pojedina književna grada, da nema plana i sistema u tome poslu; međutim, kada se ipak nešto učini, kada se uz mnoge poteškoće i velika finansijska ulaganja počne stručno i sistematski ostvarivati takav zadatak, zapravo nacionalno kulturni zadatak, kao što je edicija »Pet stoljeća hrvatske književnosti« u 120 knjiga, onda nastaje čudna — zavjera šutnje. Izlaze pojedinačne knjige pisaca različitih generacija, kompleti knjiga sabranih djela, izlazi kolo od 12 knjiga »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, a glas kritike se ne čuje, jedva da se javi obična informacija, sva sredstva takozvane javne informacije uglavnom zataje, dakle — ne vrše ni najelementarniju svoju obvezu koju su dužna izvršiti. Mislim da 12 knjiga te edicije pruža dovoljno materijala za razmišljanje svakom našem građaninu, a pogotovo kritičaru, kojemu je poziv i obveza da zabilježi jedan značajan čin u našoj kulturi. Između tih 12 knjiga zaciјelo ima djela koja su nepoznata našem čovjeku, koja se prvi put objavljiju ili se revalorizira opus jednog pisca, objavljaju se prvi put ovako skupljeni izvori književne baštine kao što su začinjavci ili pak dvije debele knjige hrvatskih latinista, koje po svojoj vrijednosti prelaze nacionalnu kulturu, a za koje se jedva znalo da predstavljaju takvo kvalitativno i kvantitativno bogatstvo, — ali i o tim najzanimljivijim knjigama pisalo se veoma malo, a pogotovo nije ostvaren publicitet kakav bi te knjige zaista zasluzile. Ovdje ne treba reći da bi ih drugi narodi s većom kulturnom tradicijom prezentirali javnosti kao prvorazredan dogadjaj. Imam osjećaj da je to naša nebriga, ravnodušnost, površnost, vanjska parada a unutarnja praznina, nekultiviran odnos prema kulturi općenito pa i posebno prema knjizi. Ne traži se da se o toj ediciji piše u talambasima, iako ne bi bilo pogrešno da se kritički pišu velike studije; iako se to samo po sebi nameće, uredništvo je svjesno pojedinih nedostataka u tom svojem pionirskom poslu, ali je svakako neophodno da se najšire informira javnost, da se stvori određena klima koja će pobuditi određeno zanimanje za knjige, da se toj ediciji »Pet stoljeća hrvatske književnosti« dade takav publicitet koji joj u nacionalnoj kulturnoj vrijednosti sve kako pripada.

IVAN GUNDULIĆ

HRVATSKI
LATINISTI

HRVATSKA KNJIŽEVNOST SREDNIEGA VIEKA

SIME VUCETIĆ — *pato*s i veličina biblioteke**

biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, moglo se reći monumentalna je književno-nakladna manifestacija što se javila kao sastavni dio kulturnog i narodnosno-socijalističkog poleta hrvatskog naroda posljednjih desetak godina. Usprkos svim smetnjama i ih nameće suvremenim svijet i uopće i naše unutarne neprilike, biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti« možda je najveća koherentna pojавa u našoj nakladnoj aktivnosti uopće, afirmiravši se u našoj umjetnosti doista kao neophodna vrednota. Pružajući urožem izboru prvi put, i to valja posebno naglasiti, našem čitaocu, našim narodima, u kontinuitetu hrvatske književnost od ranosrednjovjekovnih glagoljaša do suvremenih modernih pisaca, ova biblioteka, iako još nedovršena, nije samo potrebno estetsko-moralno štivo i svjedočanstvo o našem čovjeku koji je, odolijevajući svim vrtlozima historijskih zbivanja, stvorio varno književnost kakvom bi se dičili toliki i toliki drugi narodi.

drugi narodi. Svojom književnošću hrvatski se narod posebno potvrdio, očišćao je svoje biće i svoj prebogati jezik i tako afirmirao i ostale naše narode s kojima živi u zajedničkoj federaciji. I sada, kada bi valjalo da se ova biblioteka konačno, poslije deset godina napora, dovrši i potpuno preda kulturnoj sferi i običajnom životu, ljavljaju se otužno prozračena pitanja kao što su tzv. dugoročni kredit, dotacija i tome slično. U osjećaju patosa neosporne veličine i značenja ove biblioteke koja predstavlja sam narod, novčana pitanja doista ne bi valjalo da nas sve muče. Kratko rečeno, shvaćaju li odgovorni ljudi i faktori značenje »Pet stoljeća hrvatske književnosti«? Iskustva nam govore potvrđno, kako potvrđno, i bude novu nadu. Pa ako sam i ja, ne u svojstvu jednog od urednika, vapijući glas iz etnosa, onda bih uputio onima koje spominjemo za zborovima i u razgovorima da stvar ove bibliotekе opet razmotre i da reknu dobru riječ, opet i opet. Ima u hrvatskom narodu, ima u cijeloj našoj zemlji ljudi koji jasno misle i o pitanjima kulture, pa se naš dijalog, i ne samo o ovome, korisno nastavlja. A to nije malo!

DRAGUTIN TADIJANOVIC

— jedinstven pothvat

Prije deset godina osnovala je Matica hrvatska Urednički odbor biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti« kojemu se, nakon nekoliko mjeseci, priključilo i Izdavačko poduzeće »Zora«, pa su otada ove dvije ustanove objavile sedam kola te biblioteke, od zasnovanih deset. Preteća »Pet stoljeća hrvatske književnosti« bila je biblioteka »Djela hrvatskih pisaca« u izdanju »Zore«, od 1950. do 1958. U ovoj biblioteci, formata velike osmine, prvenstveno su objavljeni pisi devetnaestoga stoljeća, od Vraza i Preradovića do Šimunovića i Cara Emina, u 28 svezaka. A kao izvanredna izdanja objavljena su najznačajnija djela starije naše književnosti. Marulićeva »Judit«, Gundulićev »Osman« i Kočićev »Razgovor ugodni«.

Djela su priredili, napisavši opširne uvodne studije, eminentni stručnjaci, književni povjesničari: Barac, Kombol, Matić, Jezić, Ratković, Zaninović, Rojnić, Štampar i Franges. U kolekciji je objavljeno i stotinjak slike slika prikaza: fotografija, faksimila rukopisa,

— Kao urednik »Djela hrvatskih pisaca« stekao sam dragocjena iskustva, ponajprije i ponajviše u svezi s redigiranjem tekstova starije književnosti, pa su ta iskustva prenesena i na biblioteku »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, koja vremenski obuhvaća još veći raspon od onoga u njenom imenu. Urednički odbor zna, ne od danas, za ovu svoju nepreciznost u samom naslovu biblioteke, smatrajući da će on pri ponovljnjem izdanju biti ispravljen, kako i odgovara nizu stoljeća u kojima naša književnost živi. Nije ovo, znamo, i jedini nedostatak naše biblioteke. Prije nego što je objavljeno prvo njeno kolo, Urednički je odbor radio više od godinu dana stvarajući plan biblioteke, koja je u početku trebala obuhvatiti stotinu knjiga, a poslije mnogih dogovora proširena je na stotinu i dvadeset, zaključno s ptićima rođenim 1905. Budući da je ovo, doista, otkako postojimo, jedinstven pothvat u našoj književnosti, ne treba se čuditi što on nije bez prigovora; strogo vezani određenim brojem knjiga, i sami znamo da nekim piscima, u prvom redu piscima romana, nije moglo biti predviđeno dovoljno prostora. Takoder je valjalo uvrstiti u jednu knjigu i po nekoliko pisaca, kojih je svenkupno djelo neveliko, na primjer kod Vidrića, ili koji mogu dobro biti predstavljeni izborom, premda im je djelo u cijelosti mnogo većeg opsega. Sve su ovo neizbjegive teškoće pred kojima će se naći svaki urednički odbor, i sada i ubuduće. Mi smo nastojali, koliko su nam god naše snage dopustile, izdanjem »Pet stoljeća hrvatske književnosti« pokazati i dokazati vjekovnu prisutnost naše književnosti u kulturi svijeta.

Bože V. Žigo

SABOR U ŽMINJU

Čakavski sabor i tunel kroz Učku

Od 3. do 6. lipnja o. g. održan je treći, već tradicionalni Sabor čakavskog pjesništva u Žminju, malom mjestu u srcu Istre. Ovo mjesto nije odabranu slučajno: ono je dugo predstavljalo granični i najugroženiji prostor hrvatskoga etnosa. To mjesto, 25 km udaljeno od Rovinja, mjesto u kojem je hrvatski govor uvek bio tako žilav da i danas zvuči veoma staro, ima jedan zvonik i crkvu, jednu kino-dvoranu, nekoliko gostionica i osnovnu školu.

Sabor čakavskog pjesništva predstavlja dio skupine kulturno-umjetničkih manifestacija što se pod zajedničkim nazivom ČAKAVSKI SABOR održavaju širom Istru. Smisao i uloga Čakavskog sabora leži u nastojanju da se ovaj vjekovima otudivan, politički i geografski odvajan prostor vrati PONAJPRIJE SAMOME SEBI, SVOJEM VLASTITOM BIĆU, svojoj sačuvanoj hrvatskoj jezgri, A POTOM ČVRSTO POVEZE S MATICOM. Ovogodišnji sabor čakavskog pjesništva održan je u vrijeme kada se čitava Republika trudi oko vlastite integracije, oko drugoga ujedinjenja koje bi trebalo znaciti duhovno i kulturno (a ne samo zemljopisno) okupljanje jedne nacije. U tom kontekstu i akcija za probijanje tunela kroz Učku nije samo gospodarski i prometno pitanje već i nezaobilazan uvjet nacionalnoga zbljžavanja politički već zbljenih dijelova Hrvatske. Ako tunel kroz Učku znači simbol prometne veze između Istre i ostalih dijelova Hrvatske, odnosno simbol njihova međuprožimanja, onda ČAKAVSKI SABOR predstavlja vraćanje vlastitim izvorima, traganje za onim čime se Istra kao dio Hrvatske u sebi samoj može uklopiti u cjelinu Hrvatske.

Tradicija i suvremenost

Sabor čakavskog pjesništva ujedinjuje u sebi dvije osnovne težnje: težnju za njegovanjem i očuvanjem kulturne, a posebice pjesničke tradicije (sto je vjekovima stvarana na ovom tlu i na čakavskom dijalektu) i težnju da se afirmira suvremeno čakavsko pjesničko stvaralaštvo. Upravo to naglasio je i predsjednik ČAKAVSKOG SABORA, Mirko Božić, rekavši u svom pozdravnom govoru da Sabor čakavskog pjesništva »otvara suvremene probleme naše kulture, otkriva ne samo našu historiju, koja je u mnogim razdobljima našeg življena i trajanja bila neotkrivena, zatajna i zatajena, nego otvara i pogled na budući život, rad, nastojanja i pregnuća naše domovine i cijele socijalističke zajednice«. Ovaj istodobni pogled prema tradiciji i suvremenosti bio je

uočljiv u svakoj saborskoj manifestaciji, među kojima možemo razlikovati tri grupe: a) masovne, pučke manifestacije, b) umjetnički program i c) znanstveni, radni dio. U prvu grupu spadaju zabavno-popularne manifestacije kao što su koncert čakavskih melodija u organizaciji RTV Zagreb pod nazivom DI »ČA« SLAJE ZVONI (održan prvog dana Sabora), otvorene izložbe narodnih radionica i sajma rukotvorina (treći dan), te doček RALLYJA ČAKAVSKOG SABORA (četvrti dan). U drugoj je grupi KNJIŽEVNO SIJELO (drugi dan), SVEČANA AKADEMIIA ČAKAVSKOG SABORA (treći dan), »Korabli začinjavca« u izvedbi Narodnog kazališta »Ivan Zajc« iz Rijeke (treći dan) i natjecanje recitatora (četvrti dan). Sve su nabrojene manifestacije imale zapravo prigodno-umjetničku ulogu, dok je jamačno najzanimljiviji dio Sabora predstavlja KOLOVKI O HRVATSKOJ DIJALEKTALNOJ POEZIJI i rasprava koja je uslijedila nakon kolokvija.

Mjesto dijalektalnoga pjesništva u hrvatskom pjesništvu

Referate o ovoj temi podnijeli su: Sime Vučetić, dr Miroslav Šicel i dr Nikola Benčić. Sime je Vučetić u svoje referatu — govoreći o suvremenom čakavskom pjesništvu od Vladimira Nazora na ovam — ovo pjesništvo definirao prvenstveno SOCIOLOŠKI, kao izraz ugroženosti narodnog bića, kao produženje opstojnosti narodnog bića, kao aktivnu obranu etnosa. Iz ove definicije proizlazi i Vučetićev zaključak da je u čakavskom pjesništvu eksperimentiranje nemoguće, jer ono slijedi svoj etnos, svoj krajolik, ono regionalno. Vučetićeva tvrdnja da dijalektalno pjesništvo može značiti jedan od aspekata otpora otuđenju suvremenog čovjeka (u filozofskom smislu) prilično je sumnjava. Dr Miroslav Šicel odredio je suvremeno kajkavsko pjesništvo kao vraćanje jezičnom prazvoru, vraćanje nepresušnim korjenima, plodonosni povratak iskonima, što je potkrijepio primjerima vrijednih pjesničkih ostvarenja D. Domanića, F. Galovića, G. Kovačića, N. Pavića i Miroslava Kralje. Dr Nikola Benčić podnio je zanimljiv i znanstveno ozbiljan referat o književnosti gradišćanskih Hrvata, referat koji je zapažen ne samo stoga što je govorio o temi koja je sudionicima skupa razmjerno nepoznata, već i stoga što je kritički pristupao gradu. U referatima nitko nije postavio pitanje o mogućnosti suvremenoga dijalektalnog pjesništva uopće. Stoga se Tomislav Ladan osjetio ponukanim u raspravi otvoreno i provokativno posumnja u njegovu budućnost i njego-

ve dosege, kao i u sudbinu dijalekata naspram književnoga štokavskoga standarda. Premda je Tomislav Ladan samo postavio grupu teorijskih pitanja (kamo, dakle, s obnovom dijalektalne književnosti; je li moguća književnost na supstandardu; je li moguće prihvatanje takve književnosti? Književna uporaba dijalekata dolazi u obzir prvenstveno na zavičajnom tlu, ona je dakle ograničena), sudionici skupa shvatili su njegov istup kao otvoreni napad na Sabor. Ali, činjenica je da je njegov istup raspalio raspravu. Ona se kasnije odvijala uglavnom kao pobijanje (ili pak djelomično prihvatanje) Ladanih postavki. Često su se umjetnost i pjesništvo brkali sa zavičajnim i pokrajinskim (koji su, doduše, oblik općega, ali samo ako ga dosegnu). Povremeno se stjecao dojam da neki od sudionika braneći dijalekt brane (često vlastito) pjesništvo, premda bi put morao biti obrnut: da se obranom Pjesništva UOPĆE obrani i dijalektalno pjesništvo. U raspravi su sudjelovali: Ladan, Vučetić, Katušić, Franičević, Črnja, Rakovac, Franković, Bratulić, Moguš, Silić, Skok, Mrinković, Šicel, Blaženčić. Između onih koji su željeli sve što je pisano na dijalektu nekritički proglašiti pjesničkim (činjenica je da danas u Hrvatskoj vlada prava poplava dijalektalnih pjesnika) i onih koji su željeli provokativno osporiti mogućnost i potrebu dijalektalnoga pjesništva, bilo je i trećih koji su smatrali da je istina negdje po sredini. Naravno, dijalektalnom pjesništvu otvoren je put prema univerzalnosti, ali bi taj put valjalo shvatiti kao teži, a ne lakši ili najlakši (sto je često slučaj). Odnos dijalektalnoga pjesništva prema pjesništvu na jezičnom standardu nije jednostavno pitanje, kao što jednostavno pitanje nije ni međusobni odnos ovih jezičnih medija. Ranko Mrinković nastojao je odvojiti razinu jezika u funkciji sporazumijevanja od razine jezika u funkciji pjesništva. Ono što služi isključivo sporazumijevanju ostaje na regionalnoj razini, a ono što je prodrlo u prostor pjesničke vrijednosti postaje općenacionalno i univerzalno. Književno vrijedna ostvarenja novijega dijalektalnoga pjesništva (od Matosa do Drage Ivaniševića) nisu književno vrijedna tek po tomu što su pisana na dijalektu, već po tomu što su se preko dijalekta obogatila stanovitim eufonijskim i referencijskim elementima koji su njihovu vrijednost povećali. U Kraljevskim BALADAMA (djelo na koje su se sudionici Sabora često pozivali) kajkavski je dijalekt poslužio kao osnova za stvaranje specifičnoga JEZIKA DJELA, koji je djelomice i izmišljen. Strah da dijalekt može ugroziti jezični standard neopravdan je isto toliko koliko i uvjerenje da je sve što je

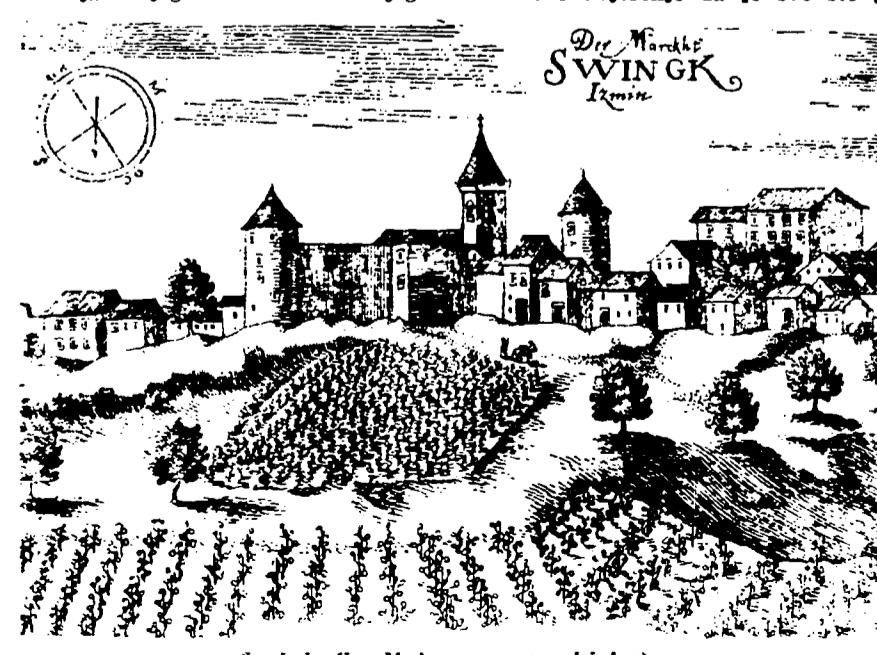
napisano na dijalektu pjesničko već po tomu što referira na zavičajno, na emocionalno, što bi tek trebalo postati umjetničkom kategorijom. Ukratko: sporazum između dijalekta i pjesništva moguć je, a to pokazuju i činjenice. Ali dijalekt ne smije predstavljati »mala vrata« za ulazak u antologije.

Plaketa »Marulić«

Plaketa »Marulić« dodjeljuje se svake godine za posebna ostvarenja na otkrivanju istarske baštine i za posebne doprinose suvremenoj istarskoj i čakavskoj kulturi. Ovogodišnje plakete »Marulić« dobili su: Jelka Radauš-Ribarić za rad na proučavanju etnografije Istru; dr Branko Fučić za otkrivanje, revalorizaciju, proučavanje i afirmaciju hrvatske kulturne baštine u Istri, te pjesnik Drago Ivanović za čakavsko pjesništvo. Jelka Radauš-Ribarić napisala je u pozdravnom pismu Saboru: »Obilazeći od sela do sela, otkrivala sam život hrvatskog seljaka u Istri, susretala svagdje njegovo otvoreno srce i upijala zvukove njegova govora. Taj je susret mene samu toliko obogatio da nikad neću moći istarskom narodu vratiti ono što sam od njega dobila.« Dr Branko Fučić objavio je knjigu »Istarske freske«, koja je cijeli svijet upoznala sa dostignućima likovne umjetnosti na ovom području. Značajne rezultate postigao je u radu posvećenom istarsko-kvarnerskom glagolizmu. Otkrio je PLOMINSKI NATPIS, JURAN-DVORSKE ULOMKE, SENJSKE ULOMKE, GRDOSELSKI ULOMAK; u tisku mu se nalazi knjiga »Corpus glagoljskih inskripcija«. Plaketa »Marulić« što je dodijeljena Dragi Ivanoviću dodijeljena mu je — prema obrazloženju — stoga »što je proširio doživljajni krug, obogatio izraz i otvio nove mogućnosti suvremene čakavske poezije.«

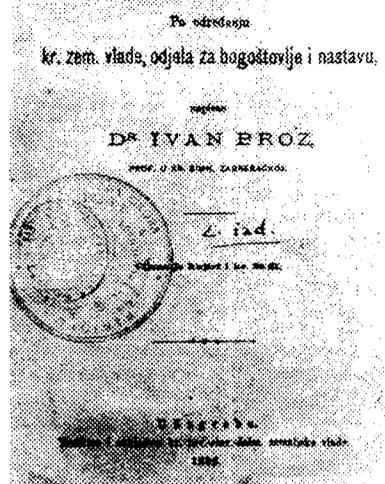
Zaključak

U nedjelju navečer svečano je spuštena saborska zastava. Može se reći da je ovogodišnji Sabor čakavskog pjesništva u Žminju, nakon četvorodnevne rada, ispunio svoj zadatak. U nama su nastavile odzvanjati riječi Zvane Črnje o tome kako treba prestatiti gledati na Istru kao na zaboravljenu »siroticu« kojoj treba davati i darivati, kojoj treba kroz tunel UČKA donijeti hrvatstvo; i kako je vrijeme da se shvati da sama Istra ima što darovati Hrvatskoj, da se ona jedino preko svoga očuvanoga hrvatstva i vlastite kulturne baštine može konačno i čvrsto sjediniti s maticom. Istinitost ovih riječi donekle je potvrđena i ovogodišnji Sabor čakavskog pjesništva u Žminju.

Žminj (iz Valvassorove zbirke)

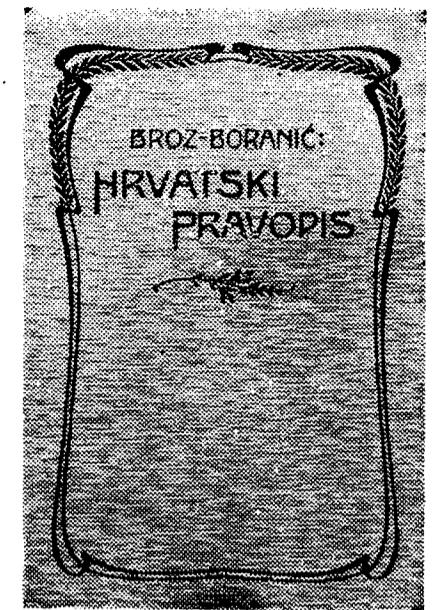
HRVATSKI PRAVOPIS.

Stjepan Babić

HRVATSKI PRAVOPIS.

Jak hrvatski jezični osjećaj

Zašto?

Provodenje Novosadskoga dogovora išlo je za tim da se hrvatski i srpski književni jezik stope u srpskohrvatski književni jezik, ali je praksa jasno pokazala da se taj cilj ne može postići bez golemih teškoća i društvenih potresa, bez nasilja na jeziku i njegovim nosiocima, bez velike štete za našu kulturu. Hrvatski književni jezik zbog svoje višestoljetne tradicije (ne 135-godišnje!) i čvrste izgradenosti utemeljene u hrvatskoj jezičnoj praksi i hrvatskom jezičnom osjećaju ne dopušta više da se skreće sa svoga jasno odredena smjera. Pošto je jezična stvarnost pregazila Novosadski dogovor, Matica ga je hrvatska otkazala i formalno, a njoj se pridružilo i Hrvatsko filološko društvo, Institut za jezik JAZU i Društvo književnika Hrvatske. Već i prije, a pogotovo nakon toga društveni pritisak da se jasno kaže što je hrvatska pravopisna norma tako je snažan da se okljevati više ne može. Svako okljevanje najelo bi našoj kulturi veliku štetu. Gotovo cijela naša kulturna i društvena svijest vratila se hrvatskome književnom jeziku. Koliko se god to činilo težim, u osnovi je to bilo lakše: iako ne postoje hrvatski jezični priručnici, postoji jak hrvatski jezični osjećaj koji određuje što je hrvatsko, a što nije, — po tom osjećaju hrvatski književni jezik i postoji!

Ista je težnja i za hrvatskim pravopisom, ali tu pouzdana oslonca nema: pravopis nije osjećaj, nego konvencija, a hrvatske konvencije nema. Zato se snažno traži. Da se nešto ne učini, uskoro bismo se našli u pravopisnom kaosu.

Kako?

Uočivši to, a uvezvi pri tome naš društveno-politički razvoj, dosegnuti stupanj znanstvene spoznaje, a posebno prijeku kulturnu i pedagošku potrebu i shvativši da pravopis ne može biti djelo pojedinca. Matica hrvatska, dosadašnji izdavač Pravopisa hrvatskosrpskoga književnog jezika, pokrenula je postupak za izradu hrvatskoga pravopisa. Preko svoje Jezične komisije izabrala je Pravopisnu komisiju u koju su ušli: S. Babić, D. Brozović, Z. Bušas, B. Finka, I. Frangeš, Lj. Jonke, R. Katičić, T. Ladan, M. Moguš, S. Pavešić, J. Silić.

Nakon početnoga kolebanja postalo je jasno da autorski kolektiv ne može biti tako velik, tada sjednicama i dogovaranjima kraja ne bi bilo, jer je zadatak hitan. Zato je Pravopisna komisija na prijedlog Izvršnog odbora

MH izabrala tri člana za autore pravopisa, S. Babića, B. Finku i M. Moguša i povjerila im da izrade načela novoga pravopisa. Autori su to učinili i na zajedničkoj sjednici Jezične i Pravopisne komisije, održane 12. svibnja, potvrđeni su autori i odobrena opća i pojedinačna načela na kojima pravopis treba izraditi. Budući da hitna kulturna i pedagoška potreba nalaže da novi pravopis izade već u rujnu ove godine i da ga je prema tome potrebno izraditi do 1. kolovoza, pravopis se već izrađuje, a izdat će ga Skolska knjiga. U međuvremenu su načela poslana na odobrenje kulturnim i društvenim ustanovama na prihvatanje kako bi time bio prihvaten i sam pravopis. Dosad ih je, osim MH, prihvatio i Društvo književnika hrvatske i Institut za jezik JAZU.

Što?

Opća načela: Kulturni i praktični razlozi nesumnjivo govore da se treba držati ovih općih načela:

1. Što manje bitnih promjena prema dosadašnjem pravopisu (mijenjati samo ono za što postoje izraziti razlozi).
2. Pravopis treba da je u načelu fonetski.
3. Pravopis obuhvaća hrvatsku pravopisnu problematiku na hrvatskoj pravopisnoj i jezičnoj tradiciji i praksi.
4. Pravopisni rječnik obuhvaća hrvatsko rječničko blago u načelu s pravopisnog gledišta, bez naglasaka, osim kad naglasak ima razlikovnu službu.
5. Kao osnova poslužilo bi IX izdanje Boranićeva pravopisa prošireno i promjenjeno u skladu s navedenim načelima, s današnjim potrebama i sa suvremenim gledanjima na pravopisnu i jezičnu problematiku.
6. Pravopis bi izašao pod naslovom Hrvatski pravopis, kao Brozov pravopis iz 1892. ostala Brozova izdanja i više izdanja Broz-Boranićevih. To bi bio jedan od osnovnih normativnih priručnika hrvatskoga književnog jezika pod sličnim naslovima (Hrvatski rječnik, Hrvatska gramatika, a eventualno i Hrvatski jezični savjetnik).
7. **Pojedinačna načela:** 1. Ijekavski govor kao u Boranićevu pravopisu zadržavši iz dosadašnjega načela da -rj- ostaje iza morfemske granice (određenje), a od pojedinačnih opravdanih likova kao što su svjetlo, svjetan.
8. Pravila o glasovima č, ē, đ, d, u načelu bez promjena.
9. Glas h prema Boraniću, dakle samo muha, buha, uho, ali bi uz normalne
10. Rastavljanje na kraju retka u načelu bi bilo slobodno, ali s isticanjem rastavljanja koje nije prepričljivo.
11. Veliko slovo u načelu prema dosadašnjem pravopisu, uz sitnije korekcije (Ti u neposrednom obraćanju).
12. Zarez prema dosadašnjem pravopisu, dakle, tzv. logička interpunkcija, ali izložena tako da bude i pedagoški prihvatljiva.
13. Rastavljanje na kraju retka u načelu bi bilo slobodno, ali s isticanjem rastavljanja koje nije prepričljivo.
14. Pravopisni znakovи:
- a) Točka bi se pisala iza svih rednih brojeva.
- b) Kratice bi se pisale s točkom, osim znakova za mjerne jedinice, onih koje se izgovaraju kao riječi i onih koje se pišu velikim slovima.
- c) Zbog praktičnosti ostalo bi itd., npr., tj.
15. Pravopisno nazivlje bilo bi u skladu s hrvatskom tradicijom i jezičnom opravdanošću: točka, dvotočje, zarez, opće imenice, rečenični znakovi...
16. Pravopisni bi rječnik bio izrađen

rda, rvati, rzati bili dopušteni i likovi hrda, hrzati, hrvati zbog obilnih potvrda u hrvatskoj književnosti.

4. Suglasnik l kao u Boranića s izrazitom prednošću likova kao vol. sol. stol. sokol.

5. Iako nije pravopisno pitanje, zbog praktične potrebe, unijeli bi se sibilizacija, ukratko prema sadašnjem pravopisu.

6. Jednačenje po zvučnosti prema Boraniću, dakle d bez promjene ispred s, š, c, č, č. Posebnost kao predturski podtip jurisdikcija prema sadašnjem pravopisu.

Muslimanska imena dvojno: Midhad i Mithat.

7. Jednačenje po mjestu tvorbe u načelu po sadašnjem pravopisu, dakle u izvedenicama m (prehrambeni, stambeni), u složenicama n (jedanput, izvanpratnjiški).

8. Gubljenje suglasnika kao u Boranića.

9. Pisanje tudih riječi kao u Boranića, dakle:

- a) vlastite izvorno, osim usvojenih kao Beč, Rim...
- b) opće po izgovoru, ali neusvojene ili uskostručne mogu se pisati i izvorno (spleen, adagio);
- c) u dječjim i popularnim izdanjima vlastite se imenice mogu pisati i po izgovoru našim slovima.

10. Sastavljeni i rastavljeni pisanje u načelu po sadašnjem pravopisu, uz opravdane promjene ili preciziranja (uspit, itekako, futur I samo rastavljeni, pisat ču, ali negacija neću, neće... zajedno, zbog znanstvene opravdanosti).

11. Veliko slovo u načelu prema dosadašnjem pravopisu, uz sitnije korekcije (Ti u neposrednom obraćanju).

12. Zarez prema dosadašnjem pravopisu, dakle, tzv. logička interpunkcija, ali izložena tako da bude i pedagoški prihvatljiva.

13. Rastavljanje na kraju retka u načelu bi bilo slobodno, ali s isticanjem rastavljanja koje nije prepričljivo.

14. Pravopisni znakovи:

a) Točka bi se pisala iza svih rednih brojeva.

b) Kratice bi se pisale s točkom, osim znakova za mjerne jedinice, onih koje se izgovaraju kao riječi i onih koje se pišu velikim slovima.

c) Zbog praktičnosti ostalo bi itd., npr., tj.

15. Pravopisno nazivlje bilo bi u skladu s hrvatskom tradicijom i jezičnom opravdanošću: točka, dvotočje, zarez, opće imenice, rečenični znakovi...

16. Pravopisni bi rječnik bio izrađen

u načelu s pravopisnoga gledišta, ali koliko su pravopisne riječi povezane s ostalim jezičnim problemima, bio bi i jezični savjetnik označivši zvjezdicom riječi i oblike koji nisu u skladu s jezičnim sustavom, a kurzivom riječi koje nisu stilski posve neutralne dodavši uz jedne i druge normalne riječi i oblike. Kad je to s kojih razloga prije potrebno, uz riječi bi bila dodana i njihova značenja.

Što manje promjena

Kao što se vidi, ništa revolucionarno. Pravopis bez prijeke potrebe i ne valja revolucionirati, jer postoji jedno nepisano pravopisno načelo koje kaže: bolji je i gori pravopis koji se ne mijenja, nego dobar koji se ne prestanju mijenja. Kad se već toga načela ne možemo držati u cijelosti, valja ga se držati koliko se najviše može, dakle, što manje promjena.

Kad se pravo uzme ni dosadašnji pravopis nije bio tako loš. Zašto ga onda mijenjamamo?

Zato što nije bio samo pravopis, nego je duboko zadirao i u hrvatski književni jezik. Ne samo da je nametnuo tačku, tačno, tačnost, zajedničke imenice, priloški..., nego je po normi njegova rječnika, iako to nije bilo pravopisno pitanje, bilo dobro: aluminij i aluminijum, bizantijski i vizantijski, Cipar i Kipar, čaršav i platha, čilim i čilimčić, defanziva i defanziva, džak i vreća, dubrivo, Eks-an-Provans (Aix-en-Provence), fudbal, gluš i gluš, hemija i kemijska... Samo su se rijetki u tome mogli snalaziti, za mnoge je to bilo zbumište. Sve nevolje koje su dolazile od zajedničkoga pravopisa, razlozi zbog kojih je bio neprihvatljiv, bili su zapravo u njegovu rječniku.

On je bio, da se vojnički izrazim, mina s usporenim djelovanjem koja je trebala razoriti hrvatski jezični osjećaj, a time i hrvatski književni jezik. Povratak hrvatskom pravopisu znači u prvom redu vraćanje hrvatske jezične norme u hrvatske ruke.

Znamo, bit će pojedinaca koji će sada predlagati i ovo i ono. Kad bismo o svemu raspravljali, ne bismo mogli raditi. Pouzdajmo se u autore i shvatimo da pojedinosti sada nisu važne. Važno je ostvariti osnovu koju ćemo kasnije zajedničkim naporom usavršavati. Bude li što potrebno mijenjati, mijenjat će se normalnim postupkom.

Ambijent ljetne pozornice Križanke bio je poprište četvorodnevne smotre velikog broja kvalitetnih jazz-glazbenika dvanaestog medunarodnog festivala jazza Ljubljana '71.

Po već ustaljenoj tradiciji festival je otvorio PLESNI ORKESTAR RTV LJUBLJANA pod ravnateljem JOZETA PRIVŠKA, koji je izveo prigodnu skladbu svog vrsnog dirigenta, skladatelja i aranžera KRIŽANKE '71. Orkestar je izvrsno uigran i harmonički i solistički ujednačen, tako da je sposoban izvesti sve aranžerske zamisli svog dirigenta. Kvalitet orkestra posebno je došao do izražaja u izvornom jazz-aranžmanu J. Privška slovenske narodne pjesme IZ TRTE GRE V GROZDJE. U orkestru, koji nema izrazitih solista, ističu se ATI SOSS — altsakofon i LADISLAV REBREK — kontrabas. S Plesnim orkestrom RTV Ljubljana nastupio je DUŠKO GOJKOVIĆ — truba i krilnica, koji već niz godina živi i radi u Münchenu. Svoj prefinjeni smisao za jazz-baladu Gojković je pokazao u svojoj skladbi I REMEMBER O. P., napisanoj u spomen na poznatog američkog basista Oscara Pettiforda, dok je skladba WEDDING MARCH predstavila autora u pravom svjetlu: inventivnog i s izvanrednim smislim za jazz, modernog trubača koji je u ljubljanskom orkestru našao vrlo dobru harmonijsku i ritmičku zvučnu kulisu. Prve večeri doživjeli smo vrlo ugodno iznenadjenje. Naime, nastup KVARTETA DANA MINDRILE iz SR Rumunjske bio je doživljaj za ljubitelje jazz-a. Tenorsakofonist DAN MINDRILA zreo je jazz-glazbenik osebujna i pomalo opora tona, nevjerojatno temperamentan i s istančanim osjećajem za jazz. Kvartet svira moderno, a suvremenim pristupom i tehnikom ističe se klavirist MARIUS POP. Voda kvarteta uspješan je skladatelj; ističem skladbu MARRIAGE DANCE, koja se temelji na izvornom rumunjskom folkloru.

Britanci u magli

Nastup orkestra CHRISA BARBERA, zapravo septeta, predstavlja je susret s poznatim engleskim dixieland-sastavom koji ovog puta nije svirao pretežno dixieland i tradicionalni jazz, već modern, prijeljiv i kvalitetan jazz. Zahvaljujući dva elektronskim pojačalima (solo i bas gitara), orkestar je djelovao zaglušujuće, što je uz vrlo dug program pomalo zamaralo. Od kvalitetnih glazbenika u orkestru posebno ističem vodu i trombonista Chrisa Barbera s njegovim specifičnim načinom sviranja trombona (prikljuk sviranja pisak drži ili u lijevom ili u desnem kutu usana), izvrsnog tehničara JOHNA CROKERA — klarinet, altsakofon, te JACKIEA FLAVELLEA — električna gitara. Zanimljivo je da je orkestar zadnjih nekoliko skladbi završio u magli koja se spustila na pozornicu. Uz sastav nastupila je blues pjevačica OTTILIA PATTERSON, solidne kvalitete i izvrsnog timbra. Nastup PLESNOG ORKESTRA RTV ZAGREB na ovogodišnjem festivalu jazza predstavlja u neku ruku malu zanimljivost: ne računajući dirigenta MILJENKA PROHASKU, orkestar je brojio 21 glazbenika. I pored tolike brojnosti i prisutnosti nekolicine kvalitetnih glazbenika, nastup orkestra nije se posebno dojedio. Djelovao je jako kliširano (afrički ritmovi): cijelom nastupu davala je, da tako kažem, ton ritmički efektna boja tona marimbe i ostalih udaraljki. Ističem zapaženi solo na čelu KREŠIMIRA REMETE u vrlo dobroj skladbi BOJA Silvija Glojnarića. Uz pratnju orkestra nastupila je izvrsna američka jazz-pjevačica krčkog porijekla HELEN MERRILL, koja je specijalno za ovu priliku doletjela iz dalekog Tokija, gdje stalno živi. Na žalost, njen je nastup bio vrlo kratak, moglo bi se čak reći kurtozan, da bi mogle doći do izražaja sve njene kvalitete. Ipak, i samo tri skladbe bile su dovoljne — ističem I AM FOOL TO WANT YOU — u kojima je samo potvrdila da je izrazita jazz-pjevačica, specijalist za jazz-balade.

Fenomenalni Tete Montoliu

Nastup MEDUNARODNOG KVINTETA DUSKA GOJKOVIĆA bio je stvarni jazz-doživljaj. Kvintet su sačinjavali, uz D. Gojkovića, vrsni glazbenici: Nizozemci FERDINAND POWEL — tenorsakofon i ROB LANGEREIS — kontrabas, te Zapadni Nijemac JOE NAY — bubenjevi (nastupili su potkraj travnja u Zagrebu na koncertu Internacional Big Band Duška Gojkovića), te čuveni slijepi španjolski klavirist TETE MONTOLIU. Duško Gojković danas je,

Tete Montoliu

MEĐUNARODNI FESTIVAL JAZZA LJUBLJANA '71

NEPA-TVORENI JAZZ

Draško Šorak

nema dvojbe, jedan od vrhunskih jazz-trubača, ujedno talentiran skladatelj i aranžer, te vrlo uspješan voda malih i velikih sastava. Ovaj njegov novi kvintet znači još jedan korak naprijed u neprekinitom usponu ovog vrsnog glazbenika. Bilo da je riječ o brzoj skladbi (MADISON WALK) ili jazz-baladi (OLD FOLKS FOND THE HILL), Gojković je tru-

Kvartet JPJ

bač zavidne tehnike, supilan, osebujan, prijeljiv — kompletan i zrela jazz-ličnost. Te druge večeri festivala imali smo rijetku priliku, a i veliku sreću, da u živo čujemo fenomenalnog Španjolca — Tetea Montoliua. Predstavio nam se u punom svjetlu svoje virtuoznosti, tehničke savršenosti i iznad svega osjećajem za jazz — u skladbi SWEET GEORGIA FAME. Tenorsakofonist i flautist Ferdinand Powel oduševio je svojom tehnikom, načinom improvizacije i modernim pristupom jazzu (posebno u skladbama MADISON WALK i I CAN'T GET STARTED, dok je kontrabasist Rob Langereis osjećajan i prefinjen jazz-glazbenik, posebno kad improvizira u dolnjem registru).

Nezaboravna noć

Nastup KVARTETA JPJ iz SAD bio je kao rijetko koji spontan, neposredan i »pure« pravoga, ne-potvorenoga jazza. Tome su pridonijeli: živa legenda jazz-a — veteran BUDD JOHNSON, tenor i soprano-sakofon, te OLIVER JACKSON — bubenjevi, BILL PEMBERTON — kontrabas, i Velšanin DILL JONES — klavir. Od Jackonove skladbe TAG A LONG, preko LESTER LIPS IN (u spomen Lester Younga) i BODY & SOUL (u spomen Colemana Hawkinisa) do ST. LOUIS BLUESA (solo kontrabasista), kada publika počinje pljeskanjem u ritmu pratiti nastup, do skladbe OLIVER'S TWIST u kojoj Oliver Jackson svojim tehnički dotjeranim solom (bubnja i prstima) izaziva buru u gledalištu — bio je to pravi užitak i za slušatelje i za izvoditelje. Izvrsna mlađa publika jednostavno nije izvoditeljima dala otici s pozornice. Koncert se pretvorio u spontani, neposredni »jam-session«, koji je potrajan dobro iza ponoći. Stvarno rijetko viđeno: na pozornici kvartet izvodi jazz, polumrak, a oko glazbenika masa mlađih (pa i starijih) ljubitelja jazz-a, kao kakav obruc, posjedala ili stoji.

JAZZ-ORKESTAR RTV BEOGRAD nastupio je samo s jednom skladbom, malo podužom ali efektivnom: PORTRET JEDNOG DRUŠTVA klavirista BORISLAVA ROKOVIĆA, koji je ujedno bio gost orkestra. Uz njega su gostovali i odlični solisti: MILORAD PAVLOVIĆ — truba, MIĆA MARKOVIĆ — altsakofon, i BRANISLAV KOVACHEV — bubenjevi. Zavidnom tehnikom impresionirao je veteran Borislav Roković, dok je realizacija aranžmana njegove vrlo dobre skladbe odisala originalnošću i svakako neizbjegnim swingom.

ORKESTAR RADIJA ROMANSKE ŠVICARSKE iz Ženeve predstavlja je pomalo nepoznatom za nas. Svojim nastupom pokazao je da njeguje tzv. pisani jazz: aranžmani su razrađeni u detalje. To ništa ne umanjuje nedvojbenu kvalitetu orkestra u redovima kojega nastupaju odlični Amerikanci: SLIDE HAMPTON — trombon, i BENNY BAILEY — truba i krilnica, te Švicare LUC HOFFMANN — alt i soprano-sakofon, klarinet, STUFF COMBE — bubenjevi (zajednički vode orkestar), te TONY D'ADARIO — tenorsakofon, i BOB JAQUILLARD — električna bas gitara. Orkestar je korektno izveo skladbu Miljenka Prohasku SKEĆ ZA DVA RAZLICITA RASPOLOŽENJA, a harmonički imponira te na trenutke djeluje kao pravi Švicarski sat. U svojoj skladbi C. B. Slide Hampton, taj ljevoruki trombonist, samo je potvrdio renome koji uživa u svjetu jazz-a.

Na kraju treće večeri festivala nastupio je američki crni tenorsakofonist HAL SINGER uz pratnju ritam-sekcije Kvarteta JPJ: pokazao se kao izvr-

stan interpret; ističem njegovu skladbu LYnda. Kasnije su se pridružili B. Johnson i B. Bailey, i to je bila skoro repriza prijašnje večeri, s tom razlikom da se izvođenje jazz-glazbe nije previše oteglo pa je tako mlada publika ostala na neki način nezadovoljena.

Pomlađeni Zagrepčani

Cetvrte večeri festivala nastupio je KVARTET BOŠKA PETROVIĆA u sastavu: B. PETROVIĆ — vibrafon, marimba, tarabuka, BRANE ŽIVKOVIC — električne orgulje i flauta, MILJENKO PROHASKA — električni kontrabas, i RATKO DIVJAK — bubenjevi. Kvartet svira vrlo moderno i zrelo, što je vrlo zanimljivo s obzirom na to da se među članove kvarteta ubrajaju i dva vrlo mlađa ali talentirana jazz-glazbenika. Ratko Divjak, nema dvojbe, velika je nadja zagrebačkog jazz-a, pred njim je svijetla budućnost, koja će, istina, zahtijevati još puno rada i tržtovanja. Brane Živković pokazao je puno smisla za jazz, više na flauti nego na električnim orguljama, iako mu i potonji instrument »leži«. B. Petrović i M. Prohaska bili su standardno dobri, iako uporno forsirane električne kontrabase što ga na račun klasičnoga provodi taj poznati dirigent, supitni i osebujni kontrabasist, ostavlja na neki način oštećenim prije svega slušatelja, jer i uza sve one stanovite nove mogućnosti za improviziranje što ih pruža električni kontrabas biva uskraćen užitak potpunog doživljaja čistoće svakog pojedinog udarca (čit. tona), što ga je svedobno, svirajući na klasičnom kontrabasu, postizao ovaj naš svestrani glazbenik.

Pod nazivom NONCONVERTIBLE ALL STARS B. Petrović nam je u nekoj vrsti »jam-session« obojenoga afro-ritmovima predstavio, između ostalih, tri vrlo dobra jazz-glazbenika: bravuroznog tehničara Bugarina SIMEONA ŠTEREVA — flauta, originalnog Poljaka ZBIGNIEWA SEIFERTA — električna violina, i supitnog i svestranog Čeha JIRIJA STIVINA — flauta, bloflauta, alto i soprano-sakofon. Istočem i vrlo talentiranog zagrebačkog jazz-flautista SALKA MUJČIĆA.

Nastup NEW JAZZ TRIJA bio je zanimljiv, jer su ti zapadnonjemački glazbenici predstavnici tzv. free jazz-a. Na žalost, bila je to osrednja inačica te vrste jazz-a. Odskače vrlo dobar MANFRED SCHOOF — krilnica i kornet.

TRIO KENNJA DREWA svakako je najkvalitetniji sastav koji je nastupio na ovogodišnjem festivalu. Izvrsni klavirist KENNY DREW, na žalost, nije mogao potpuno pokazati sve svoje umijeće jer su mu se prsti grčili od hladnoće. Velika šteta! Ipak, bio je to jazz-doživljaj. Istančanog osjećaja za jazz, čelavi Danac HUGO RASMUNSEN, i talentirani mlađi bubenjevi JAUL CURTIS bili su potpuno dorasli vodi trija. Bio je to jazz koji se samo poželjeti može. Triju se pridružio mlađi trombonist RICHARD BOONE, koji je pokazao zavidan smisao za jazz-improvizaciju, kako na trombonu tako i kao pjevač — posebno originalnim scat-pjevanjem. Sada se kvartetu pridružio i Hal Singer, koji je baladu »SUMMERTIME« odsvirao sa zadržujućom osjećajnošću. Slušateljstvo je posebno bilo oduševljeno pjevanjem Richarda Boonea u baladi SECRETE LOVE. Grupi su se još pridružili S. Hampton, D. Gojković i M. Schoof, te je festivalskom temom BAG'S GROOVE završena ova zadnja večer, nedvojbeno najkvalitetnijega festivala jazz-a do sada, ujednačene kvaliteti.

Od svog osnutka ovaj festival nije uspio okupiti toliko vrsnih glazbenika kao ove godine. Zbog toga čestitke organizatorima! Napominjem da je to postignuto sa samo 15 milijuna starih dinara!! Želio bih još istaći da je ozvučenje bilo izvanredno — u deset godina, koliko redovito posjećujem ove smotre jazz-a, nije bilo bolje. Pozornica je, kao i svaki put, bila aranžirana vrlo interesantno i ukusno.

Na kraju bih htio spomenuti da su svi dani festivala bili vrlo dobro posjećeni, kao ni jedne godine prije, i da je publika kao nikad do sada bila — jednostavno rečeno — izvanredna: prava jazz-publika, koja se razumije u jazz-glazbu i koja reagira spontano i u pravom trenutku. Ukratko, istančana sluha, sa smisom i osjećajem za jazz. Ta ljubljanska mlađa publika bila je za mene pravo iznenadnje i otkriće — svakako ohrabrujuća rojava. B. Johnson i O. Jackson bili su toliko oduševljeni tom publikom da su izjavljivali kako takve ovacije i salve oduševljenja nisu odavno doživjeli.

Budd Johnson

18 likovne umjetnosti

Od svih sloboda — i lijepih i dragih i slatkih — kojima se drevni Dubrovnik ponosio u ovom se času osobito rado sjećamo slobode umjetničkog stvaranja. Ako ta sloboda i nije uvek bila zamjetljiva na djelu, nezaboravna nam je u stihovanom izričaju dum Mavra Vetranića kojom, upravo usporednom sa slikarima, potiče pjesnike na nesputano djelovanje: **a pentatur vrhu / svega ima / volju i oblasti, / da ne štedi nijedne masti, / kako hoće da sve penga.** Takva je sloboda suvremenim dubrovačkim likovnim umjetnicima nesumnjivo stvarnija kao baština od svih drugih petstoljetnih cehovskih zasada i (zagubljenih) matrikula slikarskih bratovština.

Baš u znaku slobode u tom je gradu (ili kako se često, per excellentiam kaže: **Gradu**) ostvarena i neobično snažna novija likovna tradicija. Tko god je pažljivije pratit ili retrospektivno sagledavao razvojni luke poslijeratnog hrvatskog slikarstva morao je uočiti značajan prinos upravo dubrovačkih slikara u razdoblju oslobadanja od socrrealističkih shema i pretenciozno uopćenih tema. Dulčić, Masle i Pulićka, jer o njima je prvenstveno reč, unijeli su pedesetih godina u našu umjetnost (svaki ponaosob, ali i kao cjelina) znatnu mjeru svježine i neposrednosti, intimnosti i oporosti. Oslanjući se u širokom spektru na raznovrsna post-impresionistička i ekspressionistička iskustva, koja su u potpunosti odgovarala njihovim naravima, uspjeli su dati i novu, autentičnu sliku vlastitog podneblja i njegovih ljudi. Dok su neki drugi hrvatski slikari (obdareni više značiljom i lakoćom) okušavali »recentniju likovnu problematiku, njih trojica su prionuli slikarskoj razradi prizora što ih okružavaju, i na pomaku od videogn, na njegovoj stvaralačkoj preobrazbi svaki je od njih došao do osobne stilistike. Put njezina produbljanja, ako dopustimo tolika poopćavanja, vodio je Dulčića prema sve napetijem ustrojstvu gesta i apartnom ali zvučnom koloritu. Masle prema izravnom žarenju boje i slobodi njezina nanošenja. Pulićku prema supitnjem iskazivanju nesumnjiva likovnog instinkta. Ono što ih je, međutim, povezivalo bila je sposobnost intuitivne interpretacije pejzaža i neprihvatanje snažnije spekulativne rešetke (a u Pulićkinu su se djele iskustva druge dvojice povremeno i morfološki presijecala). Stoga se pravom govorilo o »dubrovačkom slikarskom krugu«.

Istovremeno je u Dubrovniku djelovao i Branko Kovačević, ali znatno drugačije pretpostavke njegova rada — racionalnija organizacija i, osobito, koloristička suzdržljivost, tonsko rješavanje plohe (kao posljedica, također, drugačijeg školovanja) — ne dopuštaju nam da ga izravno pri-

ključimo. A s vremenom su se javili i drugi, mlađi slikari. Neki su u potpunosti mimošli likovne svjetove trojice spominjanih, ne domaćivši, razumije se, nužno i nove vrijednosti, dok su se drugi neprekidno spoticali o već često korištene karakteristične vizure i tipizirana kompoziciona skraćenja ili pak pozivali i na kolorit i na rukopis prethodnika, najčešće Dulčića. Ali ni Dulčić, Masle i Pulićka nisu uvijek znali izmaknuti zavodljivoj slikovitosti vlastitih ranijih ostvarenja.

pronaći. Ipak, zapazit ćemo široku toleranciju, otvorenost bez radikalnih prijedloga. Individualne domete, međutim, na temelju svega nekoliko izložaka, nije uvijek moguće pouzdano odrediti, pa čak ni naznačiti; znatno je lakše u slučaju onih stvaralaca kod kojih nova djela pridodajemo već poznatim opusima.

Opus IVA DULČIĆA u svakom je slučaju najpriusniji. S pravom je ne samo utvrđeno njegovo središnje mjesto u regionalnom krugu nego potvrđeno i ključno značenje njegova

Duro Pulićka: Dalmatinski motiv

Ova panoramska izložba likovnih umjetnika Dubrovnika (priredena od pododbora DHLU) uvjerit će nas da homogenost »kruga« nesumnjivo priznaje prošlosti, a njegovi stvaralački dosezi — ma da nedovoljno prepoznati — našoj likovnoj povijesti. Sedamnaest predstavljenih imena (još neki nisu prisutni), da i ne govorimo o »sezonskim radnicima« reči će nešto o tradiciji i ukorijenjenosti likovnog života u relativno maloj sredini, ali jedinstveni nazivnik nije moguće

slikarstva u našoj poslijeratnoj umjetnosti. Prema izloženim radovima (**Zemlja bijaše pusta i prazna, Festa sv. Vlaha** — s eksperimentalnom primjenom mozaikalnih kameničića) slikar je — još jednom — na vrlo delikatnom razmedu; dok intenzitet detalja potvrđuje majstora kakvog poznajemo, cjeline ne dosiju onu simboličku sažetost prema kojoj očigledno streme. Slike ĐURA PULITIKE, dva pjezaža iz dubrovačke okolice, izdvajaju se izuzetnom neposrednošću i najčišći

su dometi ove izložbe. Ako nam se na prošlogodišnjoj zagrebačkoj izložbi činilo gubitkom sustavno potiskivanje slikareva izvorna temperatura, sad smo još više uvjereni u njegove prave mogućnosti što ih ove male slike, gotovo izravne zabilješke, u potpunosti otkrivaju. Pulićkina koloristička osjetljivost zaslužuje znatno veći odjek u našoj sredini (dok ga, međutim, ni vrlo širokogrudna Enciklopedija likovnih umjetnosti uopće ne bilježi). Tempere BRANKA KOVACHEVIĆA dobro slijede njegov začrtani slikarski program; campiglijevska hijeratičnost protkana je odjecima metafizičkog slikarstva.

Potpuni prekid sa svim tekvinama prethodnika ostvaren je u djelu dvojice najmladih: LUKSA PEKO gradi velike i jasno prepoznatljive znakove, JOSIP ŠKERLJ iskušava piskave tonove čistih ploha i pomalo »secesijsku« stilizaciju, pri čemu se tehniku ulja na platnu pokazuje savsim neadekvatnom. Ali brojni su još uvijek slikari zaokupljeni motivima grada. Za razliku od JOSIPA TROSTMANA koji se zadovoljava ležernom slikovitošću gradske silhuete, ili AGNES VELIKONJE koja se služi odveć poznatom amblematičnom redukcijom grada-strukture — a o MILENI PLEMić-ZLATOGORSKOJ da i ne govorimo — VIKTOR SERBU unosi novu intonaciju i, usprkos očitim »posudbama«, dovoljnu mjeru osobnog talenta. Monotonu ulja TOMISLAVA CIKA i vrlo sirovo **Sijelo Marije Jug-Pecarić** ne izlaze izvan konvencionalnih predodžbi o »slikarskom jugu«. Stanovita vještina STANIČEVA slikanja ne govori mnogo o uspjehu **Operacije u pet**, dopadljivost ŠANTIČEVIH sličica, s druge strane, ne isključuje i njihovu likovnu postojanost. PEJAKOVIĆEV Kvadri, po samoj naravi više aranžerski no strogo kreativni, zanimljivi su kao problem dodirivanja slikarstva s kiparstvom.

Kiparstvo u Dubrovniku, kao uostalom i u drugim hrvatskim središtima, daleko je ispod tradicionalnih dostignuća. Čedna, zanatska razina IVANA MITROVIĆA, još najviša kad je na tragu Kršinića i dalmatinskog kamenarstva (**Zviždalo**), ne može nikako opravdati nagrade na bruxelleskim izložbama »Umjetnost Europe«. Čišća stilizacija IVA JAŠIĆA nije dovoljno uvjerljiva. Bombastično »angažirani« naslovi MARIJANA KOKOVIĆA: **Legenda o Che Guevari, Na Drini čuprija, Jama u najvećem su raskoraku s njegovom kiparskom snagom**; kruti, teški i nedefinirani volumeni neće se vinuti od »unutarnje energije« mehanično apliciranih asocijacija na izabrane teme.

Tonko Maroević

Izuzetno vrijedno djelo

Uz izložbu fotografija Toše Dapca u Gradskom muzeju u Bjelovaru

Pored svojih osnovnih zadataka (prikupljanje, izučavanje, čuvanje i izlaganje kulturno-povijesnog, etnografskog, prirodoslovnog, dokumentarnog i drugog materijala sa svoga područja) Gradski muzej u Bjelovaru razvijao je u nekoliko posljednjih godina intenzivnu i vrijednu izložbenu djelatnost. Iz vlastitog galerijskog fundusa (koji nije osobito bogat) muzej je priredio nekoliko tematskih izložbi a nakon toga odlučio da svojoj publici prikaže stvaranje onih istaknutih hrvatskih likovnih umjetnika koji su rođenjem, porijeklom ili djelovanjem vezani uz Bjelovar, bjelovarski kraj i sjevernu Hrvatsku. Priredene su izložbe Vojina Bakića, Ede Murića, Podravskog kruga tzv. »naivne« umjetnosti, Krste Hegedu-

šića i njegove Majstorske radionice, Ivana Lackovića, Franje Vujčeca, Nastе Rojc, Marijana Detonija, Ive Friščića i drugih. U bjelovarskom je muzeju svojim grafičkim opusom gospodao slovenski slikar Božidar Jakac a fotografije su izlagali Jozo Cetković, Zvonimir Golob i Foto-klub Zagreb. Omogućen je i nastup učenika osnovnih i srednjih škola, lokalnih slikařa-amatera (Stjepan Sirovec) a muzej također suraduje sa filatelista, numizmatičarima, privatnim sabiracima itd.

I umjetničke se izložbe najčešće zasnivaju na muzeološkom pristupu tematiči i materijalu, te se nastoji na što potpunijem i cijelovitijem retrospektivnom i dokumentarnom prikazu pojedinih pojava i ličnosti. Muzej izdaje prigodne kataloge i ostali informativno-propagandni materijal a odaviv publike redovito je izvanredan. Zanimanje za muzej i njegovu djelatnost, među omladinom i širim gradanstvom, u neprestanom je porastu.

Ovih je dana otvorena izložba najvećeg majstora novije hrvatske fotografije **TOŠE DABCU**, rođenog 1907. godine u Novoj Rači kraj Bjelovara. Prikazano je sedamdesetak značajnih radova iz svih razdoblja Dabčeva stvaranja (od prijeratnih godina do smrti) i zanimljiv izbor po-pratnog dokumentarnog materijala iz njegove ostavštine. Znatan dio izložbe posvećen je poznatom ciklusu »Ljudi s ulice« (1932–1935) koji se može uvrstiti u svaku antologiju naše (i svjetske) fotografije. Ovaj ciklus donio je Toši Dabcu najveću međunarodnu priznanja. Njegovi su snimci neponovljiva ljudska i umjet-

nička svjedočanstva o povijesnoj (i vječnoj) čovjekovoj sudsbari, ostvarena izvornim i suggestivnim vizualnim govorom. Tošo Dabac snima portret, figuralan kompoziciju, socijalne motive, folklor, krajoblike, graditeljstvo, umjetničke reprodukcije i reportažnu fotografiju. I u tzv. »sporednja« područja (turistička, informativna, propagandna, komercijalna fotografija) unosi je uvijek znanje, zrelost i ozbiljnost istinskog umjetnika. Mnogi njegovi radovi pripadaju tzv. »life-fotografiji«, izravnom zapisu o nekoj sredini, licu, ambijentu ili zbijanju iz života, bez prethodnog namještanja, tehničkih ili umjetnih pomagala. Tošo Dabac veliki je majstor psihološkog i karakternog portreta (Pejč, Stupica, Generalić, Gavella) a jedno je od njegovih osnovnih obilježja izvanredno bogatstvo tonske ljestvice u kojoj su prisutne i djelotvorne sve vrijednosti i mogućnosti.

Tijekom svoga plodnog djelovanja sakupio je Tošo Dabac (u svojim snimcima) ogroman inventar podataka o svijetu u kome je živio. Gotovo je nemoguće zamisliti neki kraj naše zemlje u kome nije bio i gdje nije snimao. Jednako je dobro poznavao i volio zagrebačku ulicu, hrvatsko more, bosanske i hercegovačke stećke, srpske spomenike, albanski folklor, makedonske krajoblike i graditeljstvo. Upoznao je lik i dušu naših naroda i naših krajeva i sačuvao ih, koliko je bilo u njegovoj moći, od zaborava i prolaznosti. Svojom pojmom i dugogodišnjim stvaranjem Tošo Dabac presudno je obilježio čitav put i razvitak novije hrvatske fotografije, posebice onu njenu značajnu struju

koju nazivamo »Zagrebačkom školom«. Odgojio je i nekoliko vrsnih mladih fotografa.

Izložbom Toše Dabca u bjelovarskom Gradskom muzeju (koja je ostvarena uz pomoć Petra Dabca i Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu) njegov se rodni kraj odužuje uspomeni i djelu jednog velikog umjetnika, jednostavnog i srdačnog čovjeka koji će u povijesti naše narodne kulture ostati trajno živ i prisutan!

Željko Sabol

PRODUŽENA IZLOŽBA »ZEMLJA«

Retrospektivna izložba grupe »Zemlja« (1929–1935) priredena u sklopu VI. zagrebačkog salona, koja je trebala biti zatvorena 8. lipnja ove godine, produžena je do 27. lipnja 1971.

To, za naše prilike posve neuobičajeno, produženje motivirano je dosadanjim velikim zanimanjem publike i željom Savjeta Umjetničkog paviljona da se uvid u kritički prikaz tog vrlo značajnog trenutka hrvatske novije umjetnosti omogući što većem broju posjetilaca.

„Peta planeta bila je vrlo čudna. Najmanja od svih. Na njoj je bilo upravo toliko mesta da se smješte jedan fenjer i čovjek koji ga pali. Mali princ nije nikako mogao sebi objasniti čemu služe fenjer i fenjerdžija, negdje na nebuh, na nekoj planeti bez kuća i stanovnika. Ali, reče on u sebi: '(...) Njegov posao ima bar nekog smisla. Kad upali svoj fenjer, to je kao da se rodila jedna nova zvijezda ili jedan cvijet. Kad ugasi svoj fenjer, on uspavljaje cvijet ili zvijezdu. To je vrlo lijepo zanimanje. To je zaista korisno jer je lijepo.“
Antoine de Saint-Exupéry, Mali princ

Igračke sjećanja

Uz izložbu
Aleksandra Srneca
GSU, 25. V-13. VI 1971.

Osvrt na izložbu Aleksandra Srneca već unaprijed uključuje niz nezaobilaznih činjenica: autorov udio u osnivanju Exata, njegove radne geometrijsko-apstraktnе morfološke osobitosti, njegovo načinjanje problema luminokinetike u našoj sredini, i napokon dosljedan višegodišnji kontinuitet djejanja na tome zasebnom plastičkom području. Sme te »činjenice povijesti« zahtjevale bi mjerilo koje bi i ova najnovija Srnecova ostvarenja postavilo u povjesni kontekst: ili, upotrijebimo li manje obvezujuće riječ, zahtjevale bi metodu usporedbi (u vertikali kontinuiteta i u horizontali paralelizama) kao podlogu vrijednoga suda. No, kao što se djelo stvaraoca razvija u sebi samome oblikujući u isto vrijeme vlastite rezultate i vlastite poticaje, tako i kritička misao, koja djelo prati, u svome slijedu napušta ono što je već potrošila kao vlastiti rezultat, te nastoji za novim vlastitim poticajem. Tako se u ovom trenutku opredjeljene autorovo za nov medij, i primjenjivost toga medija u oblikovanju ambijenta, neće pojaviti kao osnovni činoci koji određuju naš odnos prema Srnecovoj izložbi; umjesto provjeravanja provjerenoga, razmatranje Srnecovih rezultata bit će mnogo zanimljivije s obrnutoga gledišta i na sasvim drugom području.

Što su u ovome slučaju obratno gledište i drugo područje? Očito, pošto se neko stvaralačko sredstvo iskazalo u novosti svoga prodora, preostaje da se održi u starosti općeg smisla; pošto se odredilo prema izvanjskom prostoru, preostaje da se odredi prema unutrašnjemu.

A. Srnec: •050571• - 1971.

Sva oblikovna sredstva Aleksandra Srneca pojavljuju se u napetosti dvojnoga: svjetlost — tama, tvar — odraz, zvuk — tišina; to je dvojstvo sjedinjeno onim što »sjedinjuje tri crte prostora«, ritmom, vremenom. Put započinje u stvarnome: na ekranima teknu obojene mrlje svjetla, u blistavim stijenkama urednošću planeta okreću se odsjajem umnožena tijela, konkavne zrcalne površine, sadržavajući prostranstvo beskraja, u beskraj odbljeskuju putanje svjetlosnih krivulja; ili zrake pogadaju gliblje metalne prepreke i projiciraju u sebe i njih za zidom zadano granicu. Oko se pažljivo skuplja na izvanjski poticaj i prati vidljiva zbijanja; no u ritmički obilježenom prolazeњu vremena mijenjaju se fizičke dimenzije predmeta, rastvaraju se okvirni »triju crta prostora« i umjesto ispred ekrana luminoplastike čovjek se nade u njemu, okružen, i obuhvaćen, napuštajući stvarnu sliku u stvarnom prostoru, sliku koja nastavlja teći mimo oka. U poistovjećenom izvanjskom i unutrašnjem prostoru bića neosjetno se začinje niz drugih slika; put se nastavlja u nestvarnom, u neomedivom području sjećanja.

Pošto su davno osvojile »ambijent«, Srnecove luminoplastike osvojile su nov prostor: unutrašnji ljudski prostor. Na ovoj izložbi one iznenađuju upravo vjernošću starome smislu: zgusnutim intimizmom, evokativnom snagom, mogućnošću da se jednostavni vizualni učinak pretvori u putokaz složenijemu i sabranijem svijetu.

Željka Čorak

SAVJETOVANJE O SPOMENICIMA KULTURE

U sklopu djelotvornih priprema za predstojeći kongres hrvatske kulture, Matica hrvatska, odnosno njezina Komisija za kulturne probleme Hrvatske, organizirala je u Zagrebu, 5. lipnja ove godine Savjetovanje o spomenicima kulture. Ovo je savjetovanje bilo upriličeno za uži krug pozvanih kulturnih radnika, mahom stručnjaka specijalista i, pretežno, članova-radnika Matice hrvatske. Pozivu se odazvao veći broj pozvanih, tako da su dvoranu Matice hrvatske dupkom ispunili najznačajniji predstavnici kulturnog života Hrvatske, kojih bliži interes zadire u područje spomenika kulture, njihova proučavanja i zaštite. Svrh sastanka — razmatranje stanja spomenika, organiziranja njihove zaštite i djelatnosti stručnjaka pred licem javnosti koja nije usko stručna i zatvorena u svoje krugove, razmatranje konzervatorskih problema iz vidokruga Matice hrvatske kao institucije koja je već svojim postojanjem nužno zainteresirana za jedan od integralnih dijelova kulture u Hrvatskoj — u potpunosti je postignuta.

Uvodna razlaganja održali su: prof. dr Grgo Gamulin, sveučilišni profesor i direktor Instituta za povijest umjetnosti (»Zaštita spomenika u javnosti«), mr. Ivo Maroević, stručni suradnik

Restauratorskog zavoda Hrvatske (»Sistem službe za zaštitu spomenika kulture«), prof. Branko Lučić, direktor Restauratorskog zavoda Hrvatske (»Restauratorska djelatnost u Hrvatskoj«) i prof. Zdenka Munk, direktor Muzeja za umjetnost i obrt (»Zaštita spomenika i muzeji«).

U raspravi su sudjelovali mnogi prisutni, koji su ukazivanjem na raznovrsnost problematike pomogli da savjetovanje uspije i da donese zaključke koji se mogu smatrati programatskim u odnosu na spomenike kulture i njihovu zaštitu. Regionalni zavodi za zaštitu spomenika kulture u Osijeku i Rijeci poslali su svoja pismena mišljenja o problematiku o kojoj se raspravljalo, dok istorodni zavodi iz Zagreba i Splita (splitski se zavod ispratio jer mu je direktor, dr Cvito Fisković, bio zapriječen) nisu sudjelovali u raspravi. Pismeno mišljenje poslao je i dr Niko Duboković-Nadalin, iz Centra za zaštitu kulturne baštine u Hvaru.

Dr Duško Kečkemet, direktor Muzeja grada Splita, govorio je pretežno o pokretnim spomenicima, njihovu neustajanju i uništavanju; dr Antun Ivandija, predstavnik Zagrebačke nadbiskupije, o potrebi osnivanja sabirnih središta za crkveni inventar

koji izlazi iz upotrebe. Kao i o potrebi zajedničkog djejanja Crkve i konzervatorskih zavoda na rješavanju problema koje izaziva uvođenje nove liturgije, a dr Lelja Dobronić, direktor Povijesnog muzeja Hrvatske, o nedostatnom populariziranju spomenika kulture. Prof. Milan Ivanišević, tajnik Podružnice za Hrvatsku Društva konzervatora Jugoslavije i konzervator Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu, govorio je o problemima spomenika Splita i okolice, o potrebi izdavanja stručnog glasila za unapređivanje teorije konzervatorske službe u nas. Prof. Dubravka Beritić, direktorka Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Dubrovniku, iznijela je neka dubrovačka iskustva u finansiranju radova na arhitekturi i o značenju Društva prijatelja dubrovačkih starina. Prof. Vlado Mađarić, direktor Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, iznio je osnovne teze za novi zakon o zaštiti spomenika kulture, govorci o sustavu službe, sposobljavanju stručnog osoblja Zavoda, problemu konzervatorske inspekcije i odnosu službe za zaštitu spomenika kulture prema tendencijama da se spomenici svedu na općinsku razinu. Prof. Dasen Vrsalović, arheolog Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, upozorio je na probleme podmorske arheologije i

nedostatak novčanih sredstava za adekvatnu zaštitu podmorskih nalazišta. Prof. Štefica Habunek-Moravac, konzervator Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, govorila je o stanju dvoraca u sjevernom dijelu Hrvatske, a prof. Ivo Mažuranić o spremnosti nakladnika da se izdaju popularne edicije o spomenicima kulture i da se spomenici približe narodu. Arh. Aleksandar Freudenreich upozorio je na teško stanje predmeta i objekata narodne umjetnosti i graditeljstva. Prof. Vlado Ukrajinčić, konzervator Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, govorio je o inspekciji i problemima financiranja službe za zaštitu spomenika kulture. Na kraju je sve naznačene pozdravio podpredsjednik Matice hrvatske, prof. dr Miroslav Brandt, naglašavajući korisnost i potrebnost održavanja takvih savjetovanja.

Savjetovanje je zaključeno osnivanjem komisije koja će na temelju uvođenih izlaganja i rasprave formulirati zaključke. U komisiju su izabrani prof. dr Grgo Gamulin, prof. Zdenka Munk, prof. Štefica Habunek-Moravac, prof. Branko Lučić i mr. Ivo Maroević.

I. M.

20 kazalište

»Htjedoh da osjetim na svojoj koži što to znači biti osamljen i izgnavljen čovjek«, i podoh petnaest dana na *Sterijino pozorje*. A tamo — uvijek iste zabrinute fisionomije i uvijek ista prijeporna pitanja oko ustrojstva jugoslavenske institucije, oko sparine u gledalištu i oko razbijenih čaša uz cigansku glazbu pri prvim novosadskim praskozorjima. Na Pozorju se ne može nijednog trenutka odustati: ono se odvija na tri razboja i traje dvadeset i četiri sata u danu. Navećer se predstavlja u prostoru koji bi se umjesto »Dom Kulture« mogao zvati »Lasciate ogni speranza voi che entrate«. U sparnim dñima ravničarskog ljeta, novosadaca publika kao posljednji kazališni Mohikanac nagrđe u ovu kupku za mrsavljenje i gotovo se svakodnevno odrice bilo kakvog tračka života, bilo sa scene ili izvana. Prosvjeduje tek odluka, neporeciva do idućeg Pozorja: da će Novosadani osim pregršta dobroih želja sagraditi i — kazalište za održavanje kazališnog festivala. Slijedi petrovaradinska tvrdava u sitne noćne sate, kao stjecište jugoslavenskih teatralaca, bratstva i jedinstva, Cigana sa »noćas me duša boli« i razgovora o politici. Moje je nepolitičko mišljenje da tada zacijelo počinje istinski teatar.

U jutarnjim satima, pak, zbiva se »Okrugli stol kritike«. Nakon neinspirativnih izvedbi ovo je također svojevrsna predstava u kojoj kritičari glume pamet, naobrazbu, obuzetost vlastitom pojavom i »važnošću« situacije. Goethe bi točno rekao da nam tuda djela služe kako bismo razotkrili sebe. Pod šarmantnom palicom voditelja Miloslava Mirkovića, »Okrugli stol« prima ponekad i psihoterapeutsko značenje. Lucida intervala jedino su prosudbe Slobodana Selenića, Elija Fincija ili još nekoga od onih rijetkih koji kazalište misle. Ovdje se raspravljaljalo o »Pozorju jučer, danas i sutra«. Već sam naslov ukazuje na spornost institucije. Ona uglavnom funkcioniра mehanički, po beznačelnim načelima neke stare mikrofederacije. Proklamira jednakopravno natjecanje kazališta iz svih republika, temelji se na ključevima, sustavno pribjegava međunalacionalnim kompromisima. Promatraču se, zacijelo, čini neshvatljivim kako je uopće moguće da nakon svih društvenih i političkih promjena kod nas postoji još uvijek Sterijski stroj, jednako, neizmjenjeno.

Nazočni sudionici razgovora, a i poneki članovi Vijeća, ustanovili su jamačnu istrajnost i apsurdnost ovakvog Pozorja.

Hrvatski motivi na XVI. Pozorju

Narodno pozorište iz Beograda izvodi 28. svibnja ŠVABICU Laze Lazarevića u dramatizaciji Mirka Miloradovića. Iz familijarno lirske priče Miloradović montažno slaže dramu o ljubavi, što je sasvim nepravodobno u ovim našim »političkim«, »važnim« i »neljubavnim« vremenima. Novinar »Politike« ne može a da ne plati ceh svom trenutku i svojoj profesiji. Dosjetio se da u autobiografisku, intimnu Lazinu pripovijetku o »nedozvoljenoj« sentimentalnoj vezi ubaci Vatroslava Jagića, koji nama Hrvatima čita lekcije zbog jezične zagrižljivosti i nacionalne euforije. Zastupajući unitarizam u jeziku, uskrsnuo je ovaj glasoviti znanstvenik da bi napadom na Hrvate aktualizirao Lazu Lazarevića, kao da je to potrebno jednom od najboljih pripovjedača srpskog realizma.

Jugoslovensko dramsko pozorište izvodi 30. svibnja Matkovićevu dramu »GENERAL I NJEGOV LAKRDIJAŠ«. Kako je poznato, autor u prvom činu pokušava prikazati Zrinskog kao velikog režisera bitke pod Sigetom i kao heroja koji je svoj slavni ulazak u povijest i legendu jednog naroda vješto aranžirao. Dok je Tonko Lonza igrajući Zrinskog na sceni Hrvatskog narodnog kazališta tražio i pronašao dostoanstven odnos prema tom liku, dotle se Ljubiša Jovanović, u nakanici depatetizacije, opredijelio za — lakrdiju. Čak i u posljednjem trenutku, kada Matkovićev Zrinski kaže tragično istinitu rečenicu: »Usprkos svemu, nije lako umrijeti«, i kada sva ta predsmrtna paradnost dobiva drukčije značenje — gledalište se smije, hihće i pljeskom pozdravlja odlazak Zrinskog u smrt.

Kreacija je »bezuvjetna«, tek razlozi za lakrdiju ostaju misteriozni! Za »Okruglim stolom kritike« redatelj Miroslav Belović objasnio je kako je riječ o »demistifikaciji i konačnom obraćunu sa nekim našim legendama« (podvukla M. G.). Belovića i ansambl Jugoslavenskog dramskog pozorišta valja stoga priupitati:

XVI. JUGOSLAVENSKE KAZALIŠNE IGRE NOVI SAD, SVIBANJ-LIPANJ 1971.

U ZNAKU HRVATSKOG KAZALIŠTA

Lamento nad Pozorjem

KRALJEVO — Sterijine nagrade za najbolju predstavu u cjelini, za režiju (Dino Radojević) i za glumu (Pero Kvrgić)

Ako već žele demistificirati nacionalnu legendu, zašto tom zgodom nisu odabrali neku od njima poznatijih i nacionalno bližih, i zbog čega se samozvano i donkihotski bore upravo s hrvatskim mitom o Nikoli Šubiću Zrinskom? U svojoj, zacijelo nezaustavlivoj težnji za »demistifikacijom prošlosti« mogli bi biti barem toliko velikodušni da obraćune s hrvatskim mitovima prepuste nama samima.

Uvečer 31. svibnja, trebala se, prema našoj mašti, zbiti »ZRINIADA« Zagrebačkog kazališta mladih. Bila bi to hrvatska predstava o demistifikaciji: predstava po svjetonazoru, dramaturgiji i scenskim rješenjima tek nešto malo modernija. No, selektor Slavko Jan nije smatrao shodnim ni da barem suprotstavi ova dva kazališna stajališta. Tko zna zašto?

»Okrugli stol kritike« raspravlja 3. lipnja o Matoševoj komediji »MALO PA NIŠTA«.

»Usavršitelj hrvatske psovke«, A. G. Matoš, dao je polemički značaj ovom razgovoru. »Glasnik svade i bezočni novator« nije mogao ni danas, nakon pedeset godina, dopustiti da se rasprava o njegovoj pojavi odvije samo učitivo i nevinovo. Skup je razdvojio na lijeve i desne, iliti na mladu i stariju generaciju. U pretresanju pak glasovitog prizora s Matoševom »Croatium« svakome se pružila zgora da prepozna svoje osobno tumačenje. Kujundžić je, primjerice, u »Dnevniku« zabilježio da se »redatelj Paro ruga Croatij«. Eli Finci, međutim, s mnogo je dobro-namjernosti, ali krivo, našao stanovitu svezu između slovenske predstave »Veče u čitalnicu« i »Malo pa ništa«. »Redatelji se u oba slučaja«, kaže on, »ironično i sa distancicom odnose prema autoru i njegovim temama«. Nasuprot jednom i drugom, pojavilo se i treće stajalište, koje sam i osobno zastupala. Parova prikazba Matoševih kritičkih optuživačkih i zaljubljeničkih crtica o Hrvatskoj zapravo je izazov za

organizirano i racionalno ispitivanje današnjeg mišljenja i osjećanja onih istih motiva koji su proganjali Matoša. Paro poziva žučljivog rušitelja i afirmatora da ravnopravnim dijalogom između sebe i svojih suvremenika pokaže scenu kao sabiralište naše povijesti i naše sadašnjice. U tome je novina redateljeva postupka.

Dramsko kazalište »Gavella«: Krležino »Kraljevo«. — Ovacije!

Zagrebačko glumište dobiva 8. lipnja najveći mogući broj nagrada. Prema prosudbi raznih žirija i kritičara Sterijina pozorja, hrvatsko je kazalište ove godine najzanimljivije. Neke evidentne vrijednosti očito se ne mogu osporiti.

Čimbenik društvene, političke i kulturne obnove u Hrvatskoj nije, čini se, po značenju stvari mogao mimoći ni kazalište. Štoviše, umjetnička govornica, najdublje vezana uz društvo, razmjerno je kasno kod nas postala sudionikom nacionalnog pokreta. Službena, središnja kazališna kuća Hrvatske nije ga osjetila ni do danas, pa je poticaj došao sa strane. Umjesto nagodbene umjetnosti, pojedinci su razabrali da — kako Matoš reče — »kazalište može biti najbolja nacionalna govornica i najbolji regulator narodnih i društvenih običaja«. Nasuprot hermetičnosti i zatvorenosti scene, ovo kazalište predlaže kritičnost, otvorenost i povezanost s trenutkom.

Nešto o ostalima

Nije zgoda za analizu Heingova »OSVAJAČA«. Može se tek nasumce reći da u slučaju Pozorja ne mogu predložiti nijednu bolju soluciju. Ipak postavljam pitanje: nije li ta dramska struktura što je predlaže Heing, to ustrojstvo kostima, legende i simbola kojima se pokušava iskazati dramska riječ, nije li to kazališni žanr koji u ovom času govori i suviše posredno?

Za slovensko glumište vjerujem da je poglavito značajna pojava Strnišinih »ŽABA«, u režiji Mile Koruna. Tekst se gradi na neobičnoj i, bojim se, neprevedivoj jezičnoj strukturi, pisan je stihom i ispituje mogućnost obnove srednjovjekovnog moraliteta; režija pak unosi neke motive Polanskog u prostore scene. Teatar mistike i sna, naivnosti i irealnosti očito je u slijedu odredene linije slovenskog pjesništva, a istodobno je kao djelo i kao predstava izvan ustaljenih kazališnih shema.

Kazališta iz Bosne posljednjih Sterijada rješavaju muratbegovske probleme. Sa svojom poslovničkom sporosću raspredaju natanane o stanju i situaciji čovjeka u vremenu »mračnog turskog carstva«. U »UGURSUZU«, na primjer, rasuđuje se u smislu: mi slutimo zlo... čovjek je žrtva... život je težak...

»Atelje 212« iz Beograda na svoj dopadljivi, prijemljivi i neobično površni način igra ovaj put Čosićevu »ULOGU MOJE PORODICE U SVJETSKOJ REVOLUCIJI«. Drugi dio predstave, s obzirom na autorov dijalog i osjećaj što ga za ritam ima redatelj Ljubomir Draškić, dosiže vrhove poznatog »ateljeevskog« stila.

Prijedlog za odbijanje

Na kraju svake Sterijade predlaže se njeni reorganizacije. Na početku svake iduće objelodani se uzaludnost prijedloga. Ustaljeni mehanizam nastavlja svoj krug. No, da nam bjelokosi krasnici i ostali starosjedoci ne bi zamjerili da smo mi Hrvati mahom u opoziciji, predložiti ćemo ponovno mogućnosti za Sterijino pozorje: Prijedlog 1 (poznat i tiskan): umjetnički voditelj koji stvara program, te samostalno i samoodgovorno vodi festival. Predstave se ne biraju prema republičkom klijentu, niti u svrhu ispunjavanja »jugoslavenske« norme. Za natjecanje u umjetnosti postoji samo jedan kriterij: umjetnički.

Prijedlog 2 (po kojem bi se sačuvao jugoslavenski značaj Pozorja): svaka republika ima svog selektora, koji bira određeni nacionalni repertoar. Pozorje prestaje biti centrala za direktive i postaje sastajalište. Svaka republika prema vlastitom nacionalnom programu priprema svoje kazališne dane, te kao i do sada sudjeluje u financiranju. Imali bismo tako konačno istinski pregled kazališnih zbivanja u žitavoj zemlji. A to je, čini se, i navlastita svrha Sterijina pozorja.

Mani Gotovac

POGLEĐ IZ NASLONJAČA

O politici, etici i još ponečemu

Ispričavam se svojim čitateljima (s velikom radošću i zahvalnošću sada shvaćam da ljudi čitaju to što pišem!) što prošli put nije izšao ovaj stupac iz razloga vidljivih iz susjednog članka. Nakon povratka osjećam se pomalo bedasto i pomalo ljutito, slično kao i onaj čovjek kojem su fakini probušili gume na biciklu — dok je pio špricer iza ugla. Međutim, kritičar je javno biće pa se svaki o njega može očešati kada mu se prohtije. S različitim gledišta i u različite svrhe. Što se može.

Molim Zvonimira Goloba — kojemu zahvaljujem na komplimentima od svega srca — da ovo što slijedi ne shvati osobno. Nije riječ o njemu. premda me malo zbumio svojom prijenom teorije o tipičnom, odmah pošto je lijepo i razložito ustvrdio da u tu teoriju — ne vjeruje. Ali ja shvaćam Zvonimira Goloba. To je žar polemike i plemenita težnja za istinom. Primjedbe što ih je Golob objavio u pretprišnjem broju »Tjednika«, a odnose se na — bože mi prosti — Stivičić-Hetrichovu seriju »Kuda idu divlje svinje«, samo su formalno etičke naravi. One su,ako se pravilno shvate, političke primjedbe s veoma dalekosežnim posljedicama. A s obzirom na činjenicu da su objavljene u »ovim sudbonosnim, patetičnim, uzbudljivim i po mnogo čemu uzornim danima«, kako to pravilno i lijepo kaže Golob, mogu biti i veoma opasne. I za autore ove serije i za hrvatsku kulturnu klimu, koja ne smije postati poligonom za takve teške optužbe. Stoga iz dna duše i s velikom dozom indignacije odbacujem te i takve optužbe i samo ih uvjetno nazivam nepromišljenostima.

Zvonimir Golob veoma dobro zna, isto kao i ja, da među Hrvatima ima, bilo je i bit će svakakvih ljudi i svakakvih čudi. Ima i takvih Hrvata koji su još nedavno podstirali svoje stražnjice na uvid kojekakvih organima, između ostalih i rankovičevsko-unitarističkim. pa nikom nije padalo na pamet da Hrvate proglaši »pederima.«

Zvonimir Golob isto tako veoma dobro zna da i danas među Hrvatima koji mašu crveno-bijelo-plavim zastavama ima i podmititelja i podmićenika, i beskičmenjaka, i lazaca, i patriota od prekucera, i karjerista koji za debele novce pušu u domoljubne diple, dok su još jučer svirali u frule — pa nikom nije palo na pamet da hrvatski narod proglaši takvim i takvim. To su, moram upozoriti Zvonimira Goloba, veoma naivna i providna uopćavanja za lakovjerne. Ne dopuštam da se iz hrvatstva prave špekulacije, da se hrvatstvo licitira, da se hrvatstvom nadmeće kao u igri »skamena s ramenom«. Je li to jasno? Ako nije, možemo okrenuti ploču. Dopuštam da se o toj seriji piše čak i onako kako je to pisao Branimir Donat, ali ne dopuštam da se vrši takav pritisak na javnost kako je to pokušao učiniti Zvonimir Golob. Valjda u dobroj namjeri. Nadam se. I na kraju: neka se Zvonimir Golob raspita kod stručnjaka da li riječi »kuda« i »kamo« imaju baš ista značenja. A sve buduće diskutante molim da se drže teme.

O pravim pjesnicima u pravo vrijeme

Izvrsna ideja zagrebačke Televizije da se neke od emisija školskog programa prikazuju u tzv. elitnom vremenu urođila je plodom. Portret suvremenog hrvatskog pjesnika Drage Ivanovića (kao i nedavni portret Dobriše Česarića) primjer je dobro zamisljene i dobro ostvarene televizijske emisije (s nekoliko redateljskih naivnosti u doslovnom ilustriranju metafora; sekvenca na obali rijeke, itd.) koja potpuno i zaokruženo prikazuje pjesnika i njegovu poeziju. Poesija Drage Ivanovića, ne samo izvorna nego i njegovi kongenijalni prepjevi stranih pjesnika, pogotovo Lorce, dobili su ovom televizijskom prezentacijom (zahvaljujući prije svega ideji, popratnom tekstu i izboru pokojnog Josipa Pupačića) onu dimenziju neposrednosti i zbiljnosti koja je nužan uvjet da se pjesnikovo i pjesničko biće maksimalno približi masovnom televizijskom gledalištu. Takve emisije uviček su dobro došle (redatelj: Zlatan »Zlog«, bez obzira kojem programu pripadaju, jer osim svoje didaktičnosti, posebno među nas daju istinsko stvaralačko i prave autentične poezije).

Vladimir Vuković

Djeca protiv lažnih obećanja:
»Osnovna škola« Tomasza Zygadla

Uspjeh kod svih osim kod žirija:
»Šije« Nikole Babića

Filmski festival u Krakowu 1971.

Odškrinuta vrata stvarnosti

Glavni naslov ovoga članka odnosi se zapravo na XI. festival poljskoga kratkometražnog filma, jer je festival u Krakowu podijeljen na dva dijela: na prvi dio, posvećen poljskom filmu, i drugi, posvećen međunarodnom kratkometražnom filmu. Prvi je, kao što rekoh, održan jedanaesti, a drugi osmi put. Mene je osobno više zanimalo poljski nacionalni festival, iz mnoga razloga, dok me je međunarodni zanimalo samo kao suočavanje filmova iz Jugoslavije (posebno hrvatskih) s filmovima iz cijelog svijeta, među kojima je bilo i veoma poznatih autora.

Krakow ispred Oberhausena

Kada se povlačila usporedba između oberhausenskog i krakowskog festivala, odnosno kad bih morao glasovati za jedan ili drugi, po svoj bih prilici glasovao za krakowski, a ne za oberhausenski, jer kao što sam u izvještaju s oberhausenskoga naglasio, taj festival prestaje biti festivalom i postaje smotrom na kojoj se utrkuju filmovi prepuni politikanskih štosova i dosadnih tirada. Krakowski festival, tu prije svega mislim na poljski, zadržao je sve dobre osobine pravog festivala, zadržao je — bez obzira na kvalitetu — odgovarajući dignitet prema istinskim filmskim naporima i prema pravom dokumentarističkom kriticizmu. Bez dosadnih citata, statičnih kadrova, »nemarnih« sekvenci i svega onoga što krasiti pomodni politički »boom« u kratkometražnom (a i granom) filmu, koji će uskoro ishlapijeti. Jer se iscrpljuje u nizu prežvakanih i nadživjelih političkih teorija.

Po poljski dokumentarni film, to moram odmah naglasiti, još uvjek se nalazi u priličnom političkom skripcu (nešto drukčijem od onoga u Oberhauzenu), pa se većina autora nadahnjuje izvorima iz poljske povijesti i povijesno-umjetničkim spomenicima. Oni pribjegavaju prilično hladnom, ali briljantno ostvarenom artilizmu prepunom nejasnih simbola, općih konstatacija o ljudskoj potištenosti, o pticama, o prirodi uopće, o pomalo zastarjelim flahertyjevskim oopsesijama — donešenima u dosta zanimljivoj formi, s nizom izrazitih sineastičkih inovacija i maksimalnom tehničkom perfekcijom. Tu i tamo probija sjaj onog velikog razdoblja »poljskog crnog filma« koji je potresao svjetski dokumentarni film iz temelja. No, uza sve to, u prvi plan je iskočilo nekoliko doista sjajnih dokumentarača koji su naišli na oduševljeni prijem kod publike, kritike i službenog žirija.

Iz dječjih usta — u prave uši

Postgomulovska Poljska, koja se nakon tragicnih zbijanja u Gdansku nalazi u fazi mirnog, ali trijeznog i pazljivog očekivanja novih teza Edwarda Giereka — jer su prvi koraci novog šefa poljske partije naišli na povoljan odjek u narodu — još nije odražena u djelima poljskih dokumentarista. To će vjerojatno biti učinjeno tek slijedeće godine. Ali jedan divan poljski film, »Osnovna škola« redatelja Tomasza Zygadla, u nepatvorenim, otvorenim i direktnim izjavama učenika jednog razreda pučke škole toliko aludira na određene poljske prilike, toliko ih anticipira i secira da su nakon gotovo svake replike odjekivale salve smijeha i odobravanja u dvoranu. To je blistava metafora, bez zakučastih anagrama i »arabeskih«, koja za prave uši i

dobre oči više ne predstavlja metaforu. Djeca na samim njima svojstveni, neposredan način kritiziraju nastavu, nastavnike, školske programe, heroje i heroizam, roditelja i — lažna obećanja. Taj film je savršeni sklad ideje, ostvarenja i umjetničko-kritičke namjene. Na oba festivala (nacionalnom i međunarodnom) ubrao je najviše lovoričke. I s pravom. Drugi film koji se meni osobno gotovo najviše svidio jest djelce Krzysztofa Gadowskog »Konzul i drugi« djele koje priča tako nevjerojatnu ostapbenderovsku priču naših dana te čovjek u prvi mah ne može povjerovati u sve ono što gleda i sluša. Taj »konzul« (gospodin Silberstien) obmanuo je veliki broj lakovjernih Poljaka i Poljakinja — predstavljajući se austrijskim konzulom u Poljskoj! Ispred kamere pred kojom »konzul« osobno iznosi svoja zapažanja o ljudskoj psihologiji i umjetnosti varanje defiliraju i prevareni. Redatelj sjajnim montažnim suočavanjem veže rečenicu prevarenih s rečenicom varalice na takav način i tako zajedljivo da je festivalska dvorana pucala od smijeha. Izvrstan film, bez ikakve sumnje. Ostali poljski filmovi, koje zbog kratkote vremena i prostora ne mogu spominjati, pripadaju onim preokupacijama što sam ih istakao u početku ovoga članka. To su većim dijelom tehnički sjajni filmovi, ali bez potrebne kritičke težine.

Ovacije Dovnikoviću i uspjeh Nikole Babića

Na međunarodnom festivalu bilo je prilično zanimljivih filmova. Jedan od takvih jest sigurno dugi dokumentarni film Gideona Bachmanna »Ciao Federico!«, posvećen poznatom režiseru Felliniju, koji na određeni način persiflira »felinijevski« način režiranja za vrijeme snimanja filma »Satyricon«. Dobri »gagovi«, duhovite Fellinijeve izjave, izvrstan završetak (koji stupnjevit u nizu statičnih fotografija, prikazuje Federica od danas pa do kolijevke) izvrsno je ocijenjen i od publike i od kritike — ali nije dobio ništa. Možda je najveći doživljaj na međunarodnom festivalu bilo javno zasjedanje žirija, na kojemu se lijepo moglo vidjeti »kako se to radi«. Fenomenalnim »redukcijama« i »repeticijama« polako su »odumirali« naši filmovi kao kandidati za najviše nagrade. I to unatoč izvanrednom uspjehu Dovnikovićeva »Ljubitelja cvijeća« (film kojemu se jedinom skandiralo nakon projekcije, cijelih pet minuta!), i unatoč zalaganju Kandanina Rogersa Blaisa, Engleza Roberta Dunbara, direktora Filmske škole iz Londona koji je pozvao cijelu dokumentarnu produkciju, a posebno Babićev film »Šije« da ih prikaže svojim studentima, unatoč Jeanu Rouchu, uglednom dokumentaristu koji je iscrpljeno analizirao Babićev film, unatoč simpatijama poljske publike i većeg dijela međunarodnih gostiju. Sve je nestalo i zagubilo se u paničnom nastojanju da se sovjetskom filmu »Kino« osigura jedna od najviših festivalskih nagrada. Filmu koji je prikazan, ali nije otisnut u službenom festivalskom programu! Tako to biva. Međutim, bez obzira na sve to, hrvatski redatelji ne bi smjeli zapostavljati krakovski festival, jer to je ipak jedno od važnih središta svjetskog dokumentarnog filma.

Vladimir Vuković

Jedan od nespomenutih: »Pjesma Yetija« (Mađarska)

Jedini film kome je publika skandirala — »Ljubitelji cvijeća« Borivoja Dovnikovića

MALI KOMENTARI

Sveučilištarci

Povratak zavičaju

U posljednjih nekoliko mjeseci, a posebno ovih dana, na oglašnim pločama Studentskog centra, fakultet i domova nalaze se plakati s pozivima na osnivačke sabore zavičajnih klubova studenata. Studenti se odzivaju, dolaze, govore — i klubovi niču kao gljive. To što se događa nije slučaj, nego je bitna značajka svijesti koja je ponijela studente ovog sveučilišta, svijesti o potrebi da se u obzir društvenog i kulturnog zbijanja sveučilišta, grada i naroda unese vlastitost zavičaja, kao neutodivio dragocjene baštine koju svaki posjeđuje. Ta prvrjenost i ljubav za zavičajem, u kojem se domovina najviše očituje, dugo je bila zatomljivana. Redaju se tako skupštine dubrovačkih, duvanskih, vukovarskih, zadarskih... studenata, govori se o problemima zavičajnih općina, o zapošljavanju, o cestama i čitaonicama, o kulturnim društvinama, sportu i pjesmi: uski horizonti, koje propisana literatura na fakultetu još više suzue i zatvara, padaju kao preživjele forme što osiromašuju i otudaju društveno-političku i kulturnu svijest. Jasno je da svaki naš zanos ima nešto ilirska u sebi, te postoji opasnost da se raspline ili da postane besadržajan, no iako se u ovim trenucima istodobno s bogatstvom kojemu se vraćamo očituje i siromaštvo stvaralačke mašte, baš taj nerazmjer, ta svijest o mnogome čemu se moramo vratiti, otvorit će nove putove.

S. SUCIĆ

DOPISNICI HT JAVLJAJU

ZAGREB

Proslava hrvatskih sveučilištaraca

Predsjedništvo Saveza studenata Zagreba priredilo je u nedjelju, 13. lipnja, u velikoj dvorani Studentskog centra priredbu u povodu četriju značajnih hrvatskih obiljetnica. Proslavljenja je 300. obiljetnica pogibije hrvatskih knezova Zrinskog i Frankopana, 100. obiljetnica rođenja Stjepana Radića, 100. obiljetnica pune u Rakovici, te 30. obiljetnica ustanaka u Hrvatskoj.

U dobro složenom programu prvi je nastupio DRAŽEN BUDIŠA, predsjednik SS Zagreba. U svojem govoru evocirao je uspomene na mnoge hrvatske velikane koji su hrabro, pošteno i odlično branili svoj narod, ponajviše i uz cijenu vlastita života. Budija je posebno naglasio potrebu narodnog jedinstva, pogotovo u ovim povijesnim trenucima kada Hrvatska odlično želi ostvariti svoju punu ravnopravnost i nacionalnu slobodu. Odlučan, jasan i domišljen govor Dražena Budije prisutni su pozdravili dugotrajnim pljeskom i zdušnim podržavanjem.

Nakon toga govorio je dr. SIME ĐODAN, gospodarski tajnik Matice Hrvatske i docent Hrvatskog sveučilišta. Uzakjujući na odlučne trenutke u hrvatskoj prošlosti, progovorio je veoma razložno i o gospodarskim značajkama suvremene Hrvatske. Odbio je svakog gospodarsko izrabljivare Hrvatske, a naročito nametnje interesa štetnih hrvatskih naroda. Đodan je govor u nekoliko navrata pozdravili burnim dobrobitanjem.

Isto je tako i akademik JOSIP ROGLIĆ, u govoru »Povijesni trenutak Hrvatske, upozorio na prvenstvene odrednice naše sadašnjosti i budućnosti. U centru pažnje hrvatske republike — naglasio je Rögljic — trebaju biti suvremene prometnice, staj krovotok Hrvatske kojim će naročito strujati život između hrvatskog sjevera i juga. Hrvatska će — istaknuo je govornik — tako ubrzo postati »mediteranska Švicarska«.

U drugom dijelu programa — »Povijest Hrvata prema djelima hrvatskih umjetnika« — nastupili su učenici osnovne škole »Mihovil Pavlek Miškina« iz Zagreba. Taj program po svojoj lepoti i spontanosti bio je neponovljiv doživljaj za sve prisutne, koji su ga pozdravili čestim i dugotrajnim odobravanjem. Zbor oko stotinjak djevojčica i dječaka, dobro uvježban, jednosatnom programu predočio je bogatu i burnu tisućugodišnju povijest Hrvata u ovim stranama.

Velička priredba što su je održali zagrebački sveučilištarci jedna je od najljepših i najdirljivijih proslava hrvatskih obiljetnica. Ne bi trebalo da priredaviči ostanu samo na ovoj izvedbi. Dapaće, mogli bi je ponoviti u nekoliko navrata u Zagrebu, a prije svega i u drugim fakultetskim središtima Hrvatske.

M. BRADARIC

DRNIŠ

Akcija za Njegošev mauzolej

Upaljivi odbor Matice hrvatske, na inicijativu velikog broja svojih članova, na sjednici održanoj 2. lipnja 1971. god. osnovao je Odbor za prikupljanje pomoći za NJEGOSEV MAUZOLEJ na Lovćenu. U odboru su: Milan Peteržilnik, Mile Bilić, Ivan Baraćić, Zvonko Kasap, Milan Velić, Slavko Pamuković i Marko Vukušić.

Značenje ove akcije koju su poduzeli crnogorski narod i grad Cetinje od velike je važnosti za narod našeg kraja. Naime, autor ovog grandioznog spomenika državniku i pjesniku crnogorskog naroda, Petru II. Petroviću Njegošu, nas je sugradanin. Dužnost ovog odbora jest da objedinji novčane priloge i organizira ovu akciju članova Matice i ostalih gradana; radne organizacije mogu svoje priloge uplatiti na žiro račun Matice hrvatske Drniš, broj: 3461-678-160. M. VUKUŠIĆ

HRASTOVICA

Svečana proslava obiljetnicâ

U subotu, 29. svibnja, malo i sličivo hrvatsko selo Hrastovica (blizu Petrinje) priredilo je svečanu i vrlo uspješnu akademiju u čast tristote obiljetnice akademicičke smrti Zrinskog i Frankopana i stote obiljetnice rođenja Stjepana Radića.

Akademija je održana u prepunoj velikoj dvorani hrastovackog doma; pozornica je bila okitena slikama velikana, trobojnicom i hrvatskim povijesnim grbom. Mlađaci i djevojčice u prekrasnim narodnim nošnjama otpjevali su skladno »Lijepu našu«. O Zrinskim i Frankopanim govorio je Hrastovčanin Stjepan Sigur, a o S. Radiću književnik Z. Kulundžić.

Hrastovčani su posebno ponosni, jer su još 1905. god., kad osnivači HPSS-a, uz braču Radiće, bila i dva sina njihova: Stjepan Šimunović i Juraj Stojanović. Iste godine održan je jedan od prvih političkih sastanaka nove seljačke stranke u Hrastovici, upravo u kući S. Šimunovića, koja još danas postoji. Zato i nije čudno što su Hrastovčani burno pozdravili Zvonimira Kulundžića, koji je s pravom nazvao to malo hrvatsko selo kolum hrvatskoga seljačkog pokreta i nauka braće Radića.

M. BERNIC

RIJEKA

Uspješan skup arhivista

Na europskom je nivou bio organiziran — prema izjavama tajnika Papinske komisije za crkvene arhive, mons. Simuna Duca — ovaj skup koji je okupio 70 znanstvenih radnika (iz Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Italije, Vatikan i Poljske), kao predstavnika 32 ustanova: komisije Svetе Stolice, biskupija, sveučilišta i drugih visokih škola, arhiva, biblioteka, historijskih instituta, društva arhivskih radnika, zavoda za zaštitu spomenika kulture, kabineta za povijest i umjetnosti i kulture, svećenika i redova i pojedinih znanstvenih radnika. Raspravljalo se o pravnom položaju crkvenih arhive, iznjo pregled arhiva riječke metropolije i Poljske te uloga crkvenih arhive u proučavanju povijesti našeg pomorstva; ukupno 16 referata. Na kraju je bila živa i obilna diskusija u kojoj je zaključeno da se potakne donošenje statuta za crkvene arhive Jugoslavije i odgoj stručnog kadra. Priredena je izložba arhivistike literature i sudionicima predana spomen-karamika.

OTOČAC

Novi muzej

Zitelji Otočca u Lici bili su jednodušni u zahtjevu da se u njihovu mjestu, bogatu kulturnim i povijesnim spomenicima i zbiranjima iz raznih razdoblja povijesti, uredi nov i reprezentativan muzej. Sa želja prešlo se na djelo: muzej će biti smješten u sadašnjoj zgradi Doma kulture, a novčanim će sredstvima sudjelovati i Republički konzervatorski zavod, Institut ZAVNOH-a, Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti i Komisija za zaštitu kulturnih i povijesnih spomenika. Predviđeno je da će Muzej biti otvoren tijekom 1973. godine, kad se proslavlja tridesetna obiljetnica Žemaljskog antifascističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske.

Otočani s pravom traže od republičkih institucija da se Muzeju dade značenje nacionalne ustanove: u zgradu u kojoj će muzejske zbirke biti smještene održana je i konferencija AFŽ-a Hrvatske, te radila Glavni štab partizanskih odreda Hrvatske, održana I. konferencija USAO-a i radio sveučilište Prosvjetne vijeća ZAVNOH-a.

N. BICANIĆ

STUDENTSKI DOM »STJEPAN RADIĆ«

U nedjelju, 13. lipnja, odlukom Vijeća stanara, Studentski dom »Nova Sava« svečano je promjenio ime u Studentski dom »Stjepan Radić«. Na prigodnoj svečanosti pored stanara doma govorio je i prorektor Hrvatskog sveučilišta Ivan Zvonimir Čičak.

M. B.

SISAK

Dostojan spomen Stjepunu Radiću

Stota obiljetnica rođenja Stjepana Radića bila je izazovna prigoda ne samo za ljude užeg Radićeva zavičaja nego i za svu hrvatsku javnost: da se dostojno obilježi taj dan i — što je još važnije — da se Radić, s cjelom svoga političko-teorijskog djela, ponovno uvede u nacionalnu svijest, kao živa ličnost prošlosti koja i te kako može, skupa sa svima nama, sudjelovati u izgradnji novih odnosa i preporoda svega hrvatskoga naroda.

Taj je izazov prihvaćen, i možemo bez dvojbe reći da je Radićeva obiljetnica obilježena u njegovu rodnom mjestu doista dostojno. Kao što je već poznato, 6. lipnja u Trebarjevu Desnom održan je velik narodni zbog u čast 100. obiljetnice rođenja S. Radića.

Međutim, time program obilježavanja te izuzetno značajne obiljetnice nije ni izbliza završen, nego bi se prije moglo reći da je tek otpočeo. Odbor od 50 ljudi, kojim rukovodi agilan S. Jakoplić, predsjednik Općinskog odbora SSRN, predviđao je mnogo opsežniji program proslave.

Medu ostalim važnim akcijama nabrojimo samo neke: asfaltiranje ceste Žirčica — Martinska Ves — Trebarjevo, u dužini od 10,5 km, stalna spomen-izložba. Drugoročnji zadaci: dovršiti spomen-dom »Bratča Radić«, urediti postojeće spomen-biste, otkupiti i urediti rodnu kuću Radića s okolišem, izgraditi školski objekt za osnovnu školu »Bratča Radić« u Martinskoj Vesi, organizirati potrebnu izdavačku djelatnost. Već je izšla iz tiska knjiga Z. Kulundžića »Zivi Radić«, a za tjedan dana izlazi i posebni broj časopisa »Riječi« — »Stjepan Radić i hrvatska državnost«, što ga je predrio A. Matijašević, prema izboru dra F. Tuđmanu.

Matica hrvatska i dalje će među prvima sudjelovati u realizaciji dugoročnog programa proslave braće Radića. Tako već saznamo da je Matični povjereništvo u INI — Rafinerija naftne Sisak organiziralo prikupljanje novčanih priloga za izgradnju spomen-škole »Bratča Radić«. Naime, 119 radnika, poglavito članova Matice hrvatske, odreklo se svojim obveznicima lokalnog zajma za ceste i bespovratno ih ustupilo kao prilog što bržoj izgradnji spomen-škole. Prvi prilog iznosi 20.350 din. Slijedeća akcija ovih marnih članova donijela bi daljnjih 30.000. Očekuju se prilizi svih nas. Tako ćemo i djelom pokazati da smo istinski sljedbenici i vrli čuvari naše nemale povijesne baštine...

I. MATIJAŠEVIC

VARAŽDIN

Zivo zanimanje za predavanja

S uspjehom su ostvareni zajednički dogovori nekoliko varaždinskih kulturnih institucija: Gradske knjižnice, Nacionalni kazališta »August Cesarec«, Matice hrvatske i Narodnog sveučilišta »Bratča Ribar« — o živoj i dinamičnoj predavačkoj tribini.

U nazočnosti velikog broja Varaždinaca, vršni značili iz različitih područja znanosti i umjetnosti govorili su u dvorani Gradske knjižnice: dr. A. Flaker o Soženjčinu, dr. M. Sicel o suvremenoj hrvatskoj književnosti, prof. M. Gusić o praslavenskoj bastini Medimurja, slikar I. Rabuzin o svome radu, V. Pavletić o »Zlatnoj knjizi hrvatskog pjesništva«, T. Ladan i I. Mandić o kritici i suvremenim problemima književnosti.

Narodno je kazalište pripremilo vrlo zanimljive najave svojih premjera — takozvane »prepremijere«, na kojima su uvodna izlaganja o djelu i svom radu izložili redatelji D. Pušovski, B. Mrkšić i M. KRAS.

ĐAKOVO

Đakovčani o »rubrici 32«

Na izvanrednom saboru Zavičajnog kluba studenata Đakovštine, 10. lipnja 1971, između ostalog razmatrana je najnovija politička situacija na području općine Đakovo.

U vrijeme sve veće demokratizacije društva, ustavnih promjena i ostvarivanja hrvatske državnosti — konstatirano je u zaključku rasprave — izbjegavaju na vidjelo pogreške u prezivjelja Rankovića vremena. Osim »crnih lista« na kojima je bilo oko 1.300.000 stanovnika SR Hrvatske, značajnu ulogu u nanošenju nepravde hrvatskom narodu igrale su vojne karakteristike. Vojni obveznici bili su prepusteni raznim političkim smutljivcima, koji su čuvenu rubriku 32. krojili i prekrjali po svojoj volji. To je zahvatilo čitavu Hrvatsku, pa ni općina Đakovo nije bila poštedena. Budući da su time ocrnjeni nedužni mladici Đakovštine, hrvatski sveučilištarci Đakovštine najoštrenije osudjuju takve postupke i zahtjevaju: 1) da se utvrdi tvoreći lažni karakteristiku, te da se pozovu na odgovornost; 2) da se točno provjere navedene karakteristike i da se svi vojni obveznici koji se nalaze u tim karakteristikama, a lažno su kompromi-

tirani; obavijeste i rehabilitiraju; 3) da se kolovoda u ovome slučaju, Dane Mandić, smijeni s funkcije načelnika štaba NO općine Đakovo; 4) da se objelodane i druge slične pojave i ekscesi. A. RANCIC

IZ

KULTURNE POVIJESTI IVO VOJNOVIĆ

Iz petog Evandelja

U vrijeme ono, kada Moloh Irud — Bog Rata — vidje, da nema toliko kolaca, ni toliko grana, ni toliko mačeva, da sve muško i žensko roda našega utamani, on tada posla na svjet Neman Glada, da zadavi sve poodraslo, sve maleno, sve sitno, sve novorodeno, jer mu mršku bijaše pleme što šuti i pamti. Ali Angjeo Vječnog Života nadmudi Soton i zagrmi glas velikim:

— Djecu! Djecu! — Spasite vi djecu!

I onda sa tri strane zemlje izmučene, uputite se do tri vojske djece izglađnjajte.

Tri su vojske — bez vojvoda, bez vođa, bez vodiča — nijeme, suhe, odrpane, blatne.

— Kuda? — Kuda? — pitaju ih ceste krvljivo okaljane.

Osnovan ogrank Matice hrvatske u Makarskoj

U prepunoj dvorani kina »Partizan« u Makarskoj je 5. lipnja ove godine održana Osnivačka skupština Ogranka Matice hrvatske. Skupštini su prisustvovali predsjednik Skupštine općine Makarska Ivo Srsić, te predsjednici Općinske konferencije SK i SSRNH. Pošto su djevojke, odjevene u nošnje južne Hrvatske, uručile gostima i radnim članovima Matice hrvatske cvijeće, u dvoranu su usli mladići i djevojka noseći platnjeni transparent s natpisom »Hrvatska je samo jedna, a mi smo dio nje«. Bio je to pozdrav Ogranku iz Omiša Osnivačkoj skupštini u Makarskoj.

Najprije je zbor makarske Osnovne škole »Vid Mihaljević« otpjevao hrvatsku himnu, a zatim je uvodnu riječ održao predsjednik Inicijativnog odbora za osnivanje Ogranka Matice hrvatske u Makarskoj Franjo Glavin, koji je između ostalog rekao:... Stješnjen uz Biokovo i na Biokovu, omeden Cetinom i Neretvom, ovaj je kraj predstavljao Hrvatsku u malom, Hrvatsku sa svom njenom patnjom, tmorom i nadom. Ove vjetrene gudurine i vrtace, vale i sike, poškopljene krvljom u tolikim bitkama za održanje, u težnji Biokovca da miru gradi brodove i sadi masline, i upravo to slobodoljublje, koje je uvijek isključivalo nasilje prema drugima, našeg je čovjeka činilo i čini samosvjesnim povijesnim subjektom...«

Ako danas pročitamo govor koji je, upravo u ovoj istoj prostoriji, svojim biračima izrekao Mihovil Pavlinović 22. listopada 1873., onda se čitava njegov sadržaj može svesti na riječi koje je ovih naših dana izgovorio Miko Tripalo: »Nacionalna državnost, to je izraz prava hrvatskog naroda na svoju državu, jer hrvatski narod nema nigrje na kugli zemaljskoj mjesta da stvari svoju državu ovim ovoga ovdje.«

U ime središnjice Matice hrvatske skupštinu je pozdravio akademik Jakša Ravlić, počasni član Matice hrvatske i njen dugogodišnji predsjednik. Skupštini je, zatim, u ime općinskih društveno-političkih organizacija pozdravio Zvonko Hrabar, predsjednik Općinske konferencije SK. Pozdrave Matice hrvatske iz Metkovića izrugao je Vladimir Pavlović, iz Imotskog Marko Livanj, a iz Omiša Ivan Bekavac. Pozdravi i želje iz Osijeka, Đakova, Donjeg Miholjca, Virovitice, Iloka, Zaprešića popraćeni su pjeskom skupština. Od otkrića spomenika Kačiću u Makarskoj 1890., ovdje nije bilo takva kontakta između hrvatskog sjevera i juga. Za predsjednika Matice hrvatske u Makarskoj Skupština je jednoglasno izabrala Franu Glavinu, za njegova zamjeniku Matu Bašiću, za tajnika Kseniju Franić, a za gospodarskog tajnika Lenjina Nemčića.

Sa skupštine je upućeno pozdravno pismo drugarici dr. Savki Dabčević-Kučari.

U svečanom dijelu programa sudjelovali su učenici Srednjoškolskog centra »Mihovil Pavlinović« iz Makarske i poznata klapa »Srdeća«.

Predstavnicima susjednih ogrankova Matice hrvatske uručen je »Makarski zbornik«, koji je upravo izšao iz tiska, a sadrži materijale znanstvenog skupa o Makarskoj i Makarskom primorju što je, pod pokroviteljstvom JAZU, održan u rujnu 1969.

U okviru programa Skupštine položen je vijenac na spomenik Andrije Kačića Mišića, a gradsko je glazba održala koncert u čast Matice hrvatske.

P. C.

Primošten

Na zboru što je održan 2. svibnja 1971. u Primoštenu jednoglasno je podržan prijedlog inicijativne grupe zagrebačkih studenata Primoštenaca da se osnove stalno sjedište Matice hrvatske u Primoštenu.

Na zboru se okupilo oko 300 ljudi, a šezdesetak se već tom prigodom učlanilo u Maticu hrvatsku.

Bilo je govora o Hrvatskom sveučilištu danas, o smjernicama X. sjednice CK SKH, o društveno-političkim i gospodarskim zbivanjima u Hrvatskoj, o osnivanju studentskog kluba Primoštenaca u Zagrebu.

Zbor je dao punu podršku politici što je zacrtana X. sjednicom CK SKH. Odlučno su osudene sve provokacije i napadaji na vodstvo Hrvatske.

L. H.

KRATKE VIJESTI

Sve veća prisutnost Matice u zadarskoj sredini

U poslijednje se doba u Matiču hrvatsku u Zadru učlanilo više od pet stotina članova. Ali Matice hrvatske nije samo sve aktivnija u kulturnom i u društvenom životu Zadra nego i u životu njegove okolice. Ovih je dana osnovano povjereništvo u Poličniku, gdje se okupio velik broj tamošnjih žitelja i društveno-političkih, kulturnih i drugih javnih radnika iz Zadra i Nina, te susjednih mjestu. Povjereništva će se baviti razvijanjem i oživljavanjem kulturnog života u svome mjestu, radit će na otvaranju seoskih knjižnica i čitaonica, a organizirat će tečajeve za opismenjavanje, različne priredbe, nastupe umjetnika, predavanja znanstvenih radnika i zdravstvenih stručnjaka i dr. Posebno će se brinuti o mještanima koji privremeno borave u inozemstvu. O ozbiljnosti tog problema govoriti podatak da se gotovo polovica od ukupno oko tri tisuće žitelja Politička nalazi u inozemstvu. Imenovani su, nadalje, Matični povjerenici u Sukošanu, Preku, Novigradu, Škabrnji, Vrsima, Posedarju, te u poduzeću »Vlado Bagat«. U Bibinjama, na domaku Zadra, nedavno je stvoren Inicijativni odbor za osnivanje povjereništva. Odlučeno je da se osnivačka skupština održi u nedjelju, 13. lipnja o.g. Očekuje se da će se tijekom lipnja osnovati ogranci Matice hrvatske u Ninu i u Biogradu i povjereništva u većim mjestima na širem području Zadra.

M. V.

Požega i Gospic surađuju

13. prosinca prošle godine otkrivena je u Gospicu spomen-ploča velikom hrvatskom slikaru Miroslavu Kraljeviću, na njegovoj rođendanu kući, a u povodu 85. godišnjice rođenja. U toj je prilici Matice hrvatske iz Požegе pomogla Matice hrvatske u Gospicu, jer je Miroslav Kraljević po muškoj lozi Požegan u Požegi je djelovao kao slikar. Suradnja između Požegе i Gospicu u vezi s proslavom Kraljevićeve obiljetnice obilježena je i na spomen-ploči, pa na njoj piše da ju je podigla Matice hrvatske Gospicu i Požegu.

2. lipnja ove godine pružila se ponovno prilika za suradnju između Požegе i Gospicu, i to opet u vezi s Miroslavom Kraljevićem. Na kući gdje je Kraljević u Požegi imao atelje otkrivena je spomen-ploča s umjetničkim reljefom, a ploču su također zajednički podigli Matice hrvatske iz Požegе i Gospicu.

Postoji lijepe mogućnosti da se ova suradnja nastavi. Hrvatski književnici Vid Došen i Josip Krmpotić podrijetlom su Ličani, a djelovali su u Slavoniji. Vid Došen bio je profesor teologije u Požegi. Načelno je već postignut sporazum između Požegе i Gospicu da se pronađe najzgodniji oblik kako vi ova dva književnika koji su svojim radom u ogranku zajednički obilježila djelovanje razdoblju prosvjetnosti povezali Liku i Slavoniju.

I. D.

Slavonski Brod

Matica u selima Brodskog Posavlja

Tijekom svibnja članovi-radnici Matice hrvatske iz Slavonskog Broda organizirali su niz skupova u selima brodskog Posavlja. Grupa predvedena nastavnikom Josipom Prudeusom a u sastavu: Ivana Petrić, Toni Bartek, Mladen Aljančik i Vladimir Letinić održala je književne priredbe u Sibinju, Oriovcu i Slavonskom Kobasu. Najuspjelija je bila u Kobasu, gdje je o ulozi Matice hrvatske govorio Josip Prudeus. Grupa u sastavu: Stanislav Milošić, Davorin Perković, Vinko Bebek, Božica Brlijević i Slavko Mirković održala je književne priredbe u Slikirevcima. Do njim Andrejevcima i Garčinu. Oko 300 mještana Slikirevaca došlo je da čuje članove Matice, a seosko folklorno društvo izvelo je i mali program. Ovi skupovi u selima brodskog Posavlja iskoristeni su ujedno za izbor povjerenika Matice hrvatske i proširenje njezina članstva.

S. M.

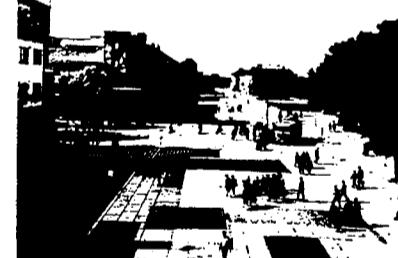
Senj

Slično kao i u drugim gradovima i mjestima u SR Hrvatskoj, tako je i u Senju pokrenuta inicijativa da se osnove sjedište Matice hrvatske, gradu koji je ujvek bio svjetlu točku u povijesti hrvatskoga naroda u kulturnom i u političkom pogledu. Za tu se akciju pokazala potreba jer Senj, unatoč svojim kulturnim tradicijama, kulturno stagnira. Nekad kulturno središte svoga kraja, danas je Senj provincija.

Sa žaljenjem se mora utvrditi da za tu inicijativu nema u svih razumijevanja, iako ju je najveći dio senjske javnosti najtoplijje pozdravio. O tome svjedoči podatak da se u cijela dva dana u Matiču hrvatsku učlanile preko 200 članova.

Ogranak Matice hrvatske u Senju bit će prvi Matični ogranci na području od Rijeke do Zadra. Matice će hrvatska u Senju osigurati stalnu kulturnu djelatnost. Ali kako će sve to uspijeti, ne ovisi o pojedinima koji su pokrenuli ovu inicijativu, već o tome hoće li je senjska javnost podržavati kao do sada.

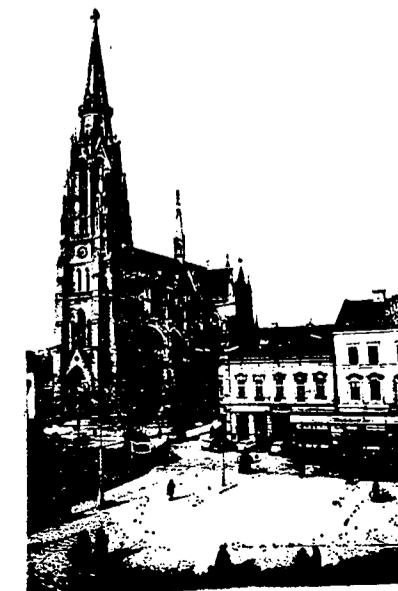
I. M.

Osijek

Od dobrotoljnih prinosa ubranih za ulaznice za svečanu predstavu Zajčeve operе »Nikola Šubić Zrinski« (kojom je, uz uvodnu riječ akademika dr. Ivana Supeka, obilježena 300. obljetnica pogibije Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana) i od članarine naglo rastućeg broja članstva MH (u času dok ovo pišemo 2.100). Upravni je odbor Matice hrvatske u Osijeku odlučio da za tunel kroz Učku odvoji 250.000 st. dinara, isti tokom svotu za auto-cestu Zagreb – Split, a za izgradnju Doma Matice hrvatske u Đakovu 100.000 st. dinara.

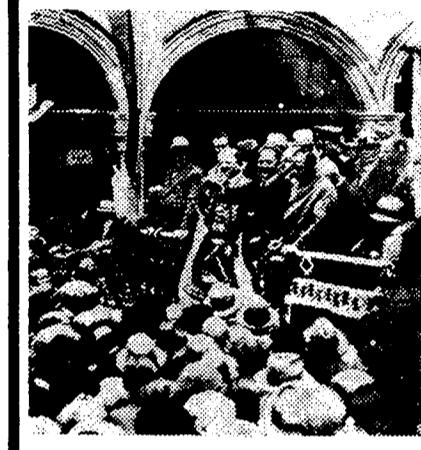
I. S.

KOMEMORACIJA STJEJANU RADIĆU

U petak, 11. lipnja o.g., održana je Svečana sjednica Upravnog odbora Matice hrvatske u Zagrebu u spomen Stjepanu Radiću, prigodom stote obljetnice njegova rođenja.

Uprravni je odbor Matice hrvatske istoga dana položio vijenac na grob Stjepana Radića na Mirogoju. Prof. dr. Ljudevit Jonke, predsjednik Matice hrvatske, i prof. dr. Ivo Frangeš, predsjednik Društva hrvatskih književnika, tom su prigodom govorili o ulozi i značenju političkog i književnog rada Stjepana Radića u novoj hrvatskoj povijesti.

IN MEMORIAM

16. travnja 1971. umro je profesor Vjekoslav Zupanić povjerenik Matice hrvatske u Novoj Gradiški. Neumoljiva smrt prerano je otrga iz naše sredine divnog čovjeka, velikog borca za progres, iskrenog komunista i velikog sina domovine.

Zivotni put pokojnog Vjekoslava Zupanića bio je težak i trnovit. Roden je 4. rujna 1928. u siromašnoj radničkoj obitelji. Svoj revolucionarni rad započinje već u petnaestoj godini života. Težak i trnovit put illegalca prekinula je izdaja, te je u logoru u okupiranom Beogradu proveo godinu dana. 1944. godine uspio je prijeti na oslobođeni teritorij, te pristupi i bori se u jedinicama NOV-e.

Nakon rata završava gimnaziju, a zatim studira na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1961. do 1966. radi kao direktor, a kasnije, do početka teške bolesti, kao profesor gimnazije u Novoj Gradiški. Poznajemo ga kao dragog prijatelja, savjesnog profesora i odlučnog direktora koji u svojim stavovima nije mislio na osobni položaj, nego je ujvek bio za beskompromisnu borbu protiv nepravde i u nju je ulazio svim žarom svog poštenog ljudskog bića. Nosio je u sebi čistu ljubav prema čovjeku i zato je njegovo srce uvijek bilo otvoreno za patnje drugih.

Iako teško bolestan, do posljednjeg trenutka, radio je na širenju ideja Matice hrvatske i iskreno se radovao skromom osnutku Odbora u Novoj Gradiški. Taj dan, na žalost, nije dočekao.

Brojni članovi Matice i njegovi štovatelji zadržat će ga u vječnom sjećanju.

UPRAVNI ODBOR MATICE HRVATSKE NOVA GRADISKA

karte na stol

Od 400 milijadi - Hrvatskoj 4 milijarde!

Na II. susretu diplomiranih ekonomista Fakulteta ekonomskih nauka, što je održan od 10. do 12. lipnja 1971., u Zadru, naš poznati financijski ekspert profesor Marijan Hanžeković s ogorčenjem je upoznao skup s činjenicom da je Narodna banka u posljednje tri godine povećala kredite poslovnim bankama za 400 milijadi starih dinara, a da su od toga banke u Hrvatskoj dobile 4 milijarde.

Iznadenom skupu (svi iznenadeni bili su diplomirani ekonomisti) Hanžeković je spontano ponovio: »Da, od 400 milijadi, banke u Hrvatskoj dobile su 4 milijarde.« Očekujemo da će Narodna banka Jugoslavije ipak o ovome nešto reći javnosti.

Poštenje i naivnost koji to nisu

Kada smo onomade, u 5. broju »HT-a«, pisali o Stipi Proliću, našem zastupniku u hrvatskom Saboru (iz Sinja), pohvalili smo ga poradi njegova političkog poštenja. Naime, naš Stipe je svojedobno, zbog neslaganja s pripremanim promjenama u našem unutrašnjem uređenju (ustavnim amandmanima) i općim društvenim kretanjima u nas (posebice u Hrvatskoj), bio podnio ostavku na svoj zastupnički položaj. Kako su se, u međuvremenu, zbole neke stvari (Brijuni, Titovi, govori, Kongres samoupravljača, XX. sjednica CK SKH, itd.) kojima je navedeno brže provodenje onoga (amandmana i inog) s čime se naš Stipe ne slaže i zbog čega je ranije podnosi ostavku, »on« je sada »odlučio« da ostavku povuče? Njemu su, pri tome, i njegovu jasno izraženom centralističko-unitarističkom konceptu, dali podršku još neki NARODNI (sic!) zastupnici iz Hrvatske (D. Smoljanović, I. Antunović).

I sad, što da se kaže? Očevdno imamo posla s poštenjem i naivnošću koji to nisu. Nikoga ne treba unaprijed hvaliti (odmah se »po-

kvari«!). Nije važan prvi dojam, nego posljednji. Riječ ima narod kojega takvi zastupnici »zastupaju«.

»DOGOVOR«

Rasprrava i dogovori kako da se popunjava povećana druga nogometna liga »Sjever« trajali su punih šest mjeseci. Prijetila je opasnost da se zbog toga odgodi proširenje lige na 18 članova. Naime, dok su se prethodnih godina novi članovi ove lige dobivali ravnopravnim natjecanjem prvaka slavonske, vojvodanske, srpske i tuzlanske zone, novi (predlagani) način nije zadovoljavao predstavnike slavonske i tuzlanske zone.

Ovih dana »sporazum« je konačno postignut. Povećanje lige »Sjever« obaviti će se tako da u ligu ulaze izravno prvaci srpske i vojvodanske lige, dok bi se treći predstavnik dobio kvalifikacijskim natjecanjem prvaka slavonske i tuzlanske zone. Ako ovaj način popunjavanja lige »Sjever« zadovoljava Nogometni savez Hrvatske i Nogometni savez Bosne i Hercegovine, pitamo se kakav je tek bio prijedlog zbog kojeg se sporilo šest mjeseci? Što se tiče hrvatskih sportskih interesa, očito je da ih je netko — progao.

Ima ih i koji ne znaju!

U hrvatskom je narodu toliko jaka legitimistička tradicija da se od predstojećih ustavnih promjena, napose od hrvatskog ustava, očekuje mnogo više nego što će se i što se uopće samim ustavom može postići. Ustav je istom predviđet za rješavanje određenih socijalnih i nacionalnih pitanja. U okviru rasprave o novim ustavnim osnovama društvenoga života u SR Hrvatskoj i u SFR Jugoslaviji, o ustavnim se pitanjima mnogo govori i piše. Ali se to ne čini uvjek obzirno i odgovorno, tj. tako da se ne bi unosili i neki nepotrebitni elementi zabune u javnosti, koja s neobičnom osjetljivošću prati i sudjeluje u raspravama o ustavnim pitanjima.

U »Vjesniku« od 5. lipnja o.g. Dražen Jambrović piše o republičkim ustavima, o tome kakvi bi oni trebati biti i kada će se donijeti. O Ustavu SR Hrvatske napose piše pod naslovom »SR Hrvatska: I nacionalna himna?«. No o temi nacionalne himne u tom se članku kaže samo ovo: »Dosađenja rasprava o ustavnim amandmanima sugerirala je da se ustavom utvrdi i

himna SR Hrvatske«. Ako je Dražen Jambrović htio time reći da se s obzirom na pitanje hrvatske nacionalne himne nalazimo u nultoj situaciji, tj. da nje još nema, iako je, shodno tome, mislio da je istom treba »utvrđiti«, onda moramo svakako reći da se ne släžemo s njime, što i ne bi bilo važno kad ne bismo bili sigurni da se i hrvatski narod ne može složiti s tezama koje njegove svetinje stavljaju pod upitnik. Hrvatski se narod već odavna plebiscitarno izjasnio za svoju nacionalnu himnu — »Lijepu našu...«, pa napisi u kojima se to pitanje postavlja na neodređen način, kako to čini Dražen Jambrović, unose veliku zabunu u našu javnost, koja toliko očekuje od predstojećih ustavnih promjena.

Drugu Mirku Čadanoviću, predsjedniku Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine

Drugu Mirku Čadanoviću, predsjedniku Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine

U intervjuu u »Vjesniku« od 30. svibnja izjasnili ste se za slobodu jezičnog izražavanja svakog naroda koji živi u SAP Vojvodini.

• jezičnoj praksi u Vojvodini nakon oslobođenja čitamo u »Hrvatskoj riječi« br. 38 iz 1953 godine: »Još od 1945. u svim osnovnim školama, gdje je većina djece Hrvata, nastava se vodila na hrvatskom jeziku, sa udžbenicima sa latinicom«. U subotičkoj gimnaziji, pak, bila su osnovana tzv. ijkavска odjeljenja.

Kasnije je, međutim, ta praksa bila ukinuta: valja li očekivati, poslije Vaše izjave, da će biti obnovljena?

Dominirajuća »mucavost«

Mnogi izvjestitelji s Devete sjednice Saveza studenata Jugoslavije, nedavno održane u Novom Sadu, s izvjesnim čudenjem i ironijom zabijeli su riječi člana hrvatske delegacije Stjepana Sučića koji je rekao: »Prosvjedujem i tražim objašnjenje što se izlaganja ne prevode i na hrvatski jezik. Nakon kraće konternacije Sučiću je odgovoren da je to stvar domaćina. Međutim, kako u Vojvodini žive pripadnici dvadesetak različitih naroda i među njima tri izrazito jake etničke skupine na što je Stjepan Sučić upozorio, njega nije zadovoljio

ovaj lakonski odgovor, pa je pitao koji je to »jezik domaćina«. Odgovorio mu je Vitomir Batačović, član vojvodanskog Saveza studenata. Jedni izvjestitelji tvrde kako je Batačović rekao, da je to jezik koji dominira, drugi, da je to jezik koji prevladava, treći, da je to jezik najbrojnije etničke skupine. Bilo kako bilo, Batačović je zaključio da je jezik domaćina — srpskohrvatski. Za Batačovića i slične znalce u jezičnim pitanjima time je problem bio rješen, pa se nitko nije našao ponukanim, da hrvatskoj delegaciji dade ispriku poradi nepoštivanja ustavnih načela o ravnopravnosti jezika. U dalnjem tijeku sjednice primjećeno je da »vrsni prevoditelji s jezika koji dominiraju na jezike koji ne dominiraju nešto zamuckuju i da ne znaju prevesti pojedine riječi. Ustanovilo se da su za tu dominirajuću mucavost »krivici hrvatski delegati. Oni su, naime, govorili tečnim hrvatskim jezikom.

Samo »tehničke teškoće«?

Tradicionalni teniski turnir u Opatiji, koji već treću godinu za redom nosi naslov MEDUNARODNO PRVENSTVO HRVATSKE, okupio je i ove godine nekoliko vrlo poznatih teniskih imena iz zemlje i inozemstva. Tu, prema trenutnoj situaciji, najjaču međunarodnu priredbu ne samo u Hrvatskoj već i u Jugoslaviji, podržavali su dosad svesrdno i hrvatski i, djelomice, jugoslavenski tisak, kao i zagrebački radio i televizija. Na taj način podupirani su zajednički naporci opatijskih organizatora i Teniskog saveza Hrvatske da se tom turniru pribavi što veća popularnost i značaj.

Nažalost, ove godine izostala je podrška zagrebačke televizije, iako su predstavnici organizatora još prije tri mjeseca najavili svoju priredbu, a i neposredno prije turnira dobili obećanje da će Televizija prenositi dva posljednja dana natjecanja. Zbog toga što nije bilo prijenosa nisu prikraćeni samo gledaoci, koji bi na svojim ekranim mogli promatrati zaista kvalitetan tenis, nego i organizator koji je zbog toga imao velike propagandne i materijalne štete, a time i teniski sport u cijelini. Televizijski prijenos iz Opatije izostao je iz nama neshvatljivih razloga. To ne možemo protumačiti drukčije nego nerazumijevanjem uredničke sportske redakcije Televizije Zagreb Milke Babović, kao što ne možemo prihvati ni obrazloženje da se radilo samo o tehničkim teškoćama.

Dužni smo to reći jer smatramo da je Medunarodnom prvenstvu Hrvatske na taj način nanesena nepravda i šteta, kao i zato jer smo bili uvjereni da podrška i pomoć u našem nastojanju treba u prvom redu doći iz naše sredine. (Skraćeno saopćenje Teniskog saveza Hrvatske koje nisu htjele objaviti ni jedne naše novine — op. »HT-a«)

HOĆE LI PRESTATI IZLAZITI BIBLIOTEKA »PET STOLJEĆA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI«?

O značenju biblioteke i o prilikama u kojima se našla govore urednici

KRSTO ŠPOLJAR
tačnik uredništva
biblioteke
Apel hrvatskoj javnosti

Nakladni zavod Matice hrvatske i Izdavačko poduzeće »Zora« osnovali su 1961. godine Urednički odbor biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, koji je u toku godine sastavio načrt ove edicije. Naredne godine izdavači su objavili prvo kolo od 12 knjiga ove reprezentativne kolekcije.

Zamisao Uredničkog odbora usmjerena je da u 120 svezaka predstavi značajnu i značajnu djelu i njihove autore s područja hrvatske književnosti od njezinih početaka pa sve do naših dana. Da bi se naglasila kompaktost, cijelovitost i nedjeljivost procesa, svako je kolo od dvanaest knjiga izbor iz djela stare, starije i novije hrvatske književnosti.

Kontinuitet i zajedništvo hrvatskog književnog stvaralaštva

S predgovorima, bibliografijsima i uredničkim napomenama prema najeminentnijim hrvatskim kritičarima, književnim povjesnicima i književnicama, ova biblioteka donosi u širokom izboru odabrana djela naše usmene i pismene književne baštine kao i značajna djela suvremenog stvaralaštva, te važnije tekstove naše književne historiografije. Išticići u prvome redu neraskidivi kontinuitet hrvatske književne riječi kroz stoljeće bez obzira jesu li umjetnička djela u kojima se ona izražava nastala na čakavskom, kajkavskom ili štokavskom jezičnom području, ova biblioteka, zasnovajući izbor pisaca i njihova izabrana djela upravo na takvoj različitosti i lingvističkih oblika, potvrđuje zajednički stvaralački medij hrvatske književnosti uza svu različitost krajeva i razdoblja koju su obilježili njihov književni izraz. U tom smislu, odražavaju opće stanje stvari u kulturi Hrvata, u ovu su kolekciju uvrštena i djela onih pisaca koji su stvarali na latinskom jeziku, a izražavali su duhovna kretanja Hrvatske svog vremena.

Nastojalo se da svaki pojedini pisac bude prikazan najznačajnijim djelima u onim književnim radovima gdje je to dopušto estetski i književni kvaliteti; ponad to stanovala ograničenja uvrštavajući skupinom prostorom i predviđenim opsegom biblioteke. Posebna je pažnja usmjerena na izvornike, origine, prva izdanja ili ona redigirana od samih autora, pa je ova biblioteka ispravila niz ustaljenih pogrešaka što su se prenosile iz jednog izdanja u sljedeća; također, pojedini suvremeni pisci za ovo su izdanje definitivno redigirali i predili ona djela što su uvrštena u našu biblioteku.

Do sada: 96 knjiga, 38.876 stranica i preko 12 milijuna riječi

Biblioteka obuhvaća djela i autore od početaka hrvatske književnosti, dakle započinje prilozima iz vremena iz kojeg nam nisu poznata imena pojedinih autora i prema tome nekoliko stoljeća prije nego što pokazuje naslov ove kolekcije, a završava piscima rođenim 1905. godine. Urednički odbor i izdavači u okviru finansijskih mogućnosti predviđaju i nastavak kolekcije i nakon izlaska planiranih 120 knjiga, te će se u tom slučaju nastojati da se načini novi izbori (dva ili više kola) ne mimoaudi i značajniji autori i književne pojave najnovijeg stvaralaštva.

Uključujući VIII kolo, koje izlazi iz tiska polovicom ove godine, do sada je objavljeno 96 knjiga na 38.876 stranica s oko 12.712.450 riječi, i to u sveukupnoj tiraži od 1.080.000 primjeraka. U okviru ovog impozantnog opsega kakav još do sada kroz svu svoju nakladničku povijest nije zabilježila hrvatska izdavačka djelatnost, obrađeno je 263 književnika u širem antologiskom izboru, objavljeno 139 djela (ili njihovih fragmenata) iz starije hrvatske anonomne književnosti i 738 tekstova iz Hrvatske usmene narodne književnosti. Na priredovanju tekstova i proučavanju književno-estetske vrijednosti pojedinih pisaca i njihovih ostvarenja sudjeluju:

vali su kao urednici, priredivači, komentatori i lektori 56 književnika, književnih povjesnika i znanstvenih radnika, te 33 slikara i ilustratora koji su za ovu ediciju načrtao 960 vinjeta i ilustracija. Sami pregovori iznose oko 120 autorskih araka, što bi, kad bi se skupili na jednom mjestu, predstavljalo impozantnu povijest hrvatske književnosti u cjelini, od njezinih početaka pa sve do naših dana. Da bi se naglasila kompaktost, cijelovitost i nedjeljivost procesa, svako je kolo od dvanaest knjiga izbor iz djela stare, starije i novije hrvatske književnosti.

Izdanja biblioteke »Pet stoljeća hrvatskih književnosti« ujedno su i najjeftinije knjige na cijelom jugoslovenskom izdavačkom tržištu. Prodajna cijena knjiga prvih pet kola (u svakom po 12 knjiga, s prosječnim opsegom od 30 tiskanih araka po svesku, u luskuznoj opremi s uvezom u punom platnu i zlatotiskom, te ovitkom u dvije boje) same je 20 dinara po pojedinom primjerku, a pojedini svezak VII. kola stoji čitaoca 33 dinara i 30 para.

Pred obustavom tiskanja

No ovaj golemi izdavački potvor ima i svoje naliče, koje danas prijeti da ovaj izdavački potvor hrvatske nakladničke djelatnosti ostane vječnim torzom. Pomanjkanje dugoročnih kredita i vrlo oskudno sudjelovanje onih društvenih faktora koji bi na sreću i umrebalib imati probitke hrvatske kulture — ta učestala naša nebriga, da nas izdavače i članove Uredničkog odbora stavljaju pred neumitnu činjenicu obustavljanja daljnog tiskanja biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«.

O finansijskoj budžini ove biblioteke navodimo za ilustraciju podatke za VII. kolo. Cijena pojedinih primjeraka iznosi 33 dinara i 30 para. Od toga za akviziteri i provizije knjižarama otpada 8 dinara i 30 para, a tu je svetu nakladnik dužan isplatić odmah po dostavi zaključnici, dok još nije pristigla ni jedna rata otplate (činjenica je da se 80% izdavačke djelatnosti plasira kreditiranjem čitaoca na najmanji rok od 12 mjeseci); troškovi tiskare iznose 10 dinara po primjerku, 2 dinara otpada na autorsku honorar, 7 dinara troškovi su uredništva i pripremne radova, 1 dinar i 40 para poštaršta i distribucija — što sve iznosi, kao neposredni troškovi izprodajne, 28,70 dinara. Za podmirenje kratkoročnog kredita, upravno-prodajna režija, stanarinu, administraciju, reklamu, te obavezne i ne male doprinose društva ostaje 4,60 dinara po primjerku. Kod prethodnih kola ove biblioteke, gdje je prodajna cijena niža za 40%, 6 dinara od 20 mogućih pripada akviziterima i knjižarama. Društvena pomoć u obliku dotacije za pripremne radove za VIII. kolo iznosi 2 dinara, a u prijasnjim kolima ta se pomoć kreće u skromnom rasponu od jedan dinar do dinar i dvadeset para.

Apel hrvatskoj javnosti

Ne smatramo da izlaz iz ove situacije potražimo u znatnom povećanju prodajne cijene, što bi po logici komercijalnog odnosa nedjeljivo rezultiralo smanjenjem naklade, a u neizbjegljivoj zavisnosti tog zatvoreneg kruga prodajne cijene i količina slijedi bi ponovo drastično povećanje prodajne cijene. Nastavak opstanka i konacno realiziranje plana biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti« nesumnjivo je i u potrebi da se obnovi rasprodana izdanja prva tri kola (36 knjiga), što je izdavačima nemoguće biti dugoročnog kreditiranja s najmanjom mogućom svotom od 2.000.000 novih dinara.

U tom smislu ovaj apel hrvatskoj javnosti, društvu i njegovim predstavnici tijelima neće biti, nadajmo se, podudaran poznatoj elogiji Pavla Stoosa nad grobovima pisaca i nakladnika Tome Miklousića, objavljenoj točno prije 140 godina pod značajnim naslovom »Glas kričećega vu puščini horvatskoga slovstva«,

RAFO BOGIŠIĆ
— ugrožena i suvremena nastava i studij

Osobita i nadošva važna jest uloga i funkcija koju biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti« vrši u nastavi hrvatske književne prošlosti na sveučilištu. Danas se studij starije hrvatske književnosti na filozofskim fakultetima i visokim školama ne može zamisliti bez ove biblioteke.

Druži niz desetljeća, već čitavo stoljeće, studenti književnosti zapravo nisu imali mogućnosti da se upoznaju sa značajnim prijevom potrebnim tekstovima svoje književne baštine. Izdanja JAZU i ona »ilička« izdavačka tvrtka su u krugu već dobro poznati i uobičajenih imena (Držić, Gundulić, Marić), pa nisu ni približno zadovoljavala potrebe. Mnogi i mnogi vrijedni i značajni autori, mnoga djela koja su zapravo u samim temeljima pojedinih književnih tokova i vrsta nisu bila pristupačna studentima. Biblioteka »Pet stoljeća...« mijenja situaciju.

Ne misli se pri tome samo na epohalne knjige o hrvatskom srednjem vijeku, zatim o latinskim, kajkavcima. U ovoj biblioteći, nakon ozbiljnog studija, upozorili smo na vrednote koje bi pri komercijaliziranju i tužnoj »prosvjetnoj politici teško bile narodu i studentima predočene. A kakva se vrijednost krije i kakvo značenje za hrvatsku književnost i kulturu imaju ranjivnjici iz 1507. Nikolai Nalješković, Mavor Vetranović, Petar Zoranić, Martin Benetović, Antun Gledović, Vid Došen, Mateša Kuharević, Fran Krsto Frankopan, Vlaho Stulli, Tituš Brezovčaki, anonimne komedije i mnogi drugi književnici i književne pojave — može uočiti samo onaj kojemu je jasno da tisudugodišnje trajanje jedne književnosti nije i ne može biti shvaćeno ni objašnjeno samo pomoću Držića, Marića i Gundulića, kao što se duh, jezik, književna motivacija, etika i moral, stil i stil Mazuranić i Senot i ne mogu shvatiti ni objasniti bez onih koji su im prethodili.

Suvremena i jedino ispravna nastava i studij književnosti ne mogu se zamisliti bez trajnog i stalnog uvida u književne tekstove. Osim najnaučnijih tekstova ova biblioteka donosi uvedne informacije, najnaučnije bibliografske podatke i rječnik. Studenti starije hrvatske književnosti svoj posao danas mogu uspješno obaviti jedino pomoću biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«.

Danas kad stojimo pred promjenom političkog položaja, mislim da se nova Hrvatska mora potvrditi i na području umjetnosti i znanosti. Ako ne, bit ćemo krivi sami sebi, već prema onoj staroj: »Perditio tua ex te...«

BRATOLJUB KLAJC
— potvrditi se i na području umjetnosti

U istoj sam situaciji i kao LEKTOR i kao REKTOR. Jer i tamo u Akademiji kazališne i filmske umjetnosti, koju vodim — eto — godina će skoro, neprestano moljekamo Zajednicu za umjerenje obrazovanje (ovo UMJERENO pismem namjerivo, umjesto USMJERENO); da nam povisi dotaciju, jer što se tiči kazališnog rada ide nam kako-tako, ali s filmom (dakle i s televizijom) šepamo na sve četiri. Niti možemo angažirati potrebne ljudi, jer ih nemači ćime platiti, niti se možemo kretati kako bi bilo potrebno u onom skušenom prostoru koji nam se nije ništa povećao, iako smo od uvođenja filma na Akademiju i u pogledu nastavnika i u pogledu studenta porasli za tri puta (da ne govorim o tehničkom prostoru). A u potvratu PET STOLJEĆA nisam doduše rukovodilac, ali se također osjećam skušen i bez perspektive. A ta perspektiva bila je zaista divna! Preuzeo sam rad u spomenutom potvoru kao lektor, no ubrzo sam postao i komentator, tj. pisac najvećeg broja tumačenja nepoznatih riječi i pojmove (na kraju svake knjige). Tim radom mojim i nekim suradnicima bio je uređenički odbor toliko zadovoljan da je donesena odluka o posljednjoj knjizi edicije, u kojoj bi na jednom mjestu bio okupljen sav onaj golemi jezični i kulturnopovijesni materijal sadržan u komentarima. Što bi to značilo za sve nas, osobito za profesore, dake, studente, za čitaoca uopće, pa i za prevođioce, ne treba mi govoriti, a — da je mjesto — moglo bi se ilustrirati stotinama i tisućama primjera. I sada, kako čujem, ima sve to prestati, a da stvar bude tragedija, upravo u času kad mi je u rad došao — Krelež.

Danas kad stojimo pred promjenom političkog položaja, mislim da se nova Hrvatska mora potvrditi i na području umjetnosti i znanosti. Ako ne, bit ćemo krivi sami sebi, već prema onoj staroj: »Perditio tua ex te...«

IVO FRANGEŠ
— na grebenu neuvjerljivih finansijskih teškoća

Nimalo neobično, rekli bi pesimisti: jedan se značajan i nadasve koristan potvor, kolekcija Pet stoljeća hrvatske književnosti, našao u krizi. Krizi ne izdavačkoj, jer su izdavači — Matice hrvatske i Zora — i te kako voljni nastaviti započeti posao; krizi ne uredničkoj, jer urednici i dalje ispunjavaju preuzeće obvezu; krizi ne suradničkoj, jer suradnici unatoč ponekad simboličnim honorarima i dalje dovršavaju knjigu po knjigui. Krizi ne tržišnoj, jer publiku kupuje ta bogata i obilna kola (od kojih su posljednja već i prilično skupka) i nema znakova da će nejedno zanimanje prestati. Našao se u krizi novčanoj.

Ponovimo stoga još jednom činjenicu izrečene više puta. Po znamjenosti programa, po bogatim predstavnjama, po izvanredno korisnim rezultatima, ona je krapan dogadjaj u povijesti hrvatske kulture. Potreba da se načinjavačnja djela višestoljetne hrvatske književnosti okupe u jednom korpusu, želja da se svijetljini i zaslužni književni radnici, oni bez kojih se povijest hrvatske književnosti ne može prikazati u potpunosti, objave u stručnom izboru i u organskom povezanosti osjeća se već više desetljeća. Posebno je to važno u naše dane kad još uvijek ima pokušaja i nastojanja da se čitava razdoblja starije hrvatske književnosti učine dijelom procesa s kojim nemaju nikakve veze.

Zbog svega toga, upozorili smo već prije deset godina, da je kolekcija pokrenuta, Pet stoljeća hrvatske književnosti predstavljaju potvor koji prelazi izdavačke granice. Ospešno predrađenje Uredničkog odbora pokazalo su da je bilo potrebno još jednom, ovog puta u funkciji jasno odredene kulturne, historijske i estetske problematike, postaviti delikatno i visestrano pitanje kriterija. Povijest hrvatske književnosti proces je koji se nije razvijao samo u okviru općih zakona koji vrijede za druge sredine i druge književnosti. Djelovanje drugih čimbenika, toliko naših i u isti vrijeme toliko odlučnijih po značaju i smjeru hrvatske književnosti, koji su bili pripravljeni na svaku moguću žrtvu. Kad na sastavljanju pojedinih svezaka bio je nerijetko pionirski posao; sastavljači su morali iznova utvrđivati gotovo sve elemente, tražeći i otkrivajući ne samo podatke o piscima i djelima nego također verificirajući autentični tekst u mnoštu neuspješnih izdanja s mnogo pogrešaka. Od početka je bilo jasno svima koji su pristajali da radi za »Pet stoljeća« da mogu računati jedino na kakovitom i kvalitetnom satišku koji je u isti vremenski periodu u sklopu programu »Pet stoljeća«.

Isto tako, iako se ne može podatke o piscima i djelima nego također verificirajući autentični tekst u mnoštu neuspješnih izdanja s mnogo pogrešaka. Od početka je bilo jasno svima koji su pristajali da radi za »Pet stoljeća« da mogu računati jedino na kakovitom i kvalitetnom satišku koji je u isti vremenski periodu u sklopu programu »Pet stoljeća«.

Mislim da je krajnje vrijeme da se kaže kako za nastavak rada na ovom potvoru više zainta nema dovoljno objektivnih poticaja, bez obzira na pripravost pojedinaca da to shvate kao svoj kulturni zadatak. Morat će se nešto hitno poduzeti i osigurati sredstva za dovršenje ovog velikog potvara, ali ne samo sredstva za pokriće tiskarskih troškova nego isto tako odgovarajuća sredstva za dostojnu materijalnu naknadu svim suradnicima u tom nezahvalnom poslu.

VLATKO PAVLETIC
- sabiralište hrvatske samosvijesti i duha

Veliki kulturni potvrti mogući su pod uvjetom da budu podupruti s dva faktora: materijalnim sredstvima i subjektivnim stvaralačkim snagama. U njih treba mnogo i dugo ulagati prije nego što se počka rezultati. Jedan od takvih potvrtih bez sumnje je i izdavanje »Pet stoljeća hrvatske književnosti«. Zahvaljujući toj kolekciji hrvatski narod će prvi put imati prilike da postane potpuno svjetski dugotrajan utjecaj svoje književnosti, pojedini dijelovi koje dosad ili nisu bili ocijenjeni i cijenjeni kako treba ili su čak ostali nepoznati. Zahvaljujući takvim kompletima kod kojih ništa ne smije ostati izvan pozornosti kritičara, historičara i čitalaca, djeluju kao otkrića i poznati stvari, jer dobivaju novo značenje u kontekstu cjeline, ali isto tako i poneka posve neobična otkrića znajuće doći.

Zbog svega toga »Pet stoljeća hrvatske književnosti« nije samo antologija nego i historijski prikaz, ali i više od toga: sabiralište hrvatske samosvijesti i duha koji traje kroz st